Ljubomir Maštrović

NINSKI GOVOR

UVOD

1.

Nin, u doba Ilira glavno mjesto Liburna, za rimske vladavine poznat pod imenom *civitas Aenona*, u starohrvatsko doba sjedište ninske županije i gradske župe, sijelo ninske biskupije i ljetovalište hrvatskih knezova i kraljeva, počinje propadati kao grad za mletačke vladavine i turskih provala. Zapravo od druge polovine XVII. stoljeća Nin gubi karakter grada i postaje selo.

Samo mjesto Nin, udaljeno 18 km sjeverno od Zadra, smješteno je na otočiću dugom 570 m, a širokom 418 m, koji leži na jugoistočnom dijelu Ninske vale (uvale). Taj je otočić nastao u XIV. stoljeću, jer je Nin dotada bio poluotočić, koji se na jugu uskom prevlakom držao kopna. Otkada je ta prevlaka presječena, spaja Nin s kopnom zidani *Donji most*. Sa sjeverne strane povezuje ga s kopnom *Gornji most*.

U starohrvatsko doba pod imenom *Nin* podrazumijevala se i njegova gradska župa, koja je zahvaćala sela Zaton, Privlaku i Vrsi te dopirala k istoku do Poljica, a k jugu do polovine Bokanjačkoga blata i dikljansko-petričanskog razmeđa.[1]

Danas pod imenom *Nin* obuhvaćeni su samo ovi njegovi predjeli izvan mostova: *Klanice*, *Stanovi* i *Grbe*. – Do rapallskog ugovora Nin je bio sjedište *Ninske općine*, kojoj su pripadala ova sela: Briševo, Dračevac, Ljubač, Poličnik, Poljica, Privlaka, Radovin, Ražanac, Vir, Visočani, Vrsi i Zaton. Razgraničenjem Zadarske općine po rapallskom ugovoru, Ninska općina dobiva još ova sela bivše Zadarske općine: Diklo, Kožino, Murvicu i Petričane. Ukupno dakle imala je Ninska općina, ubrojivši i Nin, 17 sela, od kojih su neka štokavsko-ikavska, a neka polučakavska. Iz tih se sela Ninjani većinom i žene, najviše iz Zatona, Vrsi, Privlake, Petrčana i Vira, a rjeđe iz sela sa otoka Paga i Ugljana te iz Arbanasa kod Zadra. To ističem zbog toga, što su i ti momenti utjecali na formiranje današnjega ninskoga govora.

Od starih ninskih obitelji ostale su do danas samo tri: Ljubičići, Stulići i Morovići. One se još i danas među ostalim seljacima ponose kao pravi i najstariji Ninjani starosjedioci. Ljubičići i Stulići (još i danas po broju najveće obitelji) sve donedavna čuvahu staru hrvatsku narodnu nošnju i glavari njihovih obitelji oblačili su je nedjeljom i blagdanima te su od starine kao članovi crkvenoga odbora (»fabricieri«) imali u crkvi počasno mjesto. – Svojom starinom kao Ninjani starinci također se diče i obitelji Ivanić, Lipotica i Sipina.

Povijest Nina upućuje nas, kako je nestajalo većine staroga ninskoga žiteljstva, a s njime i čakavštine. Nin je nekoliko puta stradao što od Turaka što od Mlečana, a dvaput je bio spaljen i sasvim porušen.[2] Tom bi prigodom pučanstvo iselilo, a i malarija, koja se u Ninu pojavila još u XV. stoljeću, bila je uzrokom, što su se neke porodice iselile. Tako se u drugoj polovini XV. stoljeća žiteljstvo iz ninskoga područja – što od straha pred Turcima što zbog malarije (»cattiva aria«) – selilo u Zadar, na otoke ili u Italiju, a siromašnije na Velebit. Vlasti su još god. 1453. nastojale spriječiti dalje raseljivanje.[3] God. 1501. Turci opsjedaju Nin, koji bijaše sasvim opustio. U prvoj polovini XVI. stoljeća dolazi u Nin s povratnicima i novo žiteljstvo iz istočne Dalmacije, koju Turci osvajaju. Za tursko-mletačkog rata god. 1527. Nin opet strada te se polovinom XVI. stoljeća ni ne može više smatrati gradom, jer je u samome Ninu bilo jedva 150 stanovnika, a na gradskom okolišnom teritoriju 400.[4]

Početkom ciparskoga rata (1570–1573) zbjeglo se u Nin iseljenika i iz sjeverne Dalmacije, koji su bježali pred Turcima. Ali grad je već god. 1571. bio od Turaka napadnut, a od mletačke obrane spaljen. Kada je opasnost minula, Nin se opet napučuje što starincima što doseljenicima iz izloženijih krajeva sjeverne Dalmacije. – Za kandijskoga rata (1645–1669) ponovno se iz Nina stanovništvo iselilo. »Mletačka je vlada g. 1646. dala popaliti i bombardovati Nin, da se ne bi u njemu Turci ugnijezdili; čitava ostade crkvica sv. Križa, jer u njoj nije bilo ništa drveno. Sve do konca kandijskoga rata u opustjelom gradu od crkovnjaka boravio je samo Gašpar Morović ...«[5]

Zadnjih dvaju decenija XVII. stoljeća Nin je bio opet naseljen, i to doseljenicima iz Bukovice i Ravnih kotara te iz Like, ali se više nikada nije podigao ni izgradio do stepena, na kojem je bio do g. 1646.

Nin se dakle za mletačke vladavine više puta raseljivao i opet naseljivao povratnicima i novim pučanstvom. Dalmatinski su providuri u Zadru[6] svojim terminacijama nastojali, kako bi se u Nin i na njegovo područje naselilo što više seoskoga pučanstva, jer je ninsko plodno polje zbog ratova i pomanjkanja radne snage ostajalo pusto i neobrađeno. Ninskih je patricija postepeno iz Nina nestajalo, a na ruševinama njihovih dvoraca i vila nastanjuju se konačno u XVIII. i XIX. stoljeću seljaci ratari.

O tom raseljivanju i ponovnom naseljivanju Nina prikupio je nekoliko vrijednih podataka i T. Matić u svojoj radnji »Hrvatski književnici mletačke Dalmacije i život njihova doba«.[7]

Sl. 1. – Nin

Sl. 2. – Nin, Donja vrata

Sl. 3. – Nin, zapadni dio

Sl. 4. – Nin, Kreljevac

Sl. 5. – Nin, crkva sv. Križa

Sl. 6. – Najstariji stanovnici Nina g. 1952.

U novom ninskom pučanstvu nalaze se prezimena Mêdović, Žīgović (ovih dviju obitelji više nema u Ninu), Dŭšević, Ćûrko, Prŏroković, Gŕbić, Ràšković, Siròtković, Bäkić, Pékić, Čvr̂ljević, Mīlovac, Òltran, Màgaš i dr.

Spomenem li, da je u XVIII. st. bila Manfrinova kolonizacija iz Friula, od koje ima još i sada u Ninu i u Grbama nekoliko obitelji (Pijaca, Škibola, Tartaro, Fioravanti i dr.) bit će nam shvatljiv i veći broj romanskih tuđica u ninskome govoru. Potomci su se tih doseljenih porodica sasvim kroatizirali i danas znadu samo hrvatski jezik.

Tijekom XIX. st. doseljene su u Nin seljačke obitelji Diklić, Pavlović, Surić, Vučetić, Kera, Šalov, Lucin i dr., većinom iz obližnjih sela Petričana, Vira i dr.

Iz toga se kratkog prikaza vidi, kako je nekada slavni grad Nin propadao i mijenjao stanovništvo sa različitih dijalekatskih područja, pa nam postaje jasno, da se čakavština starih Ninjana gubila pred štokavštinom doseljenika, koji bijahu u većini. Stoga nije neobično, što se u Ninu mogu čuti iste riječi izgovorene različitim akcentom. To napose vrijedi za doba pred I. svjetskim ratom. Danas je utjecajem škole i dvaju ratova akcentuacija u ninskome govoru više-manje izjednačena.

Lički govor, koji je natrunjen nekim oblicima iz istočne čakavštine, dosta podsjeća na ninski govor, što najbolje svjedoči o bježanju stanovništva iz Nina i ostalih krajeva sjeverne Dalmacije na Velebit, u Liku, o miješanju stanovništva i ponovnom naseljivanju Nina iz sjevero-dalmatinskih predjela te iz Like.

2.

Većinu ovdje priopćene građe iz ninskoga govora sabirao sam kao rođeni Ninjanin na poticaj sveučilišnog profesora i akademika pok. dra Dragutina Boranića, povremeno g. 1915. do 1917., dakle za I. svjetskoga rata. Odonda je prošlo skoro četiri decenija, a u međuvremenu i II. svjetski rat i u njemu Narodnooslobodilačka borba, što je sve imalo nemaloga dijalektološkog utjecaja na naš jezik pa i na ninski govor.

Kada sam g. 1946. došao u Nin, prvi put nakon njegova oslobođenja od talijansko-fašističke okupacije, osjetih, da u ninskome govoru nastaju promjene, koje bi ubrzo mogle sasvim izmijeniti onaj ninski govor, koji sam bio proučio g. 1915.–1917. Odlučih stoga još prikupiti materijala iz ninskoga govora, isporediti neke nove jezične i akcentološke pojave sa starim, već zabilježenim, i u ovoj radnji dati sliku ninskoga govora od konca XIX. do konca prve polovine XX. stoljeća, t. j. iz doba, u kojemu sam izravno naučio i slušao ninski govor od Ninjana starinaca i doseljenika.

Gdjegdje sam također navodio istovetnosti i razlike u glasovima, oblicima i riječima u jeziku Petra Zoranića Ninjanina iz prve polovine XVI.

stoljeću služeći se pri tom svojim bilješkama i radom *Gojka Ružičića* »Jezik Petra Zoranića, zadarski dijalekat XVI. v.« (Biblioteka Južnoslovenskog filologa 2), Beograd 1930.

Upotrebio sam još ova djela: *Stjepan Ivšić*, Nacrt za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja. Otisak iz I. knjige »Kovčežića za hrvatska i srpska narječja«, izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1914. – Po tome sam nacrtu uglavnome i radio. – *Tomo Maretić*, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb 1899. – *Marcel Kušar*, Rapski dijalekat. Otisak iz knjige CXVIII. »Rada« Jugosl. akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1894., te od istoga pisca Lumbaradsko narječje (Nastavni vjesnik III.). – *R. Strohal*, Neke dijalekt. osebine iz trgovišta vrbovskog (Nastavni vjesnik XI. 1903.), Neke dijalekt. osebine iz trgovišta Mrkopolja (Nastavni vjesnik XIV. 1906.). – *Arturo Cronia*, Građa o božavskom narječju. Otisak iz knjige VII., sv. 1–2 »Jugoslovenskog filologa«, Beograd 1927.–1928. – »*Stari pisci hrvatski*«, knj. XVI. Djela Petra Zoranića. Zagreb 1888.

Iz svoje radnje o ninskom govoru zbog ograničenog prostora u ovoj ediciji izostavljam zasada drugi dio pod naslovm *Rječničko blago*, a koji sadrži govorni rječnik, neke stalne poredbe, fraze, kletve i poslovice iz dnevnoga ninskog govora.

I. GLASOVI

a. *Vokali*

1. *Poluglasi.* – Poluglasi se ili uopće ne čuju ili se zamjenjuju vokalom *a*, na pr. *mnôm* (mnom, instrumental мъномъ),[1] *dân*, *dàska*, *pàs*, gen. sing. pâsa, *vâs*-sâv (вьсь), *vàzdan* i t. d.

Neki prijedlozi, kada su složeni s glagolom, zadrže poluvokalno *a*. Češće se čuje *izàbirati* nego *izbírati*, *odàliti* nego *òdliti*. – Govori se *izàgnati* mj. *ìzgnati*, *izàsuti* mj. *ìsuti*, *obàsuti*, mj. *òpsuti*, *obàviti* mj. *òviti*, *odàpeti*, *podàstrići* i (običnije) *podstrići*, *podàpēti*, na pr. *Podàpni* pânj (= vinovu lozu) s onin kócōn! – *podàstrīti*, (razàstrīti, na pr. *podàstri* slâmu pod bîka (mj. bíka), a òstalo *razàstri* po štâli.

Prijedlog *iza*, kad nije prefiks, nema značenja prijedloga *iz*, već znači *straga*, *otraga*, na pr. izà kuće, izà nās. Isto značenje ima kao adverb mjesta: Mî smo stâjale *ìza* i mîrno slûšale.

Sekundarno se *a* razvija kod prijedloga *pod*, *pred*, *niz*, *kroz*, *nad*, kada stoje pred kratkim oblikom *lične* ili povratne zamjenice. Mêtni *pòdā nj* mâlo slâme! – Pògledān niz bàlkūn *(un* mj. *on)*, a tô *podà mnôm* bàlajū kôlo. – Glêdāj *prêdā se!* (rječe: prèd sebe!). – *Krôzā nju* je pròšla kûglja (kugla). – Govori se i: podá njū, krozá njū, predá njū, uzá njū, iako tu nije enklitički oblik lične zamjenice ž. roda.

Prijedlozi *niz, uz, kroz* imaju sekundarno *a* i pred nekim imenicama, koje počinju sa konsonantima *ž, z* te sa glasovnim skupinama *sk, šk, st, št*, na pr. Bácija ga nîza zîd. – A zêc ti, bŕte, prŏtrčā *kröza* žbûnj i òkrēne rávno *ûza* zîd. – Skotŕljā se *nizà škale* (= stube). *Ûza skûpine* ljúdî îšla su i dîca. – Túljali smo se *ûza stân* (kuću). Bânda pròšla *uzà štalu* bĕz da nas je vîdila.

Ali čuje se i: *uz* žènu i *ûza* žènu, nîz brīg i *nîza* brīg, *niz* zvònīk, ali samo: *uza* zvònīk, kroz Stânove.

Sa se čuje jedino u značenju *iz, od*, dakle kad pokazuje mjesto na pitanje *odakle?* Na pr. Dòšā je *sa* sájma. Òtiraj blâgo *sa* lîvadē. Izuzetak bi bio samo u primjeru »òna *s* púta«, t. j. bludnica. Ta se perifraza često čuje, ali nikada »sa puta«. Inače se *sa* mj. *s* uopće ne upotrebljava ni pred konsonantima ni pred vokalima, ali se katkada čuje *su* (»Su mâlo vòde poškròpi.«), i to pred prilozima količine: mâlo, mânje, pûno, mnŏgo, vîše, dôsta, te pred: nîšto, tòl(i)ko, kòl(i)ko, na pr. *Su* kòlko nŏvācā kânīš u grâd? (ili: ù grād, vidi str. 101).

Umjesto *s* (sъ) ispred tvrdih konsonanata čuje se često š, na pr. Š čúkōn se lòvē tîce. – Š njîn san bîja ì jā.

Glas *s* ispred *s*, š, *z*, ž, ne zamjećuje se, na pr. Vòzija san se (s) slúgon u grâd (mj. ù grād). – (S) živòtinjōn trîba lîpo postúpati. – Mòja je njîva (s) šûmōn (t. j. moja je njiva i šuma do nje). – Ênо óvna (s) zvóncon o vrátu.

2. *Vokal O.* Kod nekih se riječi izgovara *o* ispred glasa *n* kao *û*, na pr. *ûn* : ôn (isp. M. Kušar: Rapski dijalekat, Zagreb 1894. str. 2, te »Lumbaradsko narječje, sep. iz Nast. Vj. III; str. 2) *únde:* onde, *úndi, undíka, undíkarec.* – Danas je već kod mlađega naraštaja utjecajem škole običniji izgovor *o*.[2]

Grob se govori samo *grĕb(e : o)*.[3]

U fleksiji imenica m. r. nema prijeglasa (promjene *o* u *e*) ni iza palatala ni iza *c*. Čuje se samo: kljúč*on*, prîjatelj*on*, strícon, cârov, mladíćov i t. d.

Kod nekih tuđih riječi vokal *o* dolazi prema *a*, na pr. kònoba prema lat. c*a*naba, mòcira prema lat. m*a*ceria, kòleda : K*a*lendae (lat.) i dr. Ista je pojava u Božavi (Dugi otok), isp. Arturo Cronia: Građa o božavskom narječju, str. 73, Južnoslovenski filolog, knj. VII. sv. 1–2, Beograd 1927–1928.

3. *Glas ě (Ѣ).* – Glas Ѣ zamjenjuje se vokalom *i*, rijetko sa *e* i *a* u onim riječima, u kojima stoji *-je-* ili *-ije-* u ijekavskom govoru.

Kod svih fleksivnih nastavaka s izvornim Ѣ i gotovo kod svih riječi sa Ѣ u korijenu ili u osnovi dolazi glas *i* (*i* : e). Ovdje ću napomenuti samo izuzetke i riječi sa dvojakom ili trojakom zamjenom glasu Ѣ.

Govore se adverbi *dŏli, gŏri* (dolíka, goríka), *vâni* (vânka), *lâni, dī* i gdī[4] (sa složenicama dīdi, dìgdi, svāgdi i dr.). Tu je zamjena *i*, a samo *e* imaju ovi adverbi: *dôklen, òdākle(n), dônle, dôvlen* òd*ovle(n).*

U rapskom se govoru (isp. Kušar, Rapski dijalekat, str. 3) kaže *kudê* i *potlẽ*, a u Ninu *kùdā*, pȍtlī (i rjeđe *pȍtla*), a u Božavi (Cronia, c. d., str. 71) *pȍtla* i *pȍtle* (str. 77).

Koleba se između *i* i *e* kod adverba: *óvde* (óde), *ónde* (únde, undékarec, ondéka, undéka), jer se čuje i *óvdi*, *óndi* (úndi, undíka, undíkarec).

Nestalno se izgovara izvorno *Ѣ* kod nekih riječi: *gnjízdo* i gnjézdo (prvo je običnije), *îd* i *jêd*, *íditi se* i *jéditi se*, *ìdro* (češće) i *jẽdro*, *nìdra* i (rjeđe) *njẽdra*, a više se čuje *njȉdra*. – Kod tih riječi vidimo dakle, da se izvorni glas *Ѣ* izgovara dvojako *(i – e, i–je)*. U Božavi, pako daje *a: gnjazdȍ*, *njâdra* (isp. Cronia, c. d. str. 78).

Pored riječi *jêd*, *îd*, *jéditi se* i *íditi se* govori se i *jâd*, *jädati se* (čuje se i *jádati se)*, a pored *pljẽskati* čuje se, doduše rjeđe, i *pljäskati*. – Pitanje: Dȉ je Mára?« – Odgovor: »Ẽno je s dȉvojkan na múlu, dȉ *pljäščū* rȍbu.« – Govori se *mljẽskati* i *mljäskati*.

Glas *e* umjesto *i* ima i adverb *prẽn* (= tek, ovajčas), koji u rapskom dijalektu ima akcenat *prên* (isp. Kušar, c. d., str. 3), te prijedlog *prek(o)* kao prefiks u složenicama: *prẽk*sinȍć, *prek*ȍsutra, *prẽk*lāni i dr. – Kada nije prefiks, govori se *prîko* i kao prijedlog i kao prilog: Pògledaj tämo, *prîko!* Skȍči *prîko* stíne!

Glas *i* mjesto *e* ima prefiks *pre-*, na pr. *prȉdobar*, *pribívati*, *prinòćiti*, *prìstrašiti*, *prȉvara*, *prìvariti*, *privárіti*, *prisáditi*, *prísadnjak* i dr.[5]

Imenica *odijèlo*, više se čuje nego ikavski *ȍdílo*, ali samo *òdića* (odjeća); također se čuje *zjènica* i rjeđe *zȉnica*.

Samo *e* čuje se još kod ovih riječi: *sêno* (mj. sino, sijeno), *òseka*. *zänovet*, zanovétati, lémati (lijemati), *(p)ȍzleda i ȍzlida*, *(p)ozlédіti* i *(p)ozlídіti* (kȍren, kòrenje, iskoréniti, jästreb).

Mlađi naraštaj za *sedmicu* (nedjelju dana) upotrebljava *tjẽdan* i *nèdilja*, a stariji »šetìmana« (prema talij. settimana).

4. *Glas* ѧ *(ę)*. Zamjena je glasu ę (ѧ) uvijek samo *e*. Iz svoga se djetinstva sjećam, da su neki starci govorili (dakle prije 50 i više godina) *jazȉk* i *jàzik* mj. jèzik,[6] a to se danas više ne čuje.

Riječi *srȉća*, *nesrića* i od njih izvedene vrste imaju zamjenu *i* mj. *e*. Isto u Božavi (v. Cronia, c. d., str. 75).

5. *Glas* ѫ ima zamjenu samo u vokalu *u:* *súdac*, súditi, *sùdīšte*, *túžiti*, túga, *rúka*, *trûsiti*, *pût*, *vèlju* i dr., gdje se čuje čisti *u*.

Trag nazalu (nazalnom resonansu) nalazi se samo kod *dùnbok* (dubok), *dunbína* i *dun*bljȉna (v. str. 96.). Kušar (R. d., str. 4) ga je našao i na Rabu u istim riječima, ali sa izgovorom *dum*bȍk i *dum*bînja (um). A. Cronia zabilježio ga je za Božavu (c. d. str. 74): *dun*bȍk, *dun*bînja, *Dun*bovȉca (ime morske drage). – To *n* i *m* moglo je doći i sekundarno (po položaju riječi, v. str. 96, t. 4). Tako ga u Zoranićevu jeziku tumači G. Ružičić (Jezik Petra Zoranića, str. 121).

6. *Vokalno r*. Danas se glas *r* izgovara čisto. Od starih Ninjana prije 50 i više godina čule su se riječi: *crîkva*, *drívo* (mj. drîvo),[8] *prìvi*.[9]

Danas se govori samo *cȓkva, dȓvo, pȓvī*. U Božavi: *crîkva, drîvo* (v. Cronia, c. d., str. 76).

Kod riječi *(e)*ȓvati se, *(e)*ȓvānje tek se jedva primjetno čuje *er*, a kod mlađih prevladava čisto *r: ȓvati, ȓvānje*.

U nekim riječima nestane vokala *a, e, i* iza *r*, pak se razvije sekundarno vokalno *r*. To se lijepo vidi kod vokativa *brȁte*, gdje *a* otpane, te se govori i *bȓte*. U novije se vrijeme sve višu čuje *brȁte*. Isto je tako kod riječi: *pȓpelica*: prepelica, *bȓga*: briga, *bȓtva*: b*r*itva, *br*tùvela: brituvela (tal.).

7. *Vokalno l* nije se sačuvalo ni u kojoj riječi, nego je pretvoreno u vokal *u*. Od jedne starije doseljenice sa otoka Ugljana, (selo Preko) čuo sam glagol *muóčati*, koji se zatim u Ninu neko vrijeme upotrebljavao u šaljivu smislu: Muóči pogánac (vrag) te ȍdnija! (mļčati–muočati). – Ta je ista žena govorila *muôk* mj. muk, pa smo u mome djetinjstvu u školi znali porugljivo dovikivati jedan drugome za učiteljeva odsustva: Muok! (uo : лъ).

8. *Dva vokala zajedno.*

a) Vokal *o* u pokaznim zamjenicama, kada se nađe iza vokala *a* u prijedlozima *za* i *na*, gubi se, na pr. Tȓč' zà *'nīn* (= onim) čòvikon! – Próđi *nà 'vu* strânu! – *Zà 'vō* san plátija dvâ fjorína.

b) U participu preterita akt. sažimlju se *ao* u *a*: Níje mi sîn mȍgā biti kȕći, nego je òtišā nā mōre. – Zvâ san ga, ȁl se nije ȍdazvā.

c) Kontrakcija nastaje kod imenica *zȁova* – *zâva* i kod veznika *kao* (ao = a): Čvȓst *kā* drên.[10]

d) U adverbu *zāvik* (zauvijek) kao da se kontrahiralo *au* od za-vъ u *a*. Drugoga slučaja nisam našao, jer inače kod *a u* u ninskom govoru nema kontrakcije: *zȁ u(v)o*.

e) Vokal *o* kod pokaznih zamjenica (ovaj, onaj ...) obično se elidira, kad pred zamjenicom stoji prijedlog *u*: Ù 'nōn pȍlju kukùruzi kā pȕške. – Tô san čītā ù 'voj knjīgi.[11] Ali: u òpćini, u òboru, u òrasu, u òndašnje vrime i t. d.

f) Kod nekih se riječi, gdje se nađu dva vokala zajedno, hijat ukida razvijanjem konsonanata *v* i *j*, a kod drugih ostaje. Na pr. govori se: *púvati* mj. puhati, *dúvati* mj. duhati, *sûva* grána (mj. suha), *čȕja* san i *čȕjo* san. Bit će, da je *čujo* nastalo utjecajem škole u novije vrijeme, gdje je i štokavski oblik *čuo* analogno prema čakavskom *čuja*, dobio konsonant *j*. – Glagol *sàtrti* ima u ninskom govoru za particip pret. akt. dva oblika: *sȁtrā* i *sàtrja* (v. str. 101. t. 25). Ovaj je drugi oblik običniji kod starijih seljaka: Svȕ mi je šènicu sàtrja. – Ali: ja bi ga sȁtrā, da ga nâđēn. – U kondicionalu ne dolazi nikada oblik *sàtrja*, nego uvijek *sȁtrā*.

Imenica *uho* govori se običnije *ȕo* nego *ùvo*; isto se tako gen. sing. *krȕa* više čuje nego *krȕva* (mj. kruha).

Imenica *dȕh* govori se u singularu ovako:

N. dȕ (i dȕv)	D. dȕu (dȕvu)	L. dȕu (dȕvu)
G. dȕa (dȕva)	A. dȕa (dȕva)	I. dȕon (dȕvon)
	V. dȕe (dȕve)	

Plural: N. V. dȕovi (i dȕsi) D. L. I. dȕovin (rjeđe dȕīn)
G. dȕōvā (ne: duóvā) A. dȕove

Bilo je tô o Dȕovin (Duhovima).

Govori se némati (mj. ne imati), prez. *nêmān*, nêmāš, nêmā ... Rjeđe se čuje nèjmān, i to kod nekih doseljenika iz okolice Zadra. Drugih primjera za tu pojavu ukinuća hijata, kada se izgubi vokalna služba u jednoga vokala (isp. dr. Stj. Ivšić, Nacrt za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja, Zagreb 1914. str. 5. t. 9.), nisam našao.

9. *Gubljenje vokala.* a) Kod nekih se riječi i oblika katkada izgube nenaglašeni vokali, ali to često biva u brzu govoru i u imperativima. Na pr. Bīja je u *Mĕrikama* (ili Mĕriki) i *Strâliji*. – Mlađi naraštaj govori već *Amerika* i *Austrâlija*. *Mánet* (mj. amanet): Čúvaj tâj mánet! – *Rĕštalo* ga (mj. uhapsilo ga, prema tal. arrestare: *a*reštalo ga). Govori se *rĕšt* mj. arest, *rèštant* i dr. – Mâlija (žen. ime Amalija), *ĕroplan:* aeroplan, fīt (najam) prema tal. affitto, *pètit* (têk) prema tal. appetito. Neke od tih riječi, koje imaju aferezu (Mĕrika, petīt, fīt) zabilježio je i za božavsko narječje Artur Cronia (isp. c. d. str. 72).

b) Vokal *i* najčešće se gubi u imperativima iza konsonanata *s*, *š*, *z* i *ž*, na pr. *nȍs* (mj. nosi), nòste (mj. nosite), ne prášte (mj. ne prašite), pȍmoz (mj. pomozi), pomòste (mj. pomozite), *pȁz* (i *pȁzi*), ali *pȁste* (mj. pazite), *bīž* i *bīži* (mj. bježi), ali *bīšte* (mj. bižite, bježite), *vȍz* (i *vòzi*), ali *vòste* (mj. vozite), *rȕšte* (mj. rȕšite) i *rúšte* (mj. rúžite): Ne rúšte me! (v. str. 101. br. 23). Katkada se krajnje *i* gubi i u infinitivu (v. str. 109).

Vokal *i* gubi se i u imperativima plur. ovih glagola: *zvòniti* (a govori se i *zvònti*): *zvònte*, *dóći:* dóđte (mj. dođite), *raditi: rádmo* (mj. radimo), *vikati: víčte* (mj. vičite), *víčmo* (mj. vičimo), *cviliti: cvílte* (mj. cvilite), cvílmo (mj. cvilimo), *točiti: tòčte* (mj. tòčite), *škropiti: škròpte* (mj. škropite), *moliti: mòlte* (mj. molite), *mòlmo* (mj. molimo), *poklòniti se: poklònte se* (mj. poklonite se), *klònte se* (mj. klonite se). Taj se glagol govori i u imperativu sing.: *klòn'se*, *túcte* i *túcmo* (mj. tucite i tucimo), *žívte* i *žívmo* (mj. živite i živimo), *vīdmo*, *vîte* mj. vidimo, vidite, *sīdmo*, *sîte* (mj. sjedimo, sjedite), *plètmo* (mj. pletimo), *īdmo* (mj. idimo), *îte* (id-te, mj. idite), *rècmo*, *rècte* (mj. recimo, recite), *pântmo* (mj. pamtimo), *pânte* (pant-te, mj. pamtite), *razùmte* (mj. razumite), *prímte* (mj. primite), *pròlte* (mj. prolite). U Božavi: *sĕdmo* mj. sjedimo, *sĕte* mj. sjedite, *vîte* mj. vidite, *rĕcte* mj. recite (isp. Cronia c. d. str. 76). Uz te oblike bez vokala *i* u plur. imperativa sve se više u novije doba govore i oblici sa *i*: rádimo, žívimo, rècimo, pântite, mòlite i t. d.

c) Vokal se *a* na kraju veznika i priloga katkada izgubi, na pr. *kȁd*, *nĕk*, *kȕd*, *sȁd*, *ònud*, *òvud*, *svȕd*, ali se u novije doba sve više čuje i: kàda, nèka, kùda, sàda, i t. d.[12]

d) Obično je, da se vokal *o* na početku nekih pokaznih zamjenica izgubi: *vàkī* (mj. ovaki), *vàkāv* (mj. ovakav) i *vàkōv*, *nàkī* (mj. onaki),

nàkāv i *nàkōv* (mj. onakav), *volîkī* (mj. ovoliki), *nòlik, nolîkī* (mj. onoliki).

Glagol *hòtjeti* govori se *òtiti* i (češće) *tîti*. Prema tome i particip preter. akt.: *tîja, tîla, tîlo*. Tu se dakle najprije izgubio glas *h*, a zatim i vokal *o*. (O tome isp. Strohal, Nast. Vjesnik, knj. XIV., str. 669. *δ*.)

e) U 2. l. sg. prez. glagola *òtiti* i *tîti* govori se pored *òćēš* (mj. ȍćeš) i *ôš* (o-će-š).

Vokal *e* često otpada u glasovnoj grupi *set* (deset) i kod brojeva složenih sa deset: *dȅst*, četrdèst, pedèst, šezdèst ... Mjesto trídeset govori se *tríest*, mj. dvadeset *dváest*.[13]

Vokal *u* izgubio se u adverbu *ùjtrō* prema *ȕjutro*.

f) *Protetičko j*. Kod nekih riječi, koje počinju vokalom *o, i, u* dolazi katkada ispred vokala protetičko *j*. Na pr. *jòpet* (mj. opet), *jîme* (ime), *jôn, jòna* (mj. on, ona), *ji* (mj. ih).[14]

Najviše se to čuje u pjevanju, na pr. »Porodjénje dìtića – Jod dìvice Màrije ... (iz stare božićne pjesme »U se vrime godišta«).

»*J*oj môre dùnboko – Svȁ mòja rȁdosti ...«

»Lîpo *jîme* Mára ...«

»*J*od svȁkoga gríja – *jȍ*slobodi nâs, Gospòdine!«

»Na dân súdnji – Tèbe mȍlmo, *j*uslîši nâs!«

(Vel. litanije).

b. *Konsonanti*

Konsonanti se većinom pravilno izgovaraju i bez potrebe se ne zamjenjuju. – Spomenut ću ovdje samo one slučajeve, kada nastaje među konsonantima zamjena ili pretvorba, ili kada se koji konsonant izgubi.

1. *Glas d*. Prije 50 i više godina stari su Ninjani običavali govoriti *mèja* mj. međa, *mèju* mj. među (»mèju nȁmîn«), *mlȁji* mj. mladi. Danas se čakavsko *j* mjesto štokavskoga *đ* sačuvalo samo u riječima *gȍspoja* i *gȍspojica* (mj. gospođa i gospođica) i u ovoj izreci: Pôj (pođi) s vrâgon! – A. Cronia (c. d., str. 84) tvrdi, da suglasnik *j* stoji mjesto prasl. *dj* i u imperativu *poj* (pođi). Ružičić (c. d., str. 170) izvodi ga od *pojti*, gdje se u imperativu izgubi najprije nastavak *i*, a zatim suglasnik *d*.

U starim župskim knjigama u Ninu iz XVIII. st. i u nekim školskim izvještajima iz početka XIX. st., koji su bili upravljeni zadarskom ordinarijatu, nalaze se oblici *pohaja, rojeni* i sl.[15]

Glas *đ* izgovara se i u onim riječima, gdje je u književnom jeziku *dž*, na pr. *sìndir* mj. sindžir. – Glas *dž* se u Ninu uopće ne čuje.

Kod riječi sa *žd* i danas se čuje *zj*: *grȍzje*[16] mj. grožđe, *gȍzje* mj. gvôžđe.

Skup *žd* čuje se kod nekih riječi kao *žđ* ili *zd*, na pr. *zvîždati* mj. zviždati, *zvȉždūk* mj. zvižduk, *zvȉždāljka* mj. zviždaljka, *zvižđùkati* mj. zviždukati, *zvižđùkānje* mj. zviždùkanje. Ali se kod tih istih riječi čuje

i skup *zđ*: zvízđati, zvìzđūk, zvìzđāljka i t. d. U imperativu se čuje i *zvížđi* i *zvížđi*, ali ne i »zvizđi«. – Prezent je uvijek samo *zvîždēn*, *zvîždēš* ... (mj. zvížđīm).

Imenica *mȍžđāni* govori se i *mȍžđāni*, a od starijih se ljudi moglo čuti i *mȍžjāni*.

2. *Glas ć* vrlo se rijetko čuje čist, većinom dolazi kao *č́*: *č́ûk*, *kȕća*, *čȁća*, *č́ûp* i t. d. Tako valja ustvari čitati i izgovarati sve riječi u ninskom govoru sa *ć*, koje iz tehničkih razloga nisu u ovoj raspravi mogle biti obilježene sa »*č́*«.

U selu Zatonu pȁko, koje je od Nina udaljeno oko 3 km, stari uopće ne poznaju glasa *č*, već ga uvijek zamjenjuju sa *ć*: *ćòvik*, *rúćak*, *vèćera*, *mȁćka*, *ćȅkati*, *ćìniti*, *ćìtati*, *ćîjī* i t. d.

Glas *ć* Ninjani pravilno izgovaraju u prezimenima i deminutivima: Stùlić, Sirȍtković, Dìklić, Mȏrović, Pékić, Čvȓljević, Bȁkić, Ljȕbičić i t. d. pàsīć, i psīć, dìtić, golùbić, cvìtić i t. d.

Ć, odnosno ninski *č* u grupi *šć*, koja je postala od *št*, rijetko dolazi na pr. u *kȓšćen* (kršten), *srâšćen* (srašten), *mìšćanski* (mjesni o čemu će biti govora na str. 99 pod br. 17). – Tek rugajući se bodulima (otočanima) govore katkada Ninjani *šćâp* mj. štap i *prîšć* mj. prîšt. U šali ili ironično čuje se katkad i ova izreka: »S dopušćénjem bȕdi rečèno!«[17] – Cronia (c. d. str. 87). bilježi za Božavu: godīšće, šćâp, šćȅta, šćipȁt, smetlīšće, jȍšće.

3. *vȏ*. U riječi *vȁvīk* sačuvao je prijedlog *vȏ* svoje *v* nepromijenjeno. Drugih potvrda za to u Ninu nema, ali u Privlaci, selu udaljenom 6 km od Nina, sačuvalo se u glagolu *vazêst* (uzeti) i kod starijih u imenici *vàzdūh* (uzduh, zrak).

4. *Glasovi m* i *n*. Glas *m* ispred samoglasnika ostaje nepromijenjen.

Ispred suglasnika mjesto štokavskoga *m* obično je *n* na pr. zàpā*n*titi, kū*n*pir, mj. krumpir, seda*n*dès(e)t, osa*n*dès(e)t, strà*n*putica, tači*n*baša i dr.

U riječi *zàmām* stoji *m*: *n* (zàman). Kod Zoranića ima za to više potvrda, na pr. pisa*m*, obra*m*ba i dr., ali zama*n*, pre*n*da.

Glas *m* na kraju riječi postaje *n*, ako nije sastavni dio refleksivne osnove,[18] na pr. Dâj ljúdi*n*, pȉt. – A ôn ne bȕd lȋn, ùdri štápo*n* po vòli*n*. – Vîdi*n* te šênpre (često) sa zlòčesti*n* klápci*n* barábit pò mistu, ali ćeš ôslen u ȍsa*n* úri dȍma. – Sȅdannji, a nâs dvâ. – Glas *m*, prema već rečenom, ostaje nepromijenjen u riječima: dȋ*m*, srâ*m*, šû*m*, (gen. sing. dima, srama, šuma), grȋm (grma), grȁ*m* (ali i grȁ*n*, gen. sing. *grȁma* u oba slučaja), sâ*m* (sama, samo), slȍ*m* (sloma), nája*m* (najma), kû*m* (kuma), grȍ*m* (groma), ìzu*m* (ali i ìzu*n*: Tô je njègov ìzun! – G. sing. samo: ìzu*m*a), dȏ*m* (doma) i t. d.

Imenica *pobratim* govori se samo pòbrati*n*, pa i u plur. pòbrati*ni*. Isto i kod Zoranića.

U Ninu se govori »srame je« (sram me je), a na Rabu »sran me je«, (Isp. M. Kušar, c. d., str. 6. XXVI. b.)

Ima slučajeva, da se ispred konsonanta *b* u sredini riječi razvilo sekundarno *m*, koje se često čuje i kao sekundarno *n*. Na pr. dùnbok prema dùbok (v. str. 92. t. 5.); žùmboriti i žùnboriti prema žûboriti; kùmbura i kùnbura (kubura), kùmburiti i kùnburiti (kuburiti), udùnbiti (udubiti) i dr.

Prema štokavskom glasu *n* kod nekih glagola (I. vrste 5. raz.) ostaje *m* u prezentu i u imperativu, na pr. pȍčmēn pȍčmi, (mj. pòčmi) zȁčmēn, zȁčmi, nȁčmēn, nàčmi, prȉčmēn, prìčmi. (Isp. Strohal Nast. V. XIV., str. 672. c.)

Ima i ovih slučajeva, gdje mjesto štokavskog *n* ostaje konsonant *l: zlämēnje* mj, znamenje, *zlämen* mj. znamen. Čuju se te riječi i sa *n:* znämēnje, znämen ..... P. Zoranić također upotrebljava sa *l* i sa *n:* zlamen 74, zlamenje i znamen, znamenje. U Ninu se od starih ljudi čulo i *lümer* mj. *n*umer.

5. *mn.* Glasovni skup *mn* prelazi u *vn* u ovim riječima: gúvno pored gúmno; távno, (po)távniti, tàvnica pored támno, támniti, tàmnica; sedàvnajst, osàvnajst; srâvno, šûvno (»srâvno dȋlo«, »šûvno je na môru dânas«) pored srâmno i šûmno. »Šuvno« sam čuo samo dvaput i zapisao. – U Božavi (Cronia, c. d. str. 82): gùvnȏ.

6. *mnj.* Taj glasovni skup prelazi u *mlj:* sûmljati mj. súmnjati, sûmlja mj. súmnja, sûmljiv mj. sùmnjiv, sûmljičav mj. sùmnjičav; pômlja mj. pòmnja, pômljiv mj. pòmnjiv, pômljiti (»Pômlji dòbro što san ti rèkā.«).

7. *gn.* Taj skup na početku riječi prelazi u *gnj*, na pr. *gnjôj* prema gnoj, *gnjòjiti* prema gnojiti, *gnjòjidba* prema gnojidba; *gnjízditi* se prema gnijezditi se, *gnjízdo* prema gnijezdo,[19] *gnjûsan* prema gnusan, *gnjúšati* se prema gnušati se. – Imenica »gnûs« ne čuje se. – Kod Zoranića je obratno, on ima *gn* mj. *gnj: gni*lost mj. *gnj*ilost.

8. Glas *v.* u nekim riječima *v* prelazi u *b:* kur*ba* mj. kur*va* i sl.

Glas *v* gubi se na početku riječi kod čakavske imenice *rébac* prema štokavskom *vrabac*. – Posred riječi gubi se *v* u ovim riječima: *cȑljiv* (crvljiv), *čórak* (i čvorak), *čȑčak* (i običnije čvrčak), *gòzje* (gvožde), *gòzden* (gvozden), *kȍčka* (kvočka), *kȍcati* (kvocati), *srâb* (svrab), *sȑbiti* (svrbiti), *sȅkrva* (svekrva), *čȑčiti* (čvrčiti), *sȁkī* (i svaki), *óde (ódi), ódeka (odékarec)* prema *ovdje, cȑljen* (crven, črъvlenъ), *čètrti* (i četvrti), *četȓtāk* (i četvrtak), *králjeski* (i králjevski), *králjestvo* (i králjevstvo), *oskȓniti* (oskvrniti), *oskrnúće* (oskvrnuće) i t. d.[20]

Glas *v* u imenici *jápan* (od vapno) prešlo je u *j*. Govori se: Trîba nan *jápna*. – Pròdāje se *jápan*.

Glagoli *dòbiti, bȉti, lȉti, pȉti, krȉti, šȉti, mȉti*, te njihove složenice pa *òbuti* i *ìzuti* imaju u participu pret. pas. *j* mj. *v:* dobìjen, bìjen, zalìjen, popìjen, sakrìjen, sašìjen, umìjen, obùjen, i izùjen, ali se čuju i oblici sa *v:* dobìven, zalìven, sakrìven, obùven i dr. (v. str. 113. t. 7.). Ti isti oblici sa *v* vrlo se rijetko čuju, i to samo kod mlađih pod utjecajem škole.

U glagolu *lândrati* (u značenju skitati se) dolazi *l* umjesto njemačkog *w* (wandern).

Imenica *pȁvūn* govori se mjesto *paun*. Ovo se *v* nalazi i u lat. »pavo« i u tal. »pavone«.

9. *Glas g*. Taj se glas uvijek izgovara zvučno i jasno.

Umjesto velara *g* čuje se jasni velar *k* u: *kȁlēb* (galeb), – *k*od (pored god): štò*k*od (štogod), kako*k*ȍd (kakogod), ali bȕ*g*va (mj. bukva, riba). Isto je i na Rabu (isp. Kušar, R. d. str. 6.) i u Božavi (isp. Cronia, c. d., str. 78.).

Glas *g* nestaje u sredini riječi kod imenice *jȁgnje;* pa se čuje samo *jȁnje, jȁnjić, jànjčić, jànješce, jànjac, jànjeći* i sl. Ista je pojava u riječi *bóme* od bogme, a čuje se i *bòrme*.

Otpada glas *g* na početku adverba *dȉ* prema gdje, ali se kaže *dȉgdi* mj. gdjegdje, tu se drugo *g* održalo.[21]

Čuje se *duglje* i *dulje*.[22] Velar *g* u nekim romanskim riječima daje *ž*, a u nekim *j*. Na pr. *pr̄žun*, prema tal. prigione, *žȗrnata* prema tal. giornata i *jȁketa* prema tal. giacchetta. Slično je i u Božavi (isp. Cronia. c. d. 86).

10. *Konsonant r*. U riječi *rèbro* mijenja se glas *r* u *l* ali samo u govoru žena (i djece), koje izgovaraju *lèbro*.

U adverbu *jùčē* (jučer) ne izgovara se glas *r;* tako se govori bez *r* i imenica *vȅčē* (večer, f.) i *mȁte* (mater, f.). Dobrà večê! – Òva je vȅče vȅdra. – Mȁte i òd materē mȁtē.

U riječi *krumpir* ne izgovara se *r* u prvome slogu, pa se govori samo *kȕnpir (n : m* ispred *p*, v. str. 96.).

11. *Glas h*. Taj se glas vrlo rijetko čuje, jer se obično gubi ili se zbog nastalog hijata zamjenjuje sa *j* ili *v* (v. str. 93. toč. f). Gdje je *h* zadržano, izgovara se kao *x* (njem. ch).

Navest ću ovdje sve one riječi, kod kojih sam čuo glas *h:* za*h*tívati, zá*h*tiv (zahtijevati; zahtjev), ò*h*ol (rjeđe se čuje, jer je običnija romanska riječ »superab«), ali *ólost* mj. oholost (oho=oo=o), jà*h*āč (i jàāč), nȅhāj (i nȅāj), ali *nȅājan* mj. nehajan; *mâ* mj. mah, gen. sing. mâ*h*a, dat. i lok. sing. *mâu*, instr. *mâon* (: Ȕvatija je mâ*ha*. – U pr̀vom mâu. – Skȍči mâon!); lȉ*h*va (nova riječ, koje stariji ne poznaju) i mî*h* (mijeh), tu sam riječ samo jednom čuo u nom. sing., a nekoliko puta u lok. sing.: u mí*j*u (nom. plur. mȉjovi).

a) Evo nekoliko primjera, gdje se glas *h* gubi na početku ili na kraju riječi: áran (haran), ȁnbar (hanbar), ùncut (huncut, njem. Hundsfot), òtiti (i titi od hotjeti), árati (harati), R̀vat (Hrvat), r̀vācki (hrvatski)[23] rániti (hraniti), rána (hrana), rìšćani (hrišćani), ȕditi (hudjeti), úliti (huliti), lâd (hlad), láditi (hladiti), i t. d.; dȕ (duh, sû (suh), dâ (dah), mâ (mah), krȕ (kruh), prâ (prah), i t. d.

U riječi *siromah* uzetoj u pridjevnoj službi glas *h* otpada: *siròmā* (siròmā čòvik); ako se upotrebi kao imenica, *h* se zamijeni sa *k: siròmak*. (O tome isp. Strohal, N. Vj. XI; str. 552. B), knj. XIV.; str. 669a).

b) Evo nekoliko primjera, gdje se glas *h* ne izgovara u sredini riječi: mànit, mànitost (mahnit, mahnitost), mánuti i mániti (mahnuti), pàulja (pahulja), zaláditi (zahladiti), dúniti i dúnuti (dúhnuti), dr̀tati i dr̀šćati

(dȓhtati), dȓtāj (drhtaj), izòditi (ishoditi), proódati (prohodati), njȉov (njihov), dànuti (dahnuti) i dr.

c) Glas se *h* kod nekih riječi, napose radi ukidanja hijata, zamjenjuje glasom *j*, kako se vidi iz ovih riječi: Mí*j*o (Miho), Mi*j*òvil (Mihovil), vlá*j*o (vlah), mì*j*ūr i mìn*j*ūr (mihur prema mjehur), mȉ*j*ovi (mihovi: mjehovi), kí*j*ati (kihati), kì*j*avica (kihavica), nji*j*alo (njihalo), nji*j*ati (njihati), sná*j*a (snaha) i dr. – Čuo sam i vlä*j* mj. vlah.

d) Kod drugih se riječi *h* zamjenjuje glasom *v*. Evo za to primjera: sȗ*v* i sû (suh), su*v*òća (suhoća), sȕ*v*arak (suharak), bù*v*āč i bùāč (buhač), bù*v*a i bùa, gen. bu*v*e (buha), kȕ*v*ati (kuhati), kȕ*v*ār i kȕ*v*āč (kuhar), ȕvo (uho), pú*v*ati (puhati), dȗ*v* i dû (duh), krȕ*v*a (kruha), mâ*v*a i mâha (gen. sing. od mâh) mù*v*a i mùa (muha) i dr.

12. *Hv.* – Glasovni skup *hv* prelazi u glas *f* ili iz toga skupa ispane glas *h* i ostane samo *v*, na pr. *f*ȁtati (hvatati) i *v*ȁtati i dò*f*atiti, dò*v*atiti (dohvatiti), dȍ*f*at (dohvat), *f*áliti (hvaliti), *f*ála (hvala) *F*âr (Hvar), *f*ât (hvat), i *f*ója (nova riječ od hvoja); v. i *ȕfati* se, *ȕfanje* (uhvati se, uhvanje) prema *up-vati* up-van-je.[24]

13. *Glas nj.* – Gdjekad metatezom taj glas prelazi u *jn*, pa se čuje kȍ*jn*skī pored kȍ*nj*skī, svȉba*jn*skī pored svība*nj*ski, sȓpa*jn*skī pored sȓpa*nj*skī, lȋpa*jn*skī pored lȋpa*nj*skī. Ne govori se *kojn*, nego samo *kônj*, isto se tako čuje samo: strȁ*žnj*ī, dânjī i ost.

U imenici mì*nj*ūr prema mi*h*ur (mjehur) zamijenio se glas *h* sa *nj* (v. str. 99, t. c.), odnosno hijat *mìūr* (mijur) ukinuo se glasom *nj*: mì*nj*ūr.

Premještanjem glasova nastale su i riječi: *njórac* mj. ronac (ptica), *njór*iti mj. roniti (*nor*ac, *nor*iti, pa se konsonant *n* na početku riječi pretvorio u *nj*: njorac, njoriti).

Rjeđe se čulo od starih *nj*ȉko (od gospode *nj*ȅko mj. netko) štoviše i *njô*ž (nož), *nj*èdilja (nèdilja – nedjelja); gdje je također *n* na početku riječi prešlo u *nj*.

Seljaci, koji su nakon svjetskoga rata bili u Zagrebu, govore: Vòzija san se na trâ*vnj*u. Sîdēš na trâ*vanj* i vȍzīš se po cȋlōm grádū.

Imenica *žbun* izgovara se žbû*nj*, kao i tû*nj*, tù*nj*ina (tun, tunina).

14. U skupu *tsk* i *dsk (ck)* glas *c* izgovara se kod nekih pridjeva jače u drugom dijelu afrikate. Na pr. *brȃckī* (bratski), *ȓvackī* (hrvatski); *grȃckī* (gradski), *ljȗckī* (ljudski), *gȍspockī* (gospodski) i t. d.

15. *Skup* čc. Za dijete kažu: Îmā lîpo líšce. Tu dakle glasovna grupa *čc* slabi na *šc*, kao i u gen. sing. strúšca pored strúčca od strúčac (stručak), mlíšca i mlíčca od mlíčac (mliječ, mliječac).[25]

16. *Glasovni skup* tь, dь*j*. Prema *tj* nastaje *ć*, odnosno *č́* (v. str. 96, br. 2), a samo se u imenici *nètjāk*, koja se govori i *nèćak*, sačuvao stari izgovor *tj*.

Grupa *dj* nije se pretvorila u *đ* jedino u riječi *ròdjāk*, koja se govori i *ròdijāk*, ali se tek u novije doba čuje i *ròđāk*.

17. *Glasovni skup* stj. Taj prastari skup izgovara se i kao *št* i kao *šć*, na pr. kȓšten i kȓšćen, srášten i srâšćen i dr., ali instr. sg. *kòšću* ili *kòšćon* mj. košću (kost-ju).[26]

18. *Glas p* gubi se na početku riječi, ako iza njega slijedi konsonant *č, s, š* i *t*, na pr. *tȉca, tȉć* prema *p*tica, *p*tić, *šènica* prema *p*šenica, *čèla* prema *p*čela, *còvati* prema *p*sovati (rječe se čuje *sòvati*, jer se sibilant *s* ojačao na *c*), *còvāč* prema *p*sovač, *sẽto* prema *p*seto.[27]

U fonetičkoj grupi *-pst-* kao da se u govoru zadržaje prvobitno *b*, na pr. grè*b*sti (*greb-ti), dú*b*sti (češće: dúbiti), zé*b*sti i t. d.

Glas *p* čuva se u prijedlogu *prez*, koji se s istim značenjem govori i *brez* i *bez*. U složenicama se čuje: *prez*òbrazan, *brez*òbrazan i *bez*òbrazan. – U Božavi: *prez* (v. Cronia, c. d. str. 80).

Katkada glas *p* zamjenjuje romansko *b*, na pr. kòno*p* prema lat. cannabis. Isto u Božavi (v. Cronia, c. d. str. 80).

19. *Glas k* izostavlja se u imenici *kći*, te se govori u nom. sing. *ćȇr*, g. *ćèri* ..., instr. *ćèrōn; ćérka, ćêrke, ćêrki* (nema sibilarizacije), te u glagolu *k*rúniti (kukuruz), koje se čuje samo *rúniti:* Večèras ćemo rúniti kukùruz. – Jednom sam čuo i ovo: Tâj je pânj *vř̃gav* (*k*vrgav).[29]

20. *Glas j*. O protetičkom *j* već je bilo govora na str. 95., toč. f. kao i o prijelazu glasa *d* u *j* (v. str. 95 t. 1) te o ukidanju hijata umetanjem glasa *j* (v. str. 93 t. f i str. 98 br. 11).

U vezniku *kao*, koji se zbog sažimanja govori *kā*, često se nađe *j* na kraju: *kȁj* (kao), ako za njim počinje riječ vokalom. I tu *j* služi za ukidanje hijata. Na pr. Ôštar je *kaj* ìgla. – Dȍbar je *kaj* ândeja. – Žȗk je *ka* pèlin.

Kada se govori *kaj*, a kada *kā* ipak se ne dade točno odrediti, jer se kadšto miješaju u istim primjerima. Jedino sam mogao utvrditi, da se *ka* nikada ne upotrebljava, ako riječ za njim počinje vokalom, ali sam po koji put čuo *kaj* i pred konsonantom: Cȓn je *kaj* (i *ka*) vrâg.

Kod pomoćnog glagola *biti* glas *j* gdjekad na početku prezentskih oblika otpada: *èsan* i *j*esan, *èsi* i *j*esi, *ẽst* i *j*est i t. d. *Èsi*-l (jesi li) bȉja ì tî tȃmo? – *Ésu*-l (jesu li) svẽ iskòpali? To ispadanje glasa *j* običnije je kod nepismenih nego kod pismenih seljaka.

U nekim riječima, na pr. *j*ápno (japan), obù*j*en, izù*j*en, umì*j*en i dr., stoji glas *j* mj. *v* (v. str. 97, t. 8 i 113, t. 7). Ista je pojava i u Božavi (isp. Cronia, c. d. str. 84).

21. *Čestica li* vrlo se često spaja s vokalom odbacujući ispred sebe krajnje *i* (l'). Do toga obično dolazi kod glagola, na pr. Ìmāte-*l* (imate li) što za vèčeru? – Èsmo-*l* (esmo-l, jesmo li) ljûdi!? – Ìmāmo-*l* dȍsta lẽške (méke)? Ali: ìmāš *li*, čȗjēn *li*? – Elizija enklitike *li* u *l* nastaje i iza vokala drugih riječi, na pr. *Da*-l' si bȉja? – Dȍba-l' je za kȕći?! (= Zar je doba da se pođe kući?!).

22. *Glas* d. Ima nekoliko slučajeva, da glas *d* ispred *n* otpada, pa se čuje: *pànēn* mj. pa*d*nem, *jèna* pored je*d*na, *póne* i podne.[30] Èl zvònlo póne?

Samo se u gen. sg. *bólca* (od bodac) *d* pred drugim konsonantom premeće u *l*. (Isp. Kušar, R. d. str. 5, XVIII.)

Katkada *d* ispred *-iti* u infinitivu nekih glagola otpada, na pr. *viti* (vid-i-ti = viiti = víti) pored viditi (mj. vidjeti), *ráti* pored raditi, *vàti*

pored vaditi, *gráti* pored graditi, *oslobòti* pored osloboditi i dr. Kaže se: »Ajmo víti, što će tămo gráti.« – »Nèmōj vàti prázne čâškule (školjke)!«

U riječima raz*dr*íšiti, raz*dr*išívati, raz*dr*išénje, rázdrišnica (nova riječ) mj. razriješiti, razrješivati, razrješenje, razrješnica razvilo se sekundarno *d* između glasova *z* i *r*. – Govori se *odríšiti*, ali to je složenica sa prefiksom *od* i *rišiti*, inače ne postoji samo *drišiti* (driješiti). Oblik *zdrio* nije poznat, nego samo *zrìja*. – Postoji glagol *pùzdriti* pored *pùzriti:* Vâtra pũzdri (i pùzri), t. j. slabo gori i previše se dimi.

23. *Glasovi* z *i* ž. Ti zvučni glasovi pred bezvučnim *t* u imperativu (v. str. 94 toč. b) slabe se u bezvučne *s* i š, čim izgube vokal *i: vòste* (mj. vozite), *pàste* (mj. pazite), *pomòste* (mj. pomozite), *dr̀šte* (mj. držite), *rúšte* (mj. ružite) i t. d. Kod Zoranića bište 57.

24. Za »kućni posao« kaže se samo *kũtnjī pòsā*, ali »kũćni päs«, »kũćni brôj«. Čuje se i ovo: »Tô su nãše *kũtnje stvâri*, koje se drũgi' nè tičū.« – »Tô je mõja *kũtnja brĩga*«, t. j. briga obiteljska, koja se odnosi samo na tu kuću. – Taj pridjev *kũtnjī* dobio je eto s vremenom zasebno značenje.

25. *Glas l* obično prelazi na kraju sloga u *a, ja*, na pr. *vȉdija* < vidil, *zvâ* < zval, *rekā* < rekal, *čũja* < čul (v. str. 110), *mũja* < mul, gen. *múla, gòja* < gol, *dija* < dil (dio), *fîžuja* < fižul, gen. fîžula, *debeja* < debel i dr.

U riječi *dilìjac* od dìlilac, gen. dìlilca (disimil. *dìlijca*) dolazi i oblik *dilijácu*, ali samo u poslovici: Svàkon brácu pò iskricu, a dilijácu polòvicu. – U drugim vezama oblici dilijaca, dilijacu (od *dililca, *dililcu) danas se ne govore.

II. AKCENT I KVANTITETA

Kvantiteta sloga i akcenat u ninskome se govoru većinom i uglavnome podudaraju sa utvrđenim pravilima u štokavskom dijalektu. Prema tome se mogu osjetiti sva četiri štokavska akcenta. – Tragovi čakavskog akcenta danas se više – osim u nekim izuzecima – gotovo i ne osjećaju. S obzirom na doseljenike iz raznih područja dijalekata i akcenata, o čemu sam u uvodu spomenuo, u ninskome govoru mogu se u rečenici iste riječi čuti s nejednakim akcentom i nejednakom kvantitetom.

Navest ću ovdje primjera radi nekoliko riječi i slučajeva, gdje akcenat ne odgovara posvema pravilima književne štokavske akcentuacije ili gdje postoji varijanta.

Ninjani pozdravljaju: *dobrà večē, dobrò jutro, dobrà nōć*. Govori se: *rîč pȍ rîč* i *rîč po rîč, dvâ pȍ dvā* i *dvâ po dvâ, trî po trî, za mène* i *zà mene, za tòbōn* i *zà tobōn, za kùćon*, rjeđe *zà kućon, ù grād* i *u grâd, ù glāvu* i *u glâvu* (ali u *glávi*), *ù vodu, dân i nōć* i *dân ȉ nōć, bȍs* i *gòja, pȑvī i drũgī, dȍ vrāga* i *pred vrâga, nè vidīn, da vȉdīn, nêš* (nê ćeš), *kogȍd* i *kògod, štògod* i *štogȍd, žêljan, žéljna, žéljno, rèkoše, dȁ ćete dôći* i *dóći, ȁla;* samo: *môj gȍspodāru, môj Dalmàtinče, čudòtvorče,*

prèzime i *bèzime*, nom. pl. *prèzimena* (obično: brèzimena), gen. pl. *brödovā* i *rögovā*, nom. pl. *ìmena* (gen. pl. iménā), dat. pl. *ìmenima*, nom. pl. *ùžetā* (gen. pl. užeta), *kúnēn* (od kleti), *kúnūći*, *đàvola*, *ôbrūčā*, *pîlićā*, *vînogrādā*, *sinôvacā*, *stábalā*, *kokòšima*, *prîjateljin* i *prijatèljin* (prijateljima), *pèčēmo*, *lètīmo*, *îdēn* i *ídēn* (od jësti, ïsti), *bâcāmo*, *čìtāmo*, *vîdīmo*, *nè znāmo*, *tôčīmo*, *trõšīmo*, *òpleja*, *òplela*, *òplelo*, *ìspeka*, *ìspekla*, *ìspeklo*, *òpreden*, *òpredena*, *òpredeno*, *obùčen*, *obùčena*, *obùčeno*, *ùčinjen*, *bròjēći*, *lètēći*, *pòmešću*, *òtrēšću* (pomest ću, otrest ću), *pòmoći*, *pòplјuvati*, *sùvarak*, *svâst*, gen. sing. *svâsti*, *lóvac* (g. lóvca), *làžac* (g. làšca), g. sing. *rónca* (njórca) od rònac, *stvòrēnje*, *vèsēlje* (u vèsēlju), *ûlje* (mj. ûlje), *mùčati* (šutjeti), *ljubìca* (cvijet), Ljübica (ime), veli se: »ïdēmo u *ljubìce*« (t. j. brati ljubice), *ljüdožder* (nikad: ljudòžder), *dôvle*, *dônle*, *dolìna*, (mj. dòlina), *víran*, *vîrnī*, *vîrnā*, *bólan*, bóna, *stégna* (pl. od stègno), *mäšt* (mošt), mâst (na pr. svinjska) *mûsti* (kravu) i *müsti* (rjeđe), *tûstī* (četvrtak), môre, *màlena*, *màleno* (od màlen), *mâlo* (dite), *stâro* (čeljade), *stàrina*, *tòlko – kòlko*, *ùlignja* (uliganj), *pòtomak*, *trûsti* (tresti), *grîšiti* (griješiti), *kamenòvati* (kämenujēn), *imenòvati* i *ïmenovati*.

Ostale se potvrde lako mogu vidjeti na primjerima u građi.

III. OBLICI

a. Deklinacija

Rod

1. *Koje imenice imaju dva roda?* Ima ih samo nekoliko:

dôba f. i n., *šúra* m. i f., *glâd* m. i f., *sûša* m. i f., *věče(r)* f. i n., *òpanak* m. i *òpanka* f., *očáli* pl. m., *očále* pl. f., *přsi* pl. f., *přsa* pl. n. (rjeđe), *postòli* pl. m. i (rjeđe) *postòle* pl. f.[31]

2. *Samo ženskoga roda* su ove imenice:

üši (pl. od uho), *ôči*, *jësēn*, *bôl* i *ráskoš* (nova riječ). U Božavi: *jësen* m. (isp. Cronia, c. d. str. 105).

3. *Samo srednjega roda* su ove imenice:

plúća pl., *jêtra* pl., *plèća* pl., *léda* pl., *njïdra* pl.

4. Mjesto *bèdro* n. govori se u singularu *bëdra* f., nom. pl. *bëdre*, ali dat., lok. i instr. pl. je *bèdrin*, dakle prema *bèdro* n.[32]

Imenice

1. Hipokoristična imena m. r., koja svršavaju u nom. sing. na *e*, sklanjaju se po ženskoj a-deklinaciji, na pr. N. i V. Ánte, G. Ánte, D. i L. Ánti, Ak. Ántu, Instr. Ánton.

Evo još nekoliko najobičnijih takvih imena: Míle, Bóže, Pére, Júre, Fráne, Vláde, Íve, Bláse (Blaž), Páve, Máte, Stípe i dr.

Na isti se način dekliniraju i hipokoristici na *-o:* Jóso, Ljúbo, Níko, Kŕsto, te zéko, góso, bráco, újo i stríko.

Ostala vlastita imena na *-o*: (Srȅćko, Jânko, Zvónko, Slâvko, Mârko i dr.) sklanjaju se po deklinaciji imenica m. r.[33]

Hipokoristična ženska imena svršavaju u nom. sing. na *-a*: na pr. Mára, Káta, Bója (Božica), Stána, Ljúba, Íka, Mánda i dr., i sklanjaju se pravilno.[34]

2. U dat. i lok. sing. a-deklinacije nema obično sibilarizacije, pa se govori: »U tôj bȕ*ki* i vȉ*ki* nísam nȉšta čȕja.« – »Rȅci slúgi: U jú*hi* je bíla mùšica.« – »Pògledān, a tô njôjzi na nògi bȉčva« (t. j. udala se, jer žene nose bječve, a djevojke izvezene čarape i nazuvke). U Božavi isto (isp. Cronia, c. d. str. 79): *va Mȅriki*, na *Rikȉ*, *slugȉ* i dr. Tek u zadnje doba pod utjecajem škole može se u Ninu čuti i: na nozi, ruci, u drazi i t. d.

3. U instr. sing. imenica m. i n. nema u nastavku prijeglasa, pa je poznat samo nastavak *-on*: kljúč*on* (mj. ključem), vȑč*on*, kȍnj*on*, strí*con*, zéc*on*, cȁr*on*, jáj*on*, cvíć*on* (cvijećem), burénc*on*, zvónc*on*[35] i dr. (v. str. 91 t. 2).

Od imenice *pût* instrumental sing. je samo *púton*. Kod Zoranića: *putom*, u Božavi: pûtun (isp. Cronia, c. d. str. 93).

Mjesto nastavka *-i* ili *-ju* u instr. sg. i-deklinacije nalazi se gdjekada instrumentalni nastavak *-on* (t. j. -om) iz a-deklinacije, na pr. sòlj*on* (sȍlju), bòlj*on* (boli, bolju), nòć*on* (noću), kòšć*on* (košću) i dr.[36] Kaže se: Zȁčinjeno je *māšćon*. Ali: Zȁčinjeno je právon mâsti.

4. Prošireni plural sa umetkom *-ov-* i *-ev-* kod nekih imenica m. r. nije običan. Radije se upotrebljava kratki oblik plurala: gȍlūbi, lȁvi, vȑči, mìši, nóži i t. d. nego prošireni gȍlub*ovi*, mìš*evi* i t. d. Jedino je *vòlovi* običniji oblik nego *vòli*. Ako se prošireni oblik upotrebi kod imenica, kojima osnova svršava na palatalni konsonant, ne nastaje prijeglas, nego ostaje nepromijenjeni umetak *-ov-*, na pr. mìš*ovi* i dr. Zȅcovi mj. zȅčevi ili zȅcevi govori se, a kratki se oblik nikada ne čuje.[37]

5. U pluralu imenica m. r. sa osnovom na velar uvijek pred – *i* – nastaje sibilarizacija, na pr. *rȍzi*, *bȍzi*, *òrasi*, *Vlȁsi*, *dȕsi*, pored *dȕi* (od *dȕ*), *bȓci*, *rȁci* (od *rȁk*), *svidòci*, *mòmci*, *vojníci* i t. d. Kao izuzetak čuje se i barjá*ki*, ali je običnije *barjáci*.[38]

6. a) Genitiv pl. s nastavkom *-i* imaju ove imenice m. r.: *cŕvī*, *mrávī*, *sátī*, *ljúdī*, *fátī* (hvati), *misécī* i *párī*.

Neke imenice m. r. imaju dvojake nastavke u gen. pl., t. j. pored *-i* mogu imati i *-iju*. Evo ih: *pȑstī* i *pȑstijū*, *nòktī* i *nòktijū*, *gòstī* i *gòstijū*.

Imenice *lâkat* i *zûb* imaju gen. pl. pored *lakátā* i *zúbā* još i oblik *lakátī* i *zúbī*,[39] a čuje se, doduše rjeđe, i *zúbijū*.

b) Od *òtac* gen. pl. je samo *otácā*.

c) Imenice ž. r. *ȍči*, *ȕši* (od sr. r. uho) *kȍsti*, *pȑsi*, *grûdi*, *kȍkoši*, *ùši*, (od ûš) imaju u gen. pl. ove dvojake oblike: *òčī* i *òčijū*, *ùšī* i *ùšijū*,

kòstī i *kòstijū*, *pŕsī* i *pŕsijū*,[40] *grúdī* i *grùdijū*, *kokòšī* (pored kokóšā) i *kokòšiju*, u Božavi: kokôš (nom. pl. kȍkoše), isp. Cronia, c. d. str. 97), *ùšī* i *ùšijū*.

Oblik *ùšījū* od *ûš* mnogo je običniji nego gen. pl. ùšījū od uho.

Imenice *léđa* i *plèća* imaju gen. pl. *léđā*, *léđī* i *lèđijū*, *pléćā*, *plèćī* i *plèćijū*.

d) Imenica *ûra* (mj. *ùra)* ima gen. pl. úrī: »Kòlko je *úrī?*«

e) Čuju se katkada i stari dualni oblici u gen. pl.: *nógū*, *rúkū* i *slúgū* pored *nógā*, *rúkā*, *slúgā*.[41] Akcenat rùkū, nȍgū, slùgū nisam mogao razabrati.

7. U dat. lok. i instr. pl. nastavak je *-in* za m. rod, a za ženski *-an* i *-in:* ljúd*in*, túkc*in*, gospodár*in*, postòl*in*, ȍpanc*in*, vŕtl*in i t. d.;* bȁb*an*, rȕk*an*, kokòš*an* i kokòš*in*, cȕr*an*, dìvojk*an*, mȁter*an*, stvár*in*, mást*in*[42] i t. d. Evo nekoliko primjera u rečenicama: Štȍ îdēš s tīn zlȍčestin ljúd*in*. – Dâj *tùkcin* kukùruza! – Kô bi ugódija *gospodárin!?* – U *postòlin* ti je têško, lȁkše je u *òpāncin*. – Raśte u nȁšin vŕtlin. – Sâmo da mu je s *bȁban* babòrat. – Dŕžan je ka na *rùkan* (t. j. dobro je gledan i odgajan). – Îdē lēć s *kokòšan* (t. j. rano). – Među *dìvojkan* je nâjlipša. – S tīn se *stvárin* ne bȁvīn. – Nȁmazan je svīn *mástin*.

Osebine u deklinaciji nekih imenica

8. a) Imenice m. r.: *pȁs*, gen. *pȁsa*, dat. *pȁsu*, ak. *pȁsa*, vok. *pȁsu*, lok. *pȁsu*, instr. *pȁson*. Pl., nom. *pȁsi* (i rjeđe psī), gen. *pásā*, dat. *pȁsin* ... U Božavi (Cronia, c. d. str. 93.) isto, ali i *fcā* u gen. sg. (str. 91.) Kod Zoranića: od *psa* zaklana 49, željaše toga *psa* jimiti 49.

Glavar i *stražar imaju* vok. sg. samo na *-u: glȁvaru*, *strȁžaru*, isto tako *pastir – pȁstiru*. Za *cȁr* sam čuo vok. *cȁre*, *ali: svitli cȁru* i *krâlju*. –

Od imenice *zêc* običniji je vok. *zècu* nego *zeče*, nom. pl. je samo *zȅcovi*.

Imenica *dân*, koja se sklanja pravilno (dân, dâna.....), ima samo u nadnevku katkada *dnȅ* mj. dana.[43] »To je bilo dnȅ 7. četvrtoga miseca«

Šúra m. i *šȕša*, m. sklanjaju se uvijek kao i kad je f., t. j. po a-deklinaciji.

Čȁća ima vokativ pravilno samo *ćáćo*. *Tétak* ima vok. jednak nominativu: Drâgi *tétak!*

b) Imenice ž. r.: *Kći* govori se u nom. sg. *ćêr*, gen. *ćère*, dat. *ćȅri*, ak. *ćêr*, vok, *ćȅri*, lok. *ćȅri*, instr. *ćèrōn*. Plur. *ćȅre*, *ćérā*, *ćȅran* ...[44]

Mati govori se ovako: N. V. *mȁte(r)*, G. *mȁtere*, D. i L. *mȁteri*, Ak. *mȁte(r)*, I. *mȁterōn*. Plur. *mȁtere*, *màterā*, *mȁteran*.... N. i A. *kȍkoš*, G. *kokóše*, D. V. L. *kȍkoši*, I. *kokòšan*. N. A. i V. pl. *kȍkoše*, G. *kokóšā*, *kokóšī i kokòšijū;* D. L. I. pl. *kokòšan* i *kokòšin*. – U Rabu (Kušar, R. d., str. 31. LXXXVII): gen. kokošȇ, dat. kȍkoši, instr. kokošȏn; plur. nom. kȍkoše, gen. kokôš, dat. kokošân, instr. kokošami. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 97): nom. kȍkoš, gen. kokošȇ, dat. i lok. kokošī,

instr. kokošô. Plur. nom. kȍkoše, gen. kokȏš, dat. kokošân, lok. kokošâh, instr. kokošâmin.

Òči i *ùši* imaju dat., lok. i instrumental *òčiman* i *ùšiman*.[45]

Vȓsi (ime sela), pl. tan., ženskoga su roda te se dekliniraju po i-deklinaciji: N. lipe *Vȓsi*, G. *Vȓsī* (iz Vrsi, a ne: iz Vrhâ prema Vrh), D. L. I. *Vȓsima(n)*, A. *Vȓsi* (ȉden ù Vrsi).

Od *mâjka* gen. pl. jest samo *májkā*. Gen. pl. sa nastavkom *-i* u a-deklinaciji nije uopće poznat.

Zbirne imenice na *-ad* sklanjaju se samo u singularu i-deklinacije, jedino se dativ pored *pȅradi* čuje i *pèradīn* (od pȅrād) *čȅljadī* i *čèljadīn (čȅljād)*.

Ujna u vokativu se čuje samo *újno*.

Dȏba, f., sklanja se pravilno; riječ *dôb*, f., nije općenito poznata. Jednom sam ipak čuo: »Mi smo jednake *dȍbi* (a običnije je *dȍbe)*, t. j. vršnjaci smo.

c) Imenice sr. r.: *Sȓce* ima g. pl. *sȓcā* (mj. sȓdācā),[46] dat. pl. *sȓcin*. Pl. *sȅla*, g. *sélā*, dat. *sèlīn* i *selòvīn*.

Imenica *jáje* ima gen. sing. samo *jája*, također i *zvónce – zvónca*.

Ȕvo i *ȕo (uho)* ima nom. pl. *ȕši*, kad znači organ sluha, ali »kȁbā (kabal, drvena posuda) ima *ùva*«, »líbar ti je dȍbija *ùva*«, dakle se ne odnosi na organ sluha, *ȕvo* (uho) ima plural *ùva* i *ȕa* (uha). – Tako mreža, krumpir i most imaju *ȍka*, pl. od *oko* mj. *ȍči* (a ovaj je oblik za organ vida).

Pridjevi

9. Upotreba neodređenih pridjeva rijetka je, ali je stalna u predikatnoj službi: Sȉn mi je gȏ (ili goja) i bȏs. – Svȅ sâmi gȍli kȓš. (V. str. 121.

a) Krajnje se *a* u genitivu sg. m. i n. te u akuzativu sg. m. kod određenih pridjeva obično ne gubi. Isto je na Rabu (Kušar. R. d. 52) i u Božavi (Cronia, c. d. str. 98). Na pr. Pȉja san dóbrōga cȓnōga vína. – Kúpija je právōga, bíloga kȍnja. – Rjeđe se čuje: Kúpija je cȓna kȍnja.

Prijeglasa poslije palatalne osnove nema: vrúćōga, šúpljōga, lȏšōga i dr. mj. vrućega, šupljega, lošega ...[47]

Genitiv sg. bez krajnjeg *a* običniji je kod posvojnih zamjenica: *môg, tvôg, svôg, nȁšeg* i dr. Kaže se: Tȁko se rádilo za vríme *môg* šȕkundida. – *Tvôg* brȁta nije pȗno stȁlo za kȕću.[48]

b) Posvojni pridjevi na *-ov, -in* sklanjaju se kao određeni pridjevi: Vòdija san likáru *brȁtovōga* (mj. bratova) šurjáka. – Tô je tȓsje *Lúkinōga* čȁče.

Vlastita imena (prezimena) sa svršetkom na *-ić* tvore posvojni pridjev sa *-ev* (prijeglas), rjeđe sa *-ov*, koji se sklanja kao neodređeni pridjev (po imen. deklinaciji): Stȗlićev, Dȉklićev i Dȉklićov, Mȍrovićev i t. d.

Na pr. *Bäš* san ga (zeca) dīga kod Pròrokovićeva stana. – Ali: Magášov (prezime Màgaš), Petrúčov i t. d., gen. Magàšovōga, Petrúčovōga i t. d.

c) U dativu sg. m. i sr. r. ne otpada baš često krajnji vokal *u*, umjesto kojega je katkad vokal *e: Žédnōmu* (mj. žednu) se dâj nàpiti! Zàčudija san se jàdnōme dìtetu. Mûdrōmu čòviku i jèdna dösta.[49] – Na Rabu (Kušar, R. d., str. 32, XCIX) i u Božavi (Cronia, c. d., str. 98) također ne otpada u dat. sg. krajnje *u*, mjesto kojega nikad ne dolazi *e*, nego je uvijek *-omu, -emu.*

U lokativu sg. m. i sr. r. nastavak je *-ome:* Na sirómašnōme se čòviku osvèćujēš! – O nāšen *stârōme* vrtlu ne ću vīše ni da čūjēn.

Kada krajnji vokal *u* ili *e* u nastavku dat. i lok. sg. pridjeva m. i sr. r. otpadne, onda se glas *m* pretvori u *n* (v. str. 96 br. 4). Na pr. Sīt *gládnōn* nè viruje. – Bòlesnōga pîtaj, a *zdrävōn* dâj!

Pridjevi u dat., lok. i instr. pl. imaju nastavak *-in* (kao i imenice).[50] Na pr. *Gládnīn* ljúdin dâj īsti! – Nije dõšā u *stárīn* postòlin nego u *nõvīn.* U Božavi (Cronia, c. d. str. 98) u dat. pl. nastavak je *-in*, u lok. *-ih*, u instr. plur. *-imin.* Na Rabu (Kušar, R. d., str. 33, CII) isto, ali u instr. pl. *-imi.*

d) *Sâm* se u vezi s povratnom zamjenicom *sebe* ponajviše sklanja, ali ima par primjera, gdje *sam* ostaje u nominativu. Na pr. Prīvarija je *sámoga* sèbe. – Díte još nè more *sámo* sèbi dávati ránu. – Lûka nije nīkad zàdovoljan *sámin* sòbon. – Īdē púton i gòvorī *sâm* sòbon.

e) Upotrebljava se *sāv* i *vās.* Gen. pl. *svíjū*, koji se češće čuje i mjesto akuz.. pl., na pr. Pòzdravi *svìju* (rječe *svē).* Razlika u akcentu.

10. *Komparativ i superlativ.* Tvorba komparativa i superlativa uglavnome je pravilna štokavska, ali ima i izuzetaka.

Pridjevi: *drâg, bîz, lûd, blâg, téžak, šìrok, plítak* – tvore komparativ s nastavkom *-ji, -ja, -je*, ali i nakon jotovanja zadržavaju glas *j*, pa se u komparativu govore: *drāžjī* (mj. draži), *bržjī* (mj. brži), *lùdjī* (mj. luđi), *blāžjī* (mj. blaži), *tèžjī* (mj. teži), *šīrjī* (mj. širi), *plīćjī* (mj. plići). Isto u Božavi (isp. Cronia, c. d. str. 99).

Pridjevi: *žût, gûst, ljût* i *krût*, dakle sva četiri jednosložna pridjeva sa silaznim akcentom, koja svršavaju na glas *t*, tvore komparativ sa nastavkom *-iji: žùtijī, gùstijī, ljùtijī* i *krùtijī.* Tek se u novije doba pod utjecajem škole čuju i pravilni oblici: žūčī, gūšćī, ljūćī i krūćī (žući, gušći, ljući i krući). U Božavi (Cronia, c. d. str. 99): *ljutîji, žutîji.*

Pridjev *tvŕd* ima komparativ *tvŕdijī*[51] (govore ga stariji ljudi) i *tvŕđī* (mlađi oblik). – *Blîd* ima komp. samo *blīđī* (nikad blidiji). – *Glûh*, komp. *glùhijī* (mj. gluši); *gòrak* (mj. górak), *gòrkijī* (mj. gorči)[52] *mŕzak*, mŕskijī (mj. mrži).

Od pridjeva *žùk, dūg, mĕk* i *lāk* komparativ je: *žùkljī*, rječe »*žùkijī*« i *žūčī, dūgljī* i *dūžī, mĕkljī* i *mĕkšī, lāgljī* i *lākšī.*[53] Oblici s nastavkom *-lji* su običniji. – Od *sûh* je komp. samo *sùhljī*, kao i od *vìsok-vīšljī*, a čuje se i *visòčijī* i *vīšī.*

Od *krȅpak* komp. *krèpkijī* i *krȅpči*, od *bisan* (bijèsan) – *bìsnijī*, od *tȋsan* (tijèsan) *tìsnijī*, rjeđe *tȋšnjī*.

Pridjevi *crn*, *bȋl* (bìo, bȋjel, u Ninu se govori i *bȋja*); *cîo* (*cija*, cȋjel); *lȋn (lijen)* imaju komparative: *crnijī* (mj. crnji), *bìlijī* pored *bȋljī*, *cìlijī*, *lìnijī* i rjeđe *lȋnjī*.

Dȍbar i *màlen* imaju komparativ *bȍljī* i *dòbrijī*, *mȁnjī* i *malènijī* (rjeđe), superlativ kod starih *nâjdobrijī*, a kod mlađega naraštaja *nâjboljī*. Od *malen* superlativ je samo *nâjmanjī*.[54]

Komparativi i superlativi sklanjaju se pravilno: *jȁčēga*, *jȁčemu*....

Zamjenice

11. a) *Lične zamjenice.* – Dat., lok. i instr. od *mî* i *vî* jest: *nämin* i *vämin* pored kraćeg oblika *nän* i *vän*:[55] On je to reka baš *nämin*„ a ne *vämin*. – *Ćäča nän* je dònija trȉšanjā.

On, *òna*, *òno* imaju gen. i akuz. sg. pravilan. Enklitika *ju* (akuz. sg. od *ona)* nije poznata, pa se govori samo oblik *je*, odnosno *njû*. Umjesto »Ôn ju je vìdija« Ninjanin kaže: »Ôn je njû vȉdija.«

Lok. sg. m. i n. jest *njȅn* (od njȅm) pored *njèmu:* Ò *njen* su nän govòrili. – U *njèmu* (brodu) san näšā pälj, a ne na múlu.

Akuz. pl. od *òni*, *òne*, *jest njȋ* (mj. njȋh) i enklitika *î* i *jī* (mj. ih). Ako je akuzativ s prijedlogom, govori se i *njȇ* (pored *njī)*. Kaže se: Zvâ san ī na rúčak. – Ćäča je *njȋ* còvā, a nâs je pofálija. – Nà *nje* smo bácali cvíće. U *nje* je vrâg ȕšā. Òdnija jī vrâg!

Dat. lok. i instr. pl. govori se: *njȋman*, enklitika *in* (mj. im): Rèci tô *njȋman* tȋ, a jâ ću *in prìšiti* svòju.

Kratki su oblici (enklitike) ličnih zamjenica običniji, napose iza prijedloga.

b) *Povratna zamjenica sèbe* ima instr. sg. *sȍbōn*. Kratki oblik dativa *si*, osim u nekim uzvicima, nije poznat, pa se čuje samo *sèbi*. – Govori se: *prȅdā se*, *ùzāse*, *ú se*, *pòdā se*, češće nego *prèd sebe*, *uzà sebe*, *ù sebe*, *pòd sebe*.

c) *Posvojne zamjenice.* Običniji je sažeti oblik u genitivu i ostalim padežima sg.: *môg*(a) (mòjega), *tvôg*(a) (tvòjega), *svôg*(a) (svòjega), *môm*(u) (mòjemu), *tvôm*(u) (tvòjemu), *svôm*(u) (svòjemu).....

Njègov, *njézin*, *njȉov* (mj. njihov) sklanjaju se kao određeni pridjevi: *njègovog(a)*, *njèzinog(a)*, *njȉovog(a)* mj. njegova, njezina, njiova (njihova).[56]

d) *Pokazne zamjenice.* Umjesto *òvaj*, *tâj*, *ònaj*, govori se *òvī* (ovo), *tî* (tâ, tô), *ònī* (ona, ono). Gen. sg. pravilan, dat. i lok. sg. *òvon*, *tôn* (mj. *tòm)* i *tòmen* (v. *doklen*, str. 91, instr. sg. *òvīn*, *tîn*, *ònīn* za m. i n., *òvon*, *tôn*, *ònon*, za f. – Dat. lok. i instr. pl. imaju nastavak *-in:* s *tîn* ljúdin.

Mjesto *ovàkī, onàkī, ovolìkī, onolìkī* čuje se obično u rečenici: *vàkī, nàkī, volìkī, nolìkī*. Deklinacija je pravilna, ali se govore i padeži po imeničkoj deklinaciji: gen. sg. *vaka*, dat. *vaku* ... Na pr. Bôg me čûvā *nàka* [i (o)nakog] mûža! – U *vàkin* se prilikan nè da ráditi (i ráti). – *Onolìka* trúda pa za nīšta! (V. str. 94 toč. d.).

Poznati su i oblici: *(o)vàkav, tàkav, (o)nàkav, (o)vòlik, tõlik, (o)nòlik*, koji se dekliniraju kao određeni pridjevi: *(o)vàkvōga, tàkvōga, (o)nàkvōga, (o)vòlikōga, tòlikōga* i *(o)nòlikōga*.

e) *Upitne i odnosne zamjenice.* U nom. sg. kaže se samo *kô* (mj. kȍ), *štȍ*, gen. *kòg(a), čèg(a)* i *čèsa*, dat. i lok. *kòme* i *kòmen* (v. *doklen*, str. 91.), *čèmu* i *čẽn*, instr. *kîn, čîn*.

Oblik *čìji, čija, čije, čijega* ... običniji je nego *čīgov, čīgova, čīgovo, čīgovog(a)* ...

Od *kòjī, kòjā, kòjē* upotrebljavaju se u gen. i akuz. sg. m. r. samo sažeti oblici: *kôg(a)*, bez obzira, da li je ta zamjenica upitna ili je odnosna. U dat. i lok. sg. m. i n. čuju se oblici: *kòjen* i *kôn*.[57] Na pr. *Kôn* (ili *kòjen*) si čòviku dâ? – U *kòjen* si mīstu tô vīdija? – Čòvik, *kòjen* san jávija, da dôđe ȍdmā će. – Vàpor, u *kôn* (i *kòjen*) san navìgā, izgòrija je.

Akuz. sg. uvijek je jednak genitivu, pa i onda, kada se odnosi na t. z. neživo biće, štoviše često i kada se odnosi na sred. rod. Na pr. Srušiše se òni bāš na ònaj zîd, *kòga* smo tẽkec (tek) pòdigli. – *Pũle*, kòga smo bāš čúvali, došlo je pod kõla i slõmilo nògu.

Čèsa je običniji oblik nego *čèga*: Čèsa nêmā, nè morẽn stvòriti.

Dat., lok. i instr. pl. *kòjin*.

Čuje se samo *kàkav* ili *kàkī*, gen. sg. kàkvōga i kàkōga i t. d.

f) *Neodređene zamjenice.* Mjesto *nẽki, nẽtko*, čuje se samo *nīki, nīka, nīko*, gen. *nīkoga*, dat. *nīkon* ... Govori se: za *nīkoga*, t. j. ni za koga.

Nīšto (mj. nešto), *nīšta, svāšta*, gen. *nīčesa, svāčesa*, dat. *nīčen, svāčen*. ... Kaže se: Tô ti je bāš *nīšto dòbro*. – Nije učinija u živòtu *nīšta dòbra*. – Imāmo *svāčesa*. – Ljûtī se za nīšta (t. j. ni za što).

Nīkakav, gen. nīkakvōga, dat. nīkakvon ... *Prid nikakvin*, t. j. ni pred kakvim. – *Nīkakī*, gen. nīkakog ...

Svāk(o) i *svāki* ne razlikuju se: Svāk (i svaki) tô znâ.

Nijedan katkada zamjenjuje neodređenu zamjenicu *niko*. (O tome v. M. Kušar, R. d. str. 36, CXXVII.)

Svākakav i *svākakī* (ovaj je običniji). Mjesto *nīčiji* rijetko se čuje *nīčigov* (i to samo kod starijih ljudi). Mjesto *svāčiji* ne govori se *svāčigov*, ali se to u Privlaci čuje.

Pored *kòjikȍd* mj. kojigod, *kolìkikȍd* mj. kolikigod i dr. govori se i *kòjigòder, kòjigòda, kolìkigòder, kàkavgòder* i t. d. Izgovor čestice *-goder, -goda* je takav, da je teško razabrati, da li se izgovara *g* ili *k*. Kada seljaci pišu, neki napišu *-goder, -goda*, a neki *-koder, -koda*. – U Božavi također prelazi kadšto sufiks *god* u *kod*: *čā kȍd, kî kȍd* i *kī gȍd* (isp. Cronia, c. d. str. 100).

12. a) *Glavni.* – *Jèdan, jèdna, jèdno* ima u instr. sg. m. i n. te u dat., lok. i instr. pl. za sva tri roda nastavak *-in*: *jèdnin*. Instr. sg. f.: *jèdnon*. – *Jèdnin* kažu jèdno, a drügin drügo. Bolje s *jèdnon* brīgon nego s dvî.

Dvâ m. i n., *dvî* f., gen. dvájū, dvíjū, dat., lok., instr. *dvàman, dvîman* (i *dvín*).

Ôba m. i n., *ôbe* f., gen. *obájū* (i obadvájū) m. i n., *obíju* (i obadvíju) f., dat. *obàman* (i obadvàman) m. i n. *obìman, ôbin* (i obadvìman i ôbadvin).

Trî, gen. *trî*, dat., lok., instr. *trîn* i *trìman*.

Četri (mj. četiri), gen. četrī, dat., lok., instr. *četrin* i *četriman*.

Tek se u novije vrijeme čuje književni oblik *trijū, četirijū*.[58]

Sêdan, ôsan mj. sedam, osam.

Broji se: *jedànist, dvánaist, trínaist ... sedàvnaist (i rjeđe* sedamnajst), *osàvnaist, dvàjest* i *dvàest, trijest, tríest* i *trícet* (tek pod utjecajem škole *trídesēt*), *četrdèsēt* i *četrdèst, pedèst* i *pedèsēt, šezdèst* i *šezdèsēt, sedandès(ē)t, osandès(ē)t, devedès(ē)t. Stô, dvîsto* i *dvîsta, trîsto* i *trîsta, četrsto* i *četrsta, pésto* (petsto), a čuje se i: pêt, šêst ... stotina. Govori se samo *ìljada*, riječ *tisuća* nije poznata.

Brojne imenice sr. roda *dvôje, trôje*, te sve ostale na *-ro* sklanjaju se pravilno, samo je u dat., lok. i instr. na kraju *-n*: dvôm*an*, trôm*an* (mj. dvóma, tróma ...). Mjesto četvoro, petoro govori se *četvero, pětero* i t. d.: Njīman se *dvôman* dogòdila nèsrića. – Četvero njî i nâs pětero nísmo ī mögli zaùstaviti.[59]

b) *Redni.*[60] Mjesto *dvádeseti*, trídeseti češće se čuje: *dváceti, tríceti*. Prema tome se broji: *dvácetprvi* pored običnijeg *dvàestprvi* i *dvàestìprvi, dvácetdrugi, dvàestdrugi* i *dvàjestìdrugi ... trícetprvi* pored *trìestprvi* i *trìjestìprvi, trícetdrugi, trìestdrugi* i *trìjestìdrugi* i t. d. *Dvìstôti, trîstoti, četrstoti, pêstoti* i t. d.

Sklanjaju se pravilno po složenoj deklinaciji, a naglasak im je štokavski.

c) *Množni.* Sa nastavkom *-gub* poznat je samo *dvögub*, a i taj se rijetko čuje.

Običniji su množni brojevi sa nastavkom *-struk*: *jednòstruk, dvòstruk, tròstruk, četveròstruk, peteròstruk* i t. d.

d) *Adverbni. Jèdanpūt ... pépūt* mj. petput, *sêdanpūt, ôsanpūt* i t. d.

b. Glagoli

I. Oblici

Pravilno se upotrebljavaju perfektivni i imperfektivni glagoli. Rado se Ninjani i na pravu mjestu služe iterativnim glagolima.

U *infinitivu* se katkada izostavlja krajnje *-i: načînit, dôć, dât, rêć, kázat, vîdit* (i vît, o tom v. na str. 100, t. 22), *pît, òbut* i t. d.[61] Kada se

krajnje -i izostavlja, ne bih mogao odrediti, jer se u istim primjerima jednom izostavi, a drugi put zadrži. Ženske ga radije izostavljaju, valjda zato, što brže govore.

Prezent: Krajnji glas *m* u 1. l. sg. uvijek se zamjenjuje s *n* (o tome v. str. 96 br. 4).

U 3. l. pl. uvijek je nastavak *-u*, i kod onih glagola, koji bi morali imati *-e*: *gòvorū*, *mȉslū*, *vȉdū*, *rȃdū* i dr. mj. govore, misle, vide, rade i dr.

Pored 1. l. sg. *vèlīn* (mj. velju) čuje se i *vèlju* (v. str. 92, br. 5). – 1. l. sg. prez. na *-u* ima još samo *òću* (hoću). *Mògu* se ne govori nego *mȍžēn* i *mȍrēn*, a 3. l. pl. *mȍžū* i *mȍrū*.[62]

Imperfekt se rijetko čuje. Tvori se pravilno.[63] Primjere vidi na str. 133.

Aorist se čuje katkada, i to u 1. i 3. l. sg. te u 1. i 3. l. pl. Akcenat je u svim licima što dalje do kraja, većinom na prvome slogu: *nȁčesmo*, *pȍsikoše*, *rȁzbigniše se*, *pòfali* (mj. pohválih), *nȁkupovaše*, *zȁpleše* (mj. zaplètoše) a čuje se i *zȁpletoše*, *dȍneso(h)*, *pȍgibo(h)* i t. d.

U 1. l. sg. krajnje se *h* ne čuje: *rèkō ja* (mj. rekoh), *rȅče ti* ..., ali se kao aorist čuje i: *rèkā ja* ... rȅkoše oni.[64]

Imperativ. Vokal se *i* u nastavcima imperativa katkada izgubi (o tome vidi na str. 94, toč. b i str. 101, br. 23): *dôđ*, *vȍz*, *vòste*, *pàste*, *rádmo*, *òdmo* i *ȍmo* (mj. hodimo). Slično je i u Božavi (Cronia, c. d., str. 102).

Glagoli I. vrste s osnovom na vokal *i-* i na *je-* gube u svim licima *j*: *pȋ*, *pímo*, *píte* (mj. pij, pijmo, pijte), *šȋ* (mj. šij), *šíte*, *smȋse*, *smìmo se* i *smíte se* (mj. smij se ...), *bdȋ* (mj. bdij), *zȁdī* (mj. zadij), *razùmi* i t. d.[65]

Glagoli IV. vrste, koji u korijenu imaju *o*, dobivaju u 2. l. sg. imperativa *-ji* mj. *-j*: *dòji*, *kròji*, *napòji*, *bròji*, *gnjòji* i dr. mj. dôj, krôj, nàpoj, brôj, gnôj, i dr. I neki glagoli I. vrste imaju nastavak *-ji* u imperativu: *làji* i *sjàji*.

Adverb trajni (particip prezenta). Osebine spomenute za 3. l. pl. prez. vrijede i ovdje: *fálūći* mj. hvaleći, *strížūći* mj. strigući, *nȍsūći* mj. noseći, ali se govori »nòsēća žena« (doduše rijetko). Izuzetak je *tèkūći* (»tèkūća voda«), jer je 3. l. pl. *tèčū* mj. teku.

Ne deklinira se taj particip, osim kada je u upotrebi stalnog atributa imenicama: *gòrūći òganj*, gòrućeg ògnja ..., *vládajūća kȕća*, *tèkūća vòda*, *mòja bùdūća žèna* i *nòseća* (ali obično je *zbȁbna*) *žena*.[66]

Čuje se i *víkajūći* pored *víčūći* i *vîčūći*.

Adverb svršeni rijetko se čuje. Oblik na *-v* nije poznat, nego na *-vši* i *-avši*: *vȉdīvši*, *dòšāvši*, *čûvši*, *pòpīvši*.[67] Od trajnih glagola ne čuje se taj adverb. Ukoliko se upotrebljava, ne sklanja se.

Particip preterita aktivni uvijek u sing. m. r. svršava na *-a* ili *-ja*, koje stoji prema štokavskom *o* (l, лъ): *trêsā*, *trésla*, *tréslo*, *rèkā* (-la, -lo), *čúvā*, *fálija* (mj. hvalio), *čȕjā* (-la, -lo), *vȉdija*, *ìmaja* i *ìmą̄* (-la, -lo) i t. d. O tome je bilo govora na str. 93, br. 8, t. f i na str. 101, br. 25. Analogno tome govore se i sadašnji pridjevi: *gnjȉja*, *gnjíla*, *gnjílo* (a ne: gnjȉla, gnjȉlo) od gnjȉti; *zrȉja*, *zrȉla*, -lo od zrȅti.[68]

Particip pret. pas. Govori se *nèsen* i *nèšen* (donesen i donešen, iznešen i iznesen), *(u)grȉžen*, *-vèzen* (dovezen i dovežen), *pȍžēt*, *ubȉjen*,

prȍlīt i *prolìven* (u Vrsima, selu blizu Nina: *prolìjen*), *dobìjen*, *nȏšen*, *zȁklān*, *čûvān* i *čûvāt* (rjeđe), *ûdāta*, *kȍpān*, *ùšīt*, ušìven i ušìjen, *pòvīt* (rjeđe povìjen), *skrît*, skrìven i skrìjen i t. d.[69]

II. Pojedini glagoli

I. vrsta[70]

1. Osnove na *d* i *t*. – Glagol *jȅsti* glasi u infinitivu *ȉsti*, prez. *îdēn*, *îdēš* ... (čuje se i *ídēn*, -ēš, ali nikada îdē) imper. *î* (mj. jedi), *ímo*, *íte* (nek îdē, nek îdū). Adverb trajni vrlo se rijetko čuje: *îdūći* mj. jedući (od *ići* je îdūći mj. idući). Part. pret. akt. *ȉjā* (tu se kod izgovora *j* jedva zamijeti), *ȉla*, *ȉlo*. – Part. pas. upotrebljava se jedino u složenicama: *izìden*, *poìden* i *pȍjden*. U obliku za f. i n. akcenat se ne mijenja, već ostaje na onome slogu, gdje je i u muškome rodu: *izìdena*, *poìdeno* i t. d. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 103): *jȋst*, prez. *jȋn*, *jȋš* ... ili *jidȋn*, *jidȇš* ..., imperat. *jȋ*, *jȋmo*, *jȋte*, part. pret. akt. *jȋ*, *jȋla*, *jȋlo*, part. pret. pas. *pȍiden*.

Od glagola *résti* mj. rasti (prez. réstēn) part. pret. akt. je *rêsā*, rêsla, rêslo: Do ôsme (godine) slȁbo je rêsā, a od ôsme kā iz vòde.

Od *pȁsti* prezent je samo *pȁnēn* ..., imperat. *pȁni* (kod Zoranića: padni 21), part. pret. akt. *pȃ*, *pȁla*, *pȁlo*.

Glagol *grésti* nije u Ninu poznat, ali jest u Privlaci: *grên*, *grêš* ... Zoranić ima: *greš* 81, *gre* 59, i *grede* 57, 75.

Part. pas. od *krȁsti* čuje se samo u složenicama, i to kao:-*krȁden*, -ena, -eno: *ùkrađen*.

Od *bòsti*, prez. bòdēn, bòdēš ..., part. pret. akt. *bȍjā*, *bòla*, *bòlo*, part. pas. *(u)bòden*, *bòdena* (mj. bodèna, bodèno).

2. *Osnove na* s, z. Glagol *nèsti* nije poznat u infinitivu ni u složenicama, nego se u složenicama čuje *-niti: dòniti*, *ìzniti*, *pròniti*, *pòniti*, *zàniti* i dr., ali je prezent: *-nesen: donèsēn*, *donèsēš* ..., imperat. *donèsi*, *iznèsi* i t. d., part. pret. akt. *dònija*, -la, -lo.

Čuje se samo 3. l. pl. aorista: *dòniše* i (rjeđe) *donèsoše*. Part. pas. *donèšen*, -ena, eno i *donèsen*, -ena, -eno (v. str. 110). – U Vrsima se čuje: *dȍnīt*, dȍnīta, dȍnīto.

Isto se tako govori: *ùgrižen*, *dovèžen* i *dovèzen*, *rastrèšen*, *prevèžen* i *prevèzen* i dr., ali pomùzen (od musti), *vȅzen*, *izvèzen* (od vésti).

Kaže se *spásiti* po IV. vr. mj. spȁsti. Part. pas. *spȃšen*, spȃšena, spȃšeno.

3. *Osnove na* p, b, v. – Od glagola *zépsti* i *grèpsti* čuju se samo prezent *(zébēn, grèbēn)*, part. pret. akt. *(zêbā, grȇbā)* i rijetko part. pas. *(nazèben, ogrèben)*. Od *zépsti* čuje se još imperativ *(zébi)*. Umjesto part. pas. obično se upotrebljava part. pret. akt., na pr. Vȃs si *nàzēbā* (mj. vas si nazeben).

Glagol *crpsti* ne čuje se, nego ga zamjenjuju sa *grȁbiti* (vodu). Ni glagol *žívsti* se ne čuje, nego samo *žíviti*, prez. *žívīn*, žívīš ... part. pret. akt. *žívija*, žívila, žívilo. – Mjesto *pljȅti* govori se *plíviti*, prez. *plívīn*, part. pret. akt. *plívija*, plívila, -lo, part. pas. *òplivljen*.

4. *Osnove na* k, g, h. U 3. l. pl. prez. velari se ne povraćaju ispred nastavka *-u*, pa se govori: *pèčū* mj. peku, *vúčū* mj. vuku, *réčū* mj. reku, *strížū* mj. strigu (u Božavi, isp. Cronia, c. d., str. 103, govori se: *pečû*, *rečû*), *mȍžū* mj. mogu, *vȑšū* (i od vȑšiti) mj. vrhu.

Imperativ *pèci*, *vúci*, *rèci*, ali *stríži*.[71]

Glagol *mòći* ima prez. *mȍrēn* i *mȍžēn*, a vrlo se rijetko, i to utjecajem škole, čuje: *mogu* u 1. l. prez. sg. (Vidi str. 110.) U složenicama se govori *pòmožēn*, pòmožēš ... i *pòmognēn*, pòmognēš ... (u Božavi: *pomȍrin* i *pomȍžin*, isp. Cronia, c. d., str. 103), imperativ samo *pomòzi* i *pòmoz*, *pomòzite* i *pomòste*. – Part. pret. akt. *mȍgā*, mògla, -lo, part. pas. *pòmožen*, pòmožena, pòmoženo. – Imperativ od *iznèmoći*: *iznèmogni*. – Imperfekt od *mòći* čuo sam samo u 3. l. sg. *mȍgāše*,[72] i to u pripovijedanju šaljivih narodnih pripovijesti.

Glagol *vȑći* (= staviti) ima prez. *vȑžēn*, vȑžēš ... *vȑžū*, imperativ *vȑgni*, rjeđe *vȑži*, part. pret. akt. *vȑgā*, -la, -lo.

Vȑći se upotrebljava samo u infinitivu (Òš danas vȑći?), inače je običniji glagol IV. vrste *vȑšiti* (vȑšīn, vȑšīš ...). (U Božavi: varšît, isp. Cronia, c. d., str. 103). Part. pret. akt. običniji je *vȑja*, vȑla, vȑlo, *òvrjā*, ali i *òvrā*, -la, -lo nego *vȑšija* (òvršija), vȑšila, -lo.

Aorist u 3. l. pl. *ȍvrše*, u ostalim se licima ne čuje: Jûče *ȍvrše* svȕ šènicu.

5) *Osnove na n, m.* – Glag*ol pòčeti*, *nàčeti* i dr. imaju prez. *pȍčmēn*, *nȁčmēn* (o tome v. str. 97), imperativ *pȍčmi*, *nȁčmi* i dr. part. pret. akt. *pȍčeja*, -la, -lo, *nȁčeja*, -la, -lo i dr.; par. pas. *zȁpočēt*, -ta, -to, *nȁčēt*, -ta, -to. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 104): *počât začât*, prez. *pôčmin*....

Uzeti i *òteti* čuju se u 1. l. sg. prez. *ȕzmēn* i *ȕzmēm*, *ȍtmēn* i *ȍtmēm;* part. pret. akt. *ȕzejā*, ȕzela, -lo, *ȍtejā*, ȍtela, -lo. – *Vazésti* danas nije više poznat (Zoranić ga ima), ali se u Privlaci još čuje *(vazêst)*, u Božavi (Cronia, c. d., str. 104): *vazêt*.

Mjesto *péti* govori se samo po V. vrsti *pènjati se*, prez. pȅnjēn se i t. d., ali se u složenicama govori: *pòpeti se*, *ùspeti se* i dr., prez. *pȍpnēn se*, *ùspnēn se*, imperativ *pòpni se* i t. d., part. pret. akt. *pȍpejā*, *pòpela*, -lo se, *ȕspeja*, *ȕspela*, -lo se.

Od *pròpeti*, prez. *pròpnēn*, pròpnēš..., part. pret. akt. *pròpeja*, pròpela, -lo, part. pas. *pròpēt*, -ta, -to.

Glagol *zàjati* u inf. se ne čuje, nego *zájmiti*, ali prez. *zâjmēn*,, -ēš..., imperat. *zájmi*, part. pret. akt. *zájmija*, *zájmila*, -lo, part. pas. *zâjmljen*

Od gl. *nàduti se* part. pas. *nadȕven* i *nȁdūt*.

Gl. *žéti* upotrebljava se samo u složenicama *òžēti*, *sàžēti*, prez. *òžmēn*, -ēš..., *sȁžmen*, -ēš..., part. pret. akt. *òžeja* (mj. ȍžeja...), òžela, -lo, *sàžeja*, sàžela, -lo, part. pas. *ȍžēt* i *sȁžēt*, ali se čuje i *sȁžmen*, -ena, -eno: Spüga (spužva) je *sȁžmena*.

Od *žȅti* (žito) prez. *žȅnjēn*, -ēš..., imperativ *žènji*, part. pret. akt. *žȅa i žȅja*, žela, -lo, part. pas. *pòžȅt* i *pòženjen*.

6) *Osnove na r, l.* – Mjesto durativnog glagola *mrijèti* (mrìti) upotrebljava se u infinitivu *ùmirati*, ali u složenicama je prezent (od umrijeti, zamrijeti), *ȕmrēn*, -ēš..., *zȁmrēn*, -ēš... Adverb trajni *ùmirući* i *ùmirajući*, part. prez. akt. *ȕmrā*, ȕmrla, -lo.[73]

Od *pròstrti* (pròstrijeti) prez. *pròstrēn*, -eš..., part. pret. akt. *pròstrā*, pròstrla, -lo, part. pas. *pròstren*, -ena, -eno i *pròstr̄t*, -ta, to.[74]

Glagol *tr̄ti* i *trȁti* govori se samo sa osnovom *tra-:* prez. *tȁrēn*, -ēš... imperativ *tàri*, adv. trajni *tȁrući*, adv. prošli *òtravši* ali part. pret. akt. *tr̄ā i tr̄jā tr̄la*, -lo, i *trȁ*, *trála*, *trálo*, part. pas. *-trân*, *-tȁren*, *-tr̄t* i *-tr̀ven: Sȁtrano* mi je sêno. – Banak (klupa) nije *òtaren* (i *òtrt*). – Pût je *utr̀ven* (i *ȕtr̄t*).

Glagol *drìti* (drijèti) upotrebljava se samo u složenicama te ima prezent: *òderēn*, -ēš..., (mj. ȍdrem), *ràzderēn*, -ēš..., (mj. rȁzdrem), imperativ *razdèri*), (mj. ràzdri), part. pret. akt. *ràzderā*, *ràzderala* i *razdèrala*, -lo[75] part. pas. *ràzderān*, -na, -no, rjeđe *rȁzdr̄t*.

Mjesto *ždriti* (ždrijèti) govori se *ždèrati* po V. vrsti, ali se u složenicama čuje i *pròždriti*, prez. *pròždrēn*, -ēš..., običnije je ipak *pròžderēn*, -ēš..., imperativ *pròždri* i *proždèri*, part. pret. akt. *pròždrā*, -la, -lo i *pròžderā*, proždèrala, -lo, part. pas. *pròžderān*.

Glagoli *zrȅti* ni u značenju»*zoriti*« ni u značenju »*gledati*« nisu poznati u infinitivu. Mjesto *zrȅti* (zoriti) upotrebljava se *zrijati* (V. vrsta), prez. *zrîjēn*, -ēš..., part. pret. akt. *zrîjā*, zrila, -lo. U složenicama: *sazrìjati*, *sazrívati*, *dozrijati*, *dozrívati*.

Od složenica *zrȅti* (gledati) čuju se prezent: *òbazrēn se*, -ēš..., imperativ *obàzri se* i part. pret. akt. *òbazrā*, *òbazrla*, -lo.

Glagol *mlȉti* (mljȅti) ima prez. *mȅljēn*, -ēš..., imperativ *mȅlji* aor. *sàmliše*, part. pret. akt. *mlȉja*, *mlȉla*, -lo, part. pas. *mlîven*, *mlîvena*, -eno, *samlîven* i *sȁmlīt*, ali *samlȉjen* (j. mj. v).[76]

Od *klati* je part. pas. samo *klân*, klána, -no.

7) *Osnove na vokal u, i, je, a.* – Od *òbuti*, *ìzuti* (prez. *òbujēn*, *izujēn*, -ēš), part. pas. *obùven*, *izùven* pored *obùjen*, *izùjen*, od *nàduti* – *nȁdūt*, od *bȉti* (prez. bijen) *-bijen*, *bíjena*, -eno, *lȉti -lijen*, *prolȉjen*, *ùmiti* (prez. ȕmijen) *-umìven* i *umìjen*, *šîti* – *(sa)šîjen i šȋt* (sȁšīt), *skrîti* – *skrìven; dòspiti* (dospjeti), prez. *dòspijēn*, -ēš..., part. pas. dospȉjen, -ena, -eno, u sr. rodu običnije: *dòspīto*.

Od *dȉti* (djȅti) upotrebljava se složenica *zàditi* (zadjeti), prez. *zàdijēn*, -ēš), part. pret. akt. *zȁdijā*, *zȁdila*, -lo, part. pas. *zadȉjen*, -ena, -eno. Poslovica: Dòbro je posvíriti i zȁ pas *zàditi*.

Umiti, *razùmiti*, *izùmiti* (ùmjeti, razùmjeti, izùmjeti), prez. ùmīn, razùmin, -iš..., (part. pret. akt. *ùmija*, -la, -lo, *razùmija*, -la, -lo, imperativ *razùmi*, part. pas. *izumīt* i *ìzumljen*.

Glagol *stàti* (perfektiv.) prez. *stànēn*, -ēš..., *stàjati* (interat.) prez. *stàjēn*, -ēš..., (»Tî svȁki čȁs stàjēš.«), *stàjati* (durat.) prez. *stòjīn*, -iš...,

státi (durat.) prez. *stòjīn*, -īš. Imperativ od *stati* je *stȁn(i)*, od *státi* – *stáji*, od *stȁjati* – *stȁji*, od *stàjati* – *stôj* i *stòji*. – Aor. *stȁše* (3. l. pl.[77]

Od *smȉti* (smjȅti) prez. *smȉjēn*, -ēš... i *smȉn*, -īš... U aoristu se čuje također taj glagol: Ne *smídoše* dôć.[78]

Pom. glagol *bȉti* (esse): prez *jèsan*, *jèsi*..., *èsan*, èsi... i *sȃn*, si... Kondicional je u svim licima sing. i pl. *bî* bio... (bȉja bî), tek katkada se čuje za 1. i 2. l. pl. *bȉmo* (mj. bismo), *bȉte* (»vî bȉte tȉli,« mj. biste). – Fut. *bȉću*. – Imperativ pravilno: *bȕdi*, *bȕdite*.[79]

Ići ima prez. *ȉdēn*, -ēš..., part. pret. akt. *ȉšā*, išla, -lo; 3. l. pl. imperfekta *ȉđau* (mj. iđahu) i *ȉđāju* (čuo sam ovaj oblik jednom u pripovijedanju starog seljaka): »Oni *ȉđajū* púton...« – Imperativ *ȉdi* nije poznat, nego se upotrebljava *òdi* (od oditi, hoditi) i *àjde* ili kraće i običnije: *ȁj*. Od *próći*, *náći*, òtići..., prez. *prôđēn*, -ēš..., *nâđēn*, *òtiđēn*, part. pret. akt. *pròšā*, -la, -lo, *nàšā*, -la, -lo, *òšā*, -ošla, -lo (mj. otišao; otšьl – otša – òša), imperativ *próđi*, *nádi* i t. d., aor. *ódō* (ódō jâ) mj. òdoh, òde ... *òdoše*, *próđoše*, *nádoše* i dr.[80]

II. Vrsta

Glagola ove vrste u infinitivu i u većini drugih oblika nema u ninskome govoru, jer su se svi u infinitivu prometnuli u IV. vrstu, na pr. kaže se *klȅknuti* mj. kleknuti, *pòginiti* mj. poginuti, *nágniti* mj. nagnuti, *tòniti* mj. tonuti, *ùskrsniti* mj. uskrsnuti i t. d. Ipak većina glagola imaju prezent po II. vrsti, a tek jedan i po IV. vrsti: *klȅknēn*, -ēš..., *pòginēn*, -ēš..., *ùskrsnēn*, -ēš..., *stȉsnēn*, -ēš..., *tȓgnēn*, -ēš..., *krénēn* i dr., ali *tònīn*, -īš..., a rjeđe, i to u novije doba čuje se: *tònēn*. Svi ti glagoli imaju part. pret. akt. po IV. vr. na *-ija* mj. *-uo: klȅknija*, klȅknila, -lo, *pòginija*, *prìtisnija*, *nágnija* i dr. Jedino glagoli *ùskrsniti*, *stȉsniti*, *potégniti*, *tȓgniti* i *dȉgniti* imadu pored toga još i ovaj oblik za part. pret. akt.: *ùskrsā*, *stȉsā*, *pòtegā*, *ȉstrgā*, ȉstrgla, -lo, *dȉgā*, dȉgla, -lo (istrći, dići). Part. pas. imaju svi po II. vrsti.[81]

III. Vrsta

1. Glagol *vȉditi* i *víti* (mj. vidjeti) ima prez. *vȉdīn*, -īš... *vȉdū*, adv. traj. *vȉdūći*, part. pret. akt. *vȉdija*, vȉdila, -lo; aor. *vȉdiše*, *ȉzvidiše* (3. l. pl.), u drugim se licima na čuje. – Part. pas. *vȉden*. – Imperativ *vȉd(i)*, *vȉdite* i *víte*.[82]

Vrȅti (vrȉm) nije poznat, nego *vrȉti*, prez. *vrȋjēn*, -ēš..., part. pret. akt. *vrȉja*, vrȉla, -lo (»vrila voda«).

Govori se *vèlīn* i *vèlju* (ovo se čuje kod starih ljudi. I Zoranić ima *velju*. Vidi str. 110).

Glagol *hòtjeti* ili *htjèti* govori se *òtiìi* ili *tĩti*, prez. *òću*, ȍćēš... (mj. hoću).[83] U pitanju *ôš* mj. ȍćēš (hoćeš): *Ôš* dôći (Hȍćēš dóći)?

Glagol *bdjẽti* u infinitivu glasi *bdĩti*, pa su i svi ostali oblici po 7. raz. I. vrste: *bdĩjēn*, -ēš..., imperativ *bdî*, adv. traj. *bdĩjūći*, part. pret. akt. *bdĩja*, -la, -lo.

2. *Dȑžati*, *lèžati* i dr. imaju u 1. l. pl. prez. *dȑžīmo*, *lèžīmo*, 3. l. pl. prez. *dȑžū*, *lèžū*, *bìžū* (mj. bjèžē) i dr.

O glagolu *stàjati* v. str. 113, br. 7.

Glagol *tȑčati* ima prezent samo *tȑčēn*, -eš... Oblik *tȑčīm* nije poznat.

IV. Vrsta

Fâliti mj. hvaliti, prez. *fâlīn*, -īš... 3. l. pl. *fâlū*, imperativ *fálte* i *fálite*, part. pret. akt. *fálija*, fálila, -lo, part. pas. *fâljen*.

Običniji je glagol *pùštiti* (prez. pûštīn, -īš...) nego pùstiti; imperativ *pûšti* i *pûsti*.

Od *kȑstiti*, *pùstiti*, *gòstiti* i *čàstiti* part. pas. *kȑšten* i *kȑšćen* (v. str. 96 i 99, br. 17.), *gõšćen*, *pûšten*, *čâšćen*.

Od *bròjiti*, *kròjiti*, *spòjiti*, *znòjiti se*, *dòjiti*, *gòjiti* i dr. imperativ je *bròji*, *kròji*, *spòji*, *znòji se*, *dòji*, *gòji* i dr. mj. brôj, krôj...

Od *pognjòjiti* čuje se imperativ *pògnjoj* i *pognjòji*.

Od *napòjiti* i *skròjiti* imperativ je *napòji*, *napòjite*, *skròji*, *skròjite* i *skròjte*.

Kaže se *pântiti* mj. pamtiti, prez. *pântīn*, īš ... (v. str. 96, t. 4).

Čìniti čuje se u infinitivu i *čìnti*, tako je i kod gl. *ùdriti* (mj. udariti), koji se čuje i *ûdriti*, prez. udrēn, ēš..., ali se kod doseljenika sa otoka upotrebljava i ûdrīn, -īš... (vidi M. Kušar, R. d., str. 42, CLXXXIII.)

V. Vrsta.

Glagol *zjȁti* ima prezent samo *zjȁjēn*, *zjȁjēš*... mj. *zjȁm*. – Part. pret. akt. *zjȁ*, *zjȁla*, -lo.

Užgati, prez. *ùžgēn*, -ēš... mj. užgam, imperat. *ùžgi; tkȁti*, prez. *tkȁjēn*, -ēš... mj. tkâm, imperat. *tkȁj(i)*, *tkâjte* i *tkàjte* part. pret. akt. tkȁja, tkala, -lo. – U Božavi (isp. Cronia, c. d., str. 105): *kȁt* (tkati), prez. *kân*, imperat. *kĩ*.

Mjesto glagola *čìtati*, koji je u govor došao utjecajem škole, prije se govorilo samo *štîti*, *štîjēn*, -ēš..., part. pret. akt. *štîja*, štila, -lo.

Od *kíjati* (mj. kihati), prezent je samo *kîšēn*, -ēš ..., part. pret. akt. *kìja*, kijala, -lo.

Glagol *prežívati* (korijen *prežív)* čuje se u prezentu *prèživljēn*, ēš..., i *prèživān*, āš...: Eno goveda prèživljū (i prežívajū).

Od *obećávati* je prezent samo *obèćajēn*, -ēš... Običniji je glagol *obećívati*, *obèćivān*, -aš...

Glagol *ìmati*,[84] prez. *ìmān*, -āš... (rijetko, i to u novije doba čuje se i *imádēn*, -eš...), part. pret. akt. *ìmaja* (ili *ìmā*), ìmala, -li.

Zadržávati ima prez. samo *zadržajēn*, -ēš...

Kažívati (kazivati) ima prez. po V. vrsti: *kàžīvān*, -āš...

Od *mòrati* čuje se aor. u 3. l. pl. *mòraše*.

Glagol *ŕvati se* ima prezent samo *ŕvljēn se*, -ēš... mj. ŕvēm se, part. pret. akt. *ŕvā* i *ŕvaja*, *ŕvala*, -lo.

Govori se *kríćati se* mj. *krétati se;* u prelaznom se značenju ne upotrebljava, osim u složenicama *òkrićati*, prez. *òkrīćēn*, -ēš...

Ne govori se *díhati* nego *dísati*, prez. *dîšēn*, -ēš..., ne govori se *jâhati* nego *jâšiti*, prez. *jâšīn*, -iš..., part. pret. akt. *jâšija*, -la, -lo.

Mjesto *sîsati* čuje se samo *cîcati*, prez. *cîcān*, -āš..., part. pas. *pòcicān*, *pòcicāna*, -no.

Od *mávati* mj. mahati, prezent je *mášēn*, -ēš... (čuje se i mâšēn...) part. pret. akt. *mávā*, mávala, -lo i *mâā*, máala, -lo; *púvati* mj. púhati, prez. *pûšēn*, -eš..., part. pret. akt. *púā*, púala, -lo, i *púvā*, púvala, -lo.

Od *lígati* (mj. lijegati), prez. *līgān*, -āš...: Kòkoše rano *līgajū*.

Mjesto *česati* govori se *čẽšati*, prez. *čẽšēn*, -ēš...

Od glagola *drímati* (drijemati), *pljẽskati*, *kúpati*, *skítati se*, *zídati*, *úzimati*, *slãti*, *njíhati*, *sîpati* i *dozívati* prezent je samo: *drîmân*, *pljẽščēn*, *kûpān*, *skîćēn se*, *zîdēn*, *ùzimljēn*, *šãljēn*, *njîšēn*, *sîpljēn* i *dòzivljēn*.

Čuje se, napose od starijih ljudi, *svĩćati* mj. svitati, *šéćati* mj. šetati, *mẽćati* mj. metati (stavljati), *dŕćati* i *dŕtati* mj. drhtati. Prezent je tih glagola: *svĩćēn*, *šêćēn*, *mẽćēn*, *dŕćēn* i *dŕšćēn*, -ēš...; part. pret. akt. *svĩćā*, svĩćala, -lo, *šéća*, šéćala, -lo, *mẽćā*, mẽćala, -lo, *dŕćā*, dŕćala -lo i *dŕšćā*, dŕšćala, -lo.

Šéćati i *mẽćati* imaju u složenicama part. pas.: *išećān*, *nämećān*, *pödmećān*, pòdmećāna, -no.

Glogoli na *-gnati* imaju dvojaki prezent: *dògnēn*, ēš... i *dògnān*, -āš..., imperativ *dògni* i *dògnaj* (ovaj rjeđe). Mjesto složenica sa *-gnati* običnije su sa *-renati: dorènati*, *izrènati*, *urènati* (ali samo *prógnati* mj. prògnati) prez. *dòrenēn*, ēš...[85]

Glagol *tákati* (vino pretákati) ima prezent *tâčēn*, -ēš..., a glagol *tãkati* (konje upregnuti) u prezentu je *tãkān*, āš...; part. pret. akt. imaju oba glagola, prvi: *tákā*, tákala, -lo, drugi: *tãkā*, tãkala, -lo.

Od *dávati* prezent je samo dâjēn, -ēš ..., imperativ *dáji*, *dájite*. – Od *poznàvati* je prez. *pòznajēn*, -ēš ...,[86] imperativ *pòznaj*, rjeđe *poznàji* (»poznavaj« se uopće ne čuje).

Pored *nòsiti* čuje se često iterativno *nášati*, prez. *nâšān*, -āš ..., imperativ *nâšaj*, *nâšajmo*, *nâšajte*: Cili dân nášajū (i nâšajū) vodu. – Nè näšaj smẽće prid mòju kûću.

Mjesto složenica sa *-nositi* upotrebljavaju se češće složenice sa *-našati: prenášati*, *iznášati*, *unášati* i dr.

-važati (mj. -voziti) upotrebljava se samo u složenicama, i to iterativno: *navážati* pored *navòziti*, *prevážati* pored *prevòziti*, *izvážati* pored *izvòziti* i dr.

Glagol *preporúčati* čuje se samo u prezentu: *prepòručān*, -āš ...: *Prepòrūčān* ti sîna. – Svi su ostali oblici od *preporučívati*: Preporučívā san mu tolîko púta.

O glagolu *stàjati*, prez. *stàjēn*, -ēš ... (vidi na str. 113, t. 7).

VI. Vrsta

Glagoli, kojima infinitivna osnova svršava na *-iva*, zadržavaju *-iv-* u tvorbi prezenta, na pr. ponizívati – *ponìzivān*, āš ..., darívati – *dàrivān*, āš ..., noćívati – *nòćivān*, svanjívati – *svànjivān*, doušívati – *doûšivān*, dosađívati – *dosàđivān*, primirívati – *primìrivān*, dovikívati – *dovìkivān*, zabranjívati – *zabrànjivān*, osuđívati – *osùđivān*, kažívati (mjesto kazivati) – *kàživān*[87] (v. str. 116 i »puštati« str. 115.) -āš ... – To napose vrijedi za glagole, koji su uzeti od tuđih jezika, ponajviše iz romanskih: šaldívati (perf. šäldati) – *šàldivān*, -āš ..., pasívati (pf. päsati) – *pàsivān*, -āš ... (»Pàsivā mi na mîsec 5 fijorína«), piturívati – *pitùrivān*, maršírati – *màrširān*, -āš ... i t. d. Svi ti glagoli imaju part. pas. samo na *-n*, *-na*, *-no*: *dàrivān*, -na, -no, *ponìzivān*, -na, -no, *kàživān*, -na, -no, *pitùrivān*, -na, -no i t. d.

SINTAKSA

A. Rečenica

1. *Sročnost*

Muške imenice na *-a* (varalica, sluga, poglavica, šura i dr.) imaju ponajviše logičnu kongruenciju i u singularu i u pluralu. Na pr. Ti si *stari* vãralica. – *Naš* je sluga poša ùzēst vòde (mj. po vodu). – *Naš* je kapitan (glavar sela) *pravi mîsnī* krvòpija. – I tako je strašivica *podlega*. – Bili smo u gradu ja i *moj* šúra (mj. šurjak). – Oni su *naši* vođe i krvopije. – To su vrâzi, a ne *bõžji* slûge (ali se katkada čuje i *bõžje slûge*). Špije ga *strpali* ù bužu (t. j. u zatvor). Špije su *prĕfrigane*.

Predikatni pridjevi ili koje druge pridjevne riječi ili odnosne zamjenice iz potanjih rečenica pravilno se uvijek sriču po logičnoj kongruenciji, na pr. Poglavice su u kòtaru carske sluge, pa bi morali braniti narod od krvopija, koji ga izídajū.

Zbirne imenice na *-ad*, kao: *momčad*, *pilad*, *janjad*, *jarad*, *burad* i dr., imaju u rečenici svagda gramatičnu sročnost. Na pr. Dôđe k namin momčad i udri da piva. – Naša domaća čeljad *tribila je* kukuruze i *šalila se*. – Eno ti pilad *čeprka* po gredici. – Janjad *je* već *òdrasla* i *odèbljala*. – *Prevelika* nan *je bũrād* za ono malo masta.

U Privlaci se govori: Mâla *su* mi i vȅć stâra bȕrad. – *Jesu* li telad pocicala, ako jesu, nek *idu* nȁbaška (odjelito) spávati.

Sročnost ostalih zbirnih imenica (djeca, gospoda i dr.) odgovara pravilima štokavskoga književnog jezika, na pr. Moja dica uvik skaču, jerbo su *zdrava*. – Gospoda, koja dolaze na kupanje, *udomaćila su se*.

Kada se na kolektivne imenice na *-ad* odnose predikatni pridjevi ili druge pridjevne riječi ili zamjenice (on) drugih potonjih rečenica, nastaje logična sročnost, kao i u štokavskom književnom jeziku. Na pr. Čeljad *je* dugo ù noć tribila kukùruz, pa smo *in* dali večeru i vina, a onda su se ràspivali i *sulàcali* (šalili), da pukneš od smíja.

Uz brojeve *dvâ, trî, čètri*, kao i uz brojeve *pêt, šêst* i t. d. te uz priloge i imenice količine glagolski predikat stoji sada u singularu, sad u pluralu. Na pr. Dva i dva *je* četri. – Nji četri *dolazi* kući pòsrćući. – Tri *su* bila (čovika) još tu, a dva *pobigoše*. – Kad pogledan ù brōd, a ono pet buža (rupa) *zjȁpī*. – Sedan snópā *napuniše* kola. – Misto stô *došlo* i (ih) *je* (ali i: *došli su*) samo triest. – Svi (svih) devet *zapivali su* u jedan glas. – Nikoliko ljudi svaki dan *dolazi* tražit posla, ali ga ne *dobiju*. – Sva sila pataka *leti* priko mosta i *spuštaju* se u pȍrat (luku). – Više ī (ih) *prìstaje* nego *òdbijā*. – »To *su moja dva*«, pokazuje seljanka među djecom svoja dva sina.

»Od četri zeca, *koja* smo ubili, dva ćemo prodati.«

Uz brojne imenice *dvòje, dvòjica, tròje, tròjica* i t. d. obična je i gramatična sročnost glagolskog predikata: Kad dvoje *govori*, treći neka muči! – Dvojica *skaču*, a trojica *sidi*. – Desetorica je *čeka*, da je *odvedu* naružno (t. j. da je otmu i odvedu mladoženji bez vjenčanja).

Predikatni su pridjevi čas u singularu, čas u pluralu, a spona većinom u pluralu. Na pr. Oboje su *umrli* od jetike (sušice). – Dvojica su *jašila*, a trojica *su* za njiman *razgovàrala*. – Četvorica *su ùvaćeni* (uhvaćeni), a jedan nije. – Njī *je* dvoje *pošlo* sinoć u grad pa *nisu našli* kȍnaka. – Od nji (učenika) *je* trojica dobra, a drugi nisu.

Jedan se, kao i na Rabu (vidi M. Kušar, R. d., str. 45. CCV.), upotrebljava kadšto i kao neodređeni član (prema talijanskom jeziku): Vȃs san u *jednọj* vodi (t. j. u znoju). – *Jedan* drugi ne bi to nikada reka.

Mjesto *Vi* u uljudnom govoru stariji Ninjani vrlo često upotrebljavaju *Oni* za m. i f. bez obzira, da li je čeljade, kojemu se govori, prisutno ili nije. (Vidi razliku kod M. Kušara, R. d., str. 46. CCXI.) Na pr. Kako *su* (Oni) putovali (mj. ste putovali)? – *Oni* (mj. Vi) su mi to zapovidili, šjor (gospodine). – U Božavi (isp. Cronia, c. d., str. 106): *Onī* u neupravnom govoru mjesto *Vi* u upravnom govoru.

Mladi naraštaj govori pravilno *Vi* sa predikatnim pridjevom svagda u pluralu m. r.: Lipo je, da ste i Vi došli u naše misto.

Uz *jèdan drūgome, jedan drugoga* i t. d. predikat je svagda u pluralu: Jedan su se drugom zavirili na virnost. – Jedna drugu blȁtē i cūjū.

Čuje se i ovo: Svȁki do jèdan (t. j. baš svi) *pokrepaše*. – *Svaka do jedne donila* u trȁvērsi (pregači) cvîća za Gospu. *Svi do jednoga* ù kolo!

2. *Složena rečenica*

Vrlo je rijetko skraćivanje adverbnih rečenica pomoću glagolskih priloga. Ukoliko se katkad čuje koja tako skraćena rečenica, ta je uvijek s avderbom trajnim, jer označuje trajnu i savremenu radnju s glavnom rečenicom. Na pr. Sidući izdane (t. j. dok je sjedio, izdahnuo je).

Među tako rijetkim skraćenim rečenicama ima i takvih, u kojima nije isti subjekt. Na pr. Idući na pašu uvati ga kiša.

Za skraćivanje rečenica pomoću adverba perfektnog nisam našao potvrde u govoru starih Ninjana.[88] Kod mladih ima: *Opazivši*, da se sprema nevera (= oluja), vratija se kući.

Skraćivanje deklarativnih i finalnih rečenica infinitivom vrlo je često kao i kod Zoranića. Na pr. Rekli su u buduće *raditi*, kako triba. – Glavno ti je *sȉći* (sjeći, da siječeš) valove provon. – Posla me ćaća *kupiti* slánī srdela. – Dica idu u škôlu (mj. skôlu) *učiti*, a ne *barábiti*.

U kauzalnim rečenicama vrlo je običan veznik *zato što* mj. *jer* ili *što*. Na pr. *Zato što* mu nije odma platija dug, tužija ga na sud (mj. sudu). – Osudilo ga *zato što* je pošten. I t. d.

Uzročni veznik *budući da* nije uopće poznat, a zamjenjuju ga *kad*, *jerbo*, *zato što*. Veznik *da* čuje se i mjesto uzročnog veznika, na pr. Zvali smo vas, pa nam je bilo krivo, *da* niste došli. – Učitelj je Milu ukorija, *da* ga nije pozdravija.

Veznik *jer* upotrebljava se u interogativnim rečenicama u značenju *zašto*, ali *jȅr* mj. jêr. Na pr. *Jȅr* (= zašto) ga tučeš? – *Jȅr* (ili *'er*) nisi doša? I t. d.

Mjesto realne pogodbene rečenice običan je imperativ. Na pr. *Učìn(i)* mi to, néš (ne ćeš) se pȍkajat. – *Približ se*, jao si ga tebi!

U realnim rečenicama običan je i prezent s veznikom *li*: *Rečeš li* mu, jadan ti! – *Dođemo l(i)* navrime, moramo čekati; *zàkasnīmo li* (i zakasnimo-l'), on ne čȅkā.

Nisam našao primjera, da bi veznik *pošto* imao koje drugo značenje osim vremensko.

Komparativnu rečenicu »Nije bio samo dobar, nego i radišan«, u Ninu bi je seljaci rekli ovako: *Ne samo što* je bija dobar, *nego* je bija *i* radišan. Ili: *Ne samo da* su ga karabinjéri vézali, *nego* su ga *i* tûkli.

Ne samo što i *ne samo da – nego i* stalno se upotrebljavaju mj. ne samo – nego i.

Samo sam jednom čuo u posljedičnoj rečenici veznik *te* mj. *da*: Tako je bija bolestan, te mu ni likar nije moga pòmoći.

U disjunktivnim rečenicama stalan je veznik *ili*. Veznik *volja-volja* čuo sam tek par puta: *Vȍlja* te ȉsti (jesti), *vȍlja* spávati, mèni je svédno (svejedno).

3. *Red riječi*

Posvojni pridjevi i posvojne zamjenice obično stoje ispred svojih imenica. Na pr. Nije prošlo ni po godine od *ženine* smrti, on se jopet oženija. – Spava ta riba na *morskoj* travi. – Bura je posolila *naše* vinograde. – *Njiov* ćaća nè marī za njê (mj. njih).

Čuo sam i ovaj red riječi u rečenici: Kánjci živu u *velikoj* dunbljìni *morskoj* (imenica između dva atributa!).[89] Proda je *svu svoju* šenicu (oba atributa ispred imenice!).

Redovno se govori: Dico *moja*! – Ljudi moji! – Ali kada je vlastito ime u vokativu, onda posvojna zamjenica *moj* stoji svagda ispred vokativa: *Môj* Mârko! – *Mòja* Lûce! (i Lúce!).

Čuje se pored redovnog reda i ovakav, kada se u rečenici nađe više atributa: *Onaj mladi* vinograd *naš* rodija je prilično ove godine. – Nīko (mj. netko) je noćas ukra *naše dvi* vrše *nove*, a ostavija *one tri* stare žīcnjače (vrše od žice).

Enklitike se namještaju pravilno, osim ovoga jedinog slučaja: *Je l(i) si* bija (mj. jesi li)? – *Je l(i) su* došli (mj. jesu li ...)? Ta se pitanja govore još i ovako: *Èsi l'* bīja? – *Èsu l'* dòšli? – *Je l' se* dádē pòpraviti?

Prijedlog *rad(i)* stoji uvijek ispred svoga genitiva, bez obzira, da li je genitiv imenice ili zamjenice: *Radi posla* u kući nisam doša. – *Radi mene* nemoj se ljutiti. – Uči radi sebe! – Radi vragòlije búbali su na vráta.

Nikada se u rečenici ne rastavlja veznik *kao što:* Naši stari nisu tako orali i sijali, *kao što* mi danas oremo i sijemo.

4. *Sintaksa dijelova govora*

I m e n i c e

Nèsrića se često upotrebljava mjesto *nevaljali čovik*, a katkad i u značenju *zli čovik*. Na pr. Nesrićo jedna, sad si tek doša na posa! – Eto iđe ona nesrića, čuvaj ga se.

Apstraktne imenice *zlòća*, *nèvira*, *vīra*, *dobròta* i *ljúbav* često se čuju u značenju konkretne imenice ili pridjeva, kako označuju lice (osobu): *zloća* mj. zločest čovjek, *vira* mj. viran (muž), *nevira* mj. nevirnik, *ljubav* mj. vjerenik ili ljubljeni, *dobrota* mj. dobar (sin). Na pr. Velika si ti *zloća*. – *Neviru* držiš za *viru*, a mi ga svi znamo. – Kad mi se *ljubav* vrati s mora, odma ćemo se vinčati. – *Dobrotu* san rodila.

Kùnpīr (mj. krumpir), *kukùruz*, *lūk* i dr. govore se i u singularu i kada su logički u značenju plurala (pars pro toto): Ove godine rodija nan je kunpir i kukuruz. – Okopali smo *kunpir*, a mora se i kukuruz. – Pogúlili smo luk i kàpulu. – Ali samo u pluralu: Tríbiti ili mrviti kukùruze, vàditi ili prībirati (mj. pribírati) kunpíre.

Imenica *mèkinje* ne čuje se samo u pluralu, nego i u singularu, doduše rjeđe. Na pr. Kupila ja u gradu šenična brašna za Uskrs, kad ga išla sijati na sito, a ono sáma *mèkinja.*

Maretić u Gram. § 456[a] navodi imenice *òcjedine, ògrizine, òljuštine* i *òtribine* kao pl. tantum. U Ninu se te imenice upotrebljavaju i u singularu, kada nije logičan plural. Na pr. U toj ti je boci *ocidina* od luka, a služi za lik. – Nīko (mj. netko) je *tícā* u jabuke, jer san naša *ogrizinu.* – Kako si to pomela dvor, tamo eno *oljuština,* óde evo *otribina,* óndi u kantunu *ogrizina,* sve to pokupi i baci nà gnjōj (gnojište).

Običniji je singular u ovim primjerima: Glavári *kûće* (mj. glavari kućā) na Badnji dan unesu ù *kuću* (mj. u kuće) *bādnjak* (mj. badnjake), metnu *ga* na ognjište (mj. ognjišta) i prinesu k vatri, da pomalo gòrī. Kod toga pivaju, škròpē *badnjak vinon* i posiplju šenicon, a siromašni kukuruzon... Posli pónoćke prid crkon svi se mire i ljube, a i ljuto posvađeni priđu jedan drugon, pruže *rûku* u znâk pomirenja i onda se poljube.

Ninjani u svome govoru vole upotrebljavati augmentativne imenice. Deminutivne pako samo ondje, gdje im je po smislu mjesto.

Pored augmentativa, koji se tvore s nastavcima *-ina* (gradina), *-etina* (babetina) i *-urina* (vodurina), čuju se i augmentativi sa *-ušina,* na pr. *repùšina* (kod ptice, a *rèpina* kod četveronožaca) *perùšina* (od pero), *zemljùšina, barùšina* (i *barùština), robùšina* (od roba), *maglùšina, vatrùšina, vitrùšina* (od vitar), *orlùšina* i t. d.

Čuju se augmentativi s formantom *-usina,* na pr. *vinùsina* (mnogo vina), *ribùsina* (pored ribetina), *travùsina* (i travùrina), *babùsina, galebùsina, čorbùsina* (i čorbetina), *vodùsina* (puno vode), a *vodùrina* je prljava voda, *vinùrina* znači puno pokvarenoga vina: Zlo mi je od vodurine oli od vinurine. – Bilo je dobre i ribusine i vinusine.

Neke se imenice tvore formantom *-alina,* a znače nešto, što nije za upotrebu ili što više ne valja: *pùžalina, grùšalina, krèpalina* (-al -ina), i dr.

Neke su imenice načinjene formantom *-ada* iz talijan.-venecijanskog dijalekta (v. Kušar, R. d., str. 26. LXX.), na pr. *nògāda, šàkāda* (udarac nogom, šakom) prema *pùnjāda* (venec.), *mànjāda* (venec. »magnada« od »magnare«, mangiare), *puškàrāda* i dr.

Mjesto deminutiva *janješce* u Ninu se govori *jànjčić* i *jànjić,* a od *díte* deminutiv je *dìtić,* kada se misli na malog Isusa, inače *dītešce* i *dītišce.*

Pridjevi

O pridjevima određenim i neodređenim i njihovoj upotrebi vidi na str. 105. – Razlika u akcentu je zamjetljiva, na pr. Ôn je *vrídan* čôvik. Moj *vrîdnī* zȅt. – Tu triba *vrídna* cûra. Mòja *vrîdna* cûra. – Žèna mi je *drága. Drâga* žèno! *Drâgi* sîne! – Na *gōlōn* pōlju štôš (što ćeš) náći?

(Neodr. vrídan, vrídna, vrídno
Određ. vrîdnī, vrîdnā, vrîdnō
Neodr. drâg, drága, drágo
Određ. drâgī, drâgā, drāgō
Neodr. gòja, (gô), gòla, gòlo
Određ. gȍlī, gȍlā, gȍlō.

U značenju imenica najobičniji su ovi pridjevi u određenom obliku: *stârī, stârā, mâlī, mâlā, mlâdī, mlâdā, mlâdō, strânī* (često: fürešti), *dòmaćī, siròmašnī, bògatī, pòkojnī i mŕtvī.* Kaže se: *moj stârī* (mj. moj otac ili moj muž ili moj djed), *naši stârī* (mj. naši pređi, djedovi), *moja stârā* (mj. majka, žena, baka), *moj mâlī* (mj. sinčić), *moja mâlā* (mj. kćerkica, a katkada i momak nazivlje svoju curu »moja mala«), *moj mlâdī* (mj. moj zaručnik, dragan), *moja mlâdā* (mj. moja zaručnica, djevojka), *mlâdō* (mj. mladunče: »Okòtila je dvȍje *mlâdī«), strânī* ili *fürešti u pl.* (mj. ljudi iz drugoga kraja), *naši dòmaći* (mj. ukućani ili prema »stranima«: ljudi iz našega sela), *siròmašnī* u pl. (mj. siromasi: Siromašnima triba pomoći! – Mnogo se čuje i *siromáci), bògatī* u pl. (mj. bogataši), *pòkojnī* (mj. pokojnik: Naši pokojni, moj pokojni), *mŕtvī* u pl. (mj. mrtvaci: »Mŕtvī noćon ustaju«).

Čuje se katkada komparativ *čëšći*, na pr. Bolovi su mi sve *češći.*

Govori se i prilog *čēsto* u komparativu: *čëšćē* (mj. češće): *Češće* san se navraća k njemu.

Predikatni atributi čuju se često u određenim oblicima. Na pr. Fàšisti su joj ubili *vrîdnōga* mûža i bacili ga u jàmu brèzdānka *gȍlōga* i *bòsōga.*

I uz kvalitativni genitiv stoji katkada atribut u određenim oblicima: Divojka mu je *vîtkōga struka* i *làkōga* òda (hoda).

Ne upotrebljava se uz komparativ *čim*, pa se govori samo: *što bolje, što prija* (mj. prije), *što jače, što bržje* i t. d. [90]

Pridjev *divlji* ima u gen. sg. neodređeni oblik, a u ostalim padežima određeni. Na pr. Bože, *dìvlja* li čovika! – Kô (mj. kȍ) se ne bi boja *dìvlja* čeljàdeta. – U *divljen* bigu bižali su prid namin.

Vëlik se čuje rjeđe nego *vëlikī.* – Čuje se: Velik narod i velike posle ima. – Zabilježio sam i ove poslovice iz Nina: U velikon moru velika, u malon mala riba. – Iz vëlikā zvoníka šìroka zvònjava.

Kada su riječi *nīšto* (mj. nešto), *nīšta, štȍ* i sl. u nominativu i akuzativu, pridjev uz njih vezan obično stoji u genitivu sg. određenog ili neodređenog oblika te se osjeća kao genitiv partitivni: Ništa *dobroga* taj čovik nije u životu učinija. – Što san *zla* o tebi reka?! – Ništo *finōga* san ti donija. – Ali: ništo *malo.*[91]

Ima slučajeva, da se gdjekad povratne zamjenice zamjenjuju ličnim, na pr. Ne čudimo se njiman, nego *namin.*

Mjesto posesivne zamjenice *svôj, svòja, svòje* upotrebljavaju se u rečenicama, gdje se pokazuje za 1. i 2. lice pripadanje subjektu, posesivne zamjenice *môj, tvôj, nȁš, vȁš.* Tu je utjecaj talijanskoga jezika. Na pr.: Ja san reka *môme* (mj. svome) ûjcu, al'on ni da čuje. – Mi smo *nȁše* (mj. svoje) učinili, a na vamin je da vi učinite *vȁše* (mj. svoje).

Čuje se, ali već rjeđe, to isto i za 3. lice. Na pr.: Oni su ove godine skûpo prodali *njȉovo* (mj. svoje) vino.

U pripovijedanju, kada se pokazuje neodređeno pripadanje, često se upotrebljava zamjenica *svoj,* iako bi moglo biti i bez nje. Na pr. U špitalu se dobije svako jutro *svoja* čikara (šalica) kafe, *svoj* krȕ, oko 10 úri *svoja* čorba s jajom, na podne *svoj* pȉjat (tanjur) mânestre (juha s tjesteninom), *svoj* bokùnić (komadić) mêsa (ali i mésa) i dobije se *svoja* šâlša (varivo), osim toga *svoj* kvàrtoč (četvrt litre) vina i *svoje* slȁtko.

Relativna zamjenica *čȉjī, čijā, čijē* vrlo se često govori i ondje, gdje joj u štokav. književnom jeziku ne bi smjelo biti mjesta. Na pr. kaže se: To je sirota, *čiji* (mj. kojoj) su roditelji pren (=nedavno, tek) umrli. – Oni su ribari, *čiju* (mj. kojih) ribu niko nè vidi!

Kada se relativna zamjenica *kòji* odnosi na t. zv. neživo biće u akuzativu sg. m. r., ima uvijek oblik *kôga* i *kòga, kòega* ili *kòjega* mj. *kòji.* Na pr.: Od bure se razrušija zid, *ko(j)ega* (mj. koji) smo zidali cilo lito. – Katkada to isto vrijedi i kada se odnosi na imenicu sr. r. u akuzativu sg., na pr.: Tèle, *kò(j)ega* (mj. koje) smo kúpili na vášaru, nismo skûpo plátili. – Govori se i: Tele, što smo kupili... – Kolo, *koga* (ili što) nan je kovač popravija, sad je bolje nego novo. – Više se čuje pravilna upotreba *koje* u akuzativu: *dite, koje...., janje, koje...., sedlo, koje* (ili štȍ)....

Iza prijedloga *bez (brez, prez)* govori se *nȉkoga, nȉčega* (mj. bez ikoga, bez ičega). – Skriva se prid karabinjerin osan dana po kršu bez *nigdi nikoga* (mj. bez igdje ikoga).

Mjesto *štogod,* čuje se češće *što:* Pôj víti (pođi vidjeti) do kúme, ima l' *štȍ* (mj. štogod) brȁšna da nam ùzajmī. – *Štȍ* (mj. štogod) ùrādiš, bȉće(bit će) tȅbi. – Da je siroma *što* (mj. štogod ili nešto) zna ó ton, bȉja bi se spásija.

Čestica se *ni-* kod neodređenih zamjenica nikada ne rastavlja uz prijedlog da promijeni svoje mjesto. Govori se: *za nȉšta* mj. ni za što, *za nȉčiju volju* mj. ni za čiju volju, *u nȉčen* se ne slažemo mj. ni u čen..., *prid nȉkin* mj. ni pred kim, *iz nikakve trave* mj. ni iz kakve trave, i t. d.

Sâm u značenju lat. »solus« sklanja se po deklinaciji određenih pridjeva: Naša san ga *sámoga* u kȕći. – Teško je čoviku *sámome* na ovon svitu.

Sâm sämcät i *sâm sæmcíjän* čuju se često, i tada se i *sam* deklinira kao neodređeni pridjevi. Na pr: Ostavija ga je u šumi *sama samcata.* – Sama samcata i *gola golcata* našli smo ga u nikoj jametini, di ga je banda bacila tek dŭata (tek duhata, t. j. polumrtva).

Za *sâm* u vezi s refleksivnom zamjenicom *sebe* rečeno je na str. 106 br. 9., toč. d.)

U pripovijedanju često se pokazne zamjenice *òvaj, òva, òvo* i *tâj, tâ, tô* upotrebljavaju bez potrebe, kao neka vrsta spolnika. Na pr.: Došla kuma Mara u njī i donila sira. Oni su tû kúmu lîpo (i lípo) prímili i počàstili (pogostili)...

Zabilježio sam g. 1946. ovu priču, koju mi je pripovijedao seljak četrdesetgodišnjak:

Soldat i vrag bili su najprija prijatelji i lipo su se slagali i pazili. Jednom *ovaj* soldat reče vragu: »Òš li mi pòmoći (mj. pomòći) u ratu proti fâšistin? Sutra ćemo na njê.« *Taj* se vrag uzvrpoljija i počeja balati ka da mu je žerava pod tăbanin.

– A što ti je, vraže crni? – pita ga *ovaj* soldat.

– Što mi nije! – odgovori vrag. Kako bi ja moga tebe pomagati proti mojim nâjboljim prijatèljin!

I ŏdonda se *taj* soldat raskrstija s vragon.

Brojevi

Mjesto *òboje dìce* govori se radije *òba dìteta*, mj. *trŏje dìce – trî dìteta.*

O sintaksi brojeva vidi na str. 118.

Mjesto »štäla *četvórga gòveda*« kaže se »štala *od* (ili za) *čětvero* gòvědā« (mj. gövědā).

Brojni pridjevi *dvŏji, trŏji* upotrebljavaju se pravilno. Zapisao sam i ovaj primjer: Iz *dvŏji* svätovā mórā san i u trěće.

Prilozi

Kamo se ne čuje, nego se i mjesto njega upotrebljava *gdî* ili *dî:* Di češ (mj. Kamo ćeš?)? – Ali se mjesto kamo govori katkada *kŭd*, na pr.: Kud si to poša? – Di (ili kud) sad smiraš otići? – Dî (a rjeđe i: *kud)* si metnija nož?

O nekim adverbima mjesta i vremena vidi na str. 91–92.

Čuju se i adverbi mjesta sa nastavkom *-uda: òvuda, ònuda, kŭda, tŭda.*

Prilog *dòma* vrlo se često upotrebljava i za stanje i za kretanje: Meni je *doma* najlipše. – Ajde odma *doma!* – Sidimo *doma* i pripovidamo.

Mjesto naveska *ke*, o kojemu govori Maretić (Gram. § 487.[a]), čuje se i navezak *ka: dànaska, sînoćka, nòćaska*, a prema tome analogijom *vânka* i *večèraska.* Sa navescima *ka* i *karec* govore se i prilozi mjesta

undéka i *undíka* (ondeka), *undékarec* i *undíkarec*, *odéka* i *odékarec* i *odíkarec*, *gorika* i *gorikarec*, *dolika* i *dolikarec*.

Mjesto *straga* govori se *òzada*, rjeđe *òtrag:* Drž' se uvik *ozada*, kad iđeš s volin.

Na pitanje *kamo* govori se *vân* i *vânka*,[92] a na pitanje *gdje* samo *váni:* Ajde vân! Marš vân! – *Váni* je škurína. – Liti (ljeti) stojimo *váni* cilu veče i babaramo o svačen (t. zv. gospoda rekla bi »čakulamo o svačen«).

Mjesto *već* često se govori *jûr*, a mjesto *têk*, čuje se *prên:*[93] *Jur si* doša, a *pren* si oša (i otiša).

Čûdo se upotrebljava kao prilog u značenju *mnogo*, a isto tako i: *sîla*, *sîlu*, *sîle*. Na pr.: Bilo je *čudo* svita na sajmu (proštenju) – Sila (mj. mnogo) naroda došlo u crkvu. – *Silu* (ili *sile)* ribe uvatiše noćas naši ribari. – *Silu* je ribe došlo u našu Vâlu.

Vrlo se često čuju prilozi vremena: *lîtôs* (mj. ovoga ljeta), *prôlitôs* (ovoga proljeća), *jesênâs* (ove jeseni) i *zîmûs* (ove zime).

Ća se u značenju kajkavskog »*proć*«, talijanskog »*via*« ili njemačkog »*weg*« stalno upotrebljava, a izuzetno se izgovara meko *ć:* Âj *ća!* Âjmo *ća!*

Prijedlozi

Prijedlog *u* često se čuje mjesto prijedloga *k* i *do:* Doša je *u* nas (k nama ili do nas). Mjesto *kod* rabi se i *u*, na pr.: Bija je *u* moje matere (kod moje...) da me zaprosi.

Prijedlog *mimo*, mjesto kojega se često čuje i *uz* (uza), ima uza se sad akuzativ sad genitiv. Na pr.: Proletija zec u vrtlu *mimo moje matere* pa zakrenija *mimo zîd* i rávno ù drače. – Trča je cilo vrime *mimo cestu* (ili uz cestu).

Mjesto prijedloga *protiv* (s gen.) govori se svagda *pröti* (rjeđe *protivu)* s dativom i s genitivom: Ona je uvik *proti meni* radila. – *Proti nas* i *našeg dobra* mogu se boriti samo nĕljudi.

Prijedlog *od* s genitivom upotrebljava se mjesto posesivnog, separativnog i komparativnog, genitiva. Na pr.: To je plug *od* Marka Ivanića. – Donesi mi ključ *od* kuće. – Oslobodija me *od* zla. – Čuvaj se *od* nepromišljenih riči. – Jutros proletila nika tičurina bržja od vitra i crnija *od* noći.

Uz imenice straha i stida (srâ(m) me je, strâ me je i dr.) često se mjesto genitiva (pudoris et timoris) čuje *od* s genitivom. Na pr.: Mene je vavik bilo stra *od medvida*. – Sra me je *od učitelja*. – Glagoli istoga značenja imaju genitiv bez *od:* Bojin se *medvida*. – Sramin se *učitelja*.

Prijedlog *od* čuje se prema talijanskom jeziku i u ovakvoj rečenici: Eno ti onoga fakina *od Ivana* (mj. fakina Ivana). – Ona magarica *od sestre* nije mi se još javila.

Čuje se i ovakva rečenica: Ima obraz *od divojke.* Tu prijedlog *od* stoji mj. *kao:* Ima obraz *kao* divojka.

Govori se *od* i mjesto *o* uz glagole pripovijedanja, na pr.: Svaku nan je veče pripovida *od* ratova (mj. *o* ratovima). – Baba je dici pričala *od* lisice i vuka (mj. *o* lisici i vuku).

Kaže se »slîp na što« i »glû na što«, a »bolestan na čem«: Slip *na* jedno oko. – Glu *na* jedno uvo. – Oglušija na livo uvo. – Bolestan na srcu.

Prijedlog *za* upotrebljava se i za smjer velike udaljenosti, pa se kaže: Partija (otputovao) je *za* Meriku. – Ali: Poša je *u* grad, t. j. u Zadar (mala udaljenost).

Mjesto *bez* obično se čuje *brez* i prez[94] (ovaj je običniji u složenicama): *Brèz mene* nemoj ići. – Na Ustin je u modracu jama *prèzdānka.* – Prèzobrazan (mj. bezobrazan) svât.

Napomena: Pored *prezime* čuje se: *brèzime* i *bèzime* u istom značenju.

Prema talijanskom »senza che« ili »senza di« govori se *brez da:* Pobiga je *brez da* je reka jednu rič. – Čuje se i *bez* i *prez* s infinitivom (senza s inf.): Uzeja je *bez pítati.*

Za s infinitivom vrlo je običan: Imaš li što za pôjsti (pojesti)? – On je majstor *za prìvariti.*[95]

Za instrumental oruđa i sredstva mnogo se upotrebljava prijedlog *s: s nóžon, s rúkon, s kócon, s kölin* (kolima) i t. d.

Upotreba prijedloga *od* mj. *iz* razlikuje se u Ninu od one na Rabu (v. M. Kušar, R. d. CCXXXII.). Kad seljak kaže »Ja san *od* Nina«, onda to znači, da je iz ninske okolice ili iz ninske općine, a kada reče »Ja san *iz* Nina«, znači, da je baš iz samoga mjesta Nina.

Ninjanin govori »*vîsiti na čèmu*« mj. *o čemu, òbisiti nà što*« mj. *o što.* Na pr.: Obisija je pušku *na klin.* – Torbak mu visi *na zidu.* – Luben mu visi *na žici* u dvoru. – *Na grânu* (mj. na gránu) obisili fašisti čovika. – *Na gânjču* vîsī túkac.

Rad(i) se često upotrebljava mjesto prijedloga *po:* Poša je u konobu *rad vina* (mj. po vino), er su nan došli furešti. – Poj *rad mlika* (pođi po mliko).

Veznici

Mjesto disjunktivnog veznika *ili* (ili -ili) vrlo se često čuje *oli, ol'.* Na pr.: Kad se stablo (mj. stablo) ljulja, *ol'* je sikira, *ol'* vitar. (Poslovica) – Radiš li *oli* nè radīš, njemu je isto.

Ni na početku niječne rečenice nikada se ne zamjenjuje s *i.* Ninjanin bi rekao samo ovako: *Ni* vrag nije 'nako crn, kako ga prikazuju.

Kao potvrdni veznici čuju se najviše *dabòme* (mj. dabogme), *bôme* i *bôrme* (mj. bogme), *nĕgšto* mj. *dašto.*

Uzvični veznici *alà* i *nù* govore se *àla* ili *àlaj* te *nùde* (mj. *nu).* Na pr.: *Ala* (u. alaj) si pametan! – *Nude* mi reci to još jedanput!

Uzročni veznik *jêr* često se govori *jerbo*.[96] *Jêr* (mj. jêr) se upotrebljava još i kao interogativni veznik mjesto zašto: *Jêr* nísi dòšā? mj. *zašto* nisi doša? (Vidi str. 119).

Mjesto temporalnog veznika *čîn* (čim) govori se i *nêton* (netom): *Neton* je ubonacalo, mi na sviću (t. j. pođosmo na ribarenje pomoću svijeće).

Dôklē (mj. dȏklē) se čuje više nego *dȏk*: Dokle(n) moreš, ostani. – Veznik *dok* upotrebljava se, doduše rijetko i u uzročnim rečenicama. Na pr. *Dok* biži, kriv je. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 108) uvijek je *dôkle* mjesto *dok*.

Pȏšto se nikada ne upotrebljava kao uzročni veznik.

Čuo sam i zabilježio i ovu rečenicu: Ljucki ga je cova, *da* (mj. što, jer) nije bolje pazija na blágo (mj. blâgo, ali se rjeđe i tako izgovara). Tu je veznik *da* u kauzalnoj službi.

Uzvici

Za uzvik žalosti i boli upotrebljava se stalno *âjme*[97] mj. *jao* ili *kuku*: Ajme meni, što san doživila pod stare dane!

Prema toj interjekciji načinjen je i glagol *ajmékati*: Što još *àjmečēš*, nêš (ne ćeš) ga oživiti, ȕmrā pa ȕmrā!

Mjesto uzvika poticanja *dȅ*, *dȅde*, *dȅte* čuje se češće *âj* s imperativom: Âj pomòste! – *Dȅ* pridrži! i *Aj* pridrži! – *Dede* popi! – *Dete* dođite k namin!

Kao uzvik gađenja i straha upotrebljava se *û* (uh): Û kȁko je gȁdna (zmija)!

Uzvik čuđenja je *òō* mj. oho, uzvik poticanja za konja je *ìō*, za magarca *čūš*. Radost se potencira, napose u kolu, sa *î-î*, rjeđe sa *ìā* (mj. iha).

5. *Sintaksa padeža*

Nominativ

Predikatna imenica uz nesamostalne glagole stoji u nominativu: Na pr. Ive mi je posta *šurjak*.

Riječ *šjȍr* i *šȉjor* (prema talij. signore) kao počasna apozicija u m. r. ostaje svagda u nominativu, ne sklanja se. Na pr. *Šjor* učitelju! (vok.) – Reci to *šjor* Ljubi. – U butigi (dućanu) *šijor* Mira kupija san sviću. – Za *šjor* Šímon iša je i njegov pas. – Isto je sa skraćenicom *dȍn* (dominus za popa): Govorija san s don Pávon. Slično je i u Božavi, gdje se govori *dun* mj. don (isp. Cronia, c. d., str. 109).

Šjȍra (gospoda) kao počasna apozicija u ž. r. sklanja se kao pridjev: Prîdā san (predao sam) *šjȍroj* Mârti. – Zovi odma *šjȍru* Îku (mj. Îku). – Vokativ: *Šjȍra* Mâre!

Neki ninski neseljaci upotrebljavaju talijansku riječ *barba* mj. stric. I ta riječ kao apozicija stoji stalno u nominativu, a kada je samostalna, sklanja se po a-deklinaciji. Na pr. Pisa san *bàrba* Îvi. – Podilija se s *bàrba* Lūkon. – Već dugo nisan bija u (mj. kod) *bàrbe*. – S ćaćon i s *barbon* san se vozija u grâd.

Uz ženska vlastita imena prezime je uvijek – u svim padežima – u nominativu: Ani Morović (dat.), Anu Morović (akuz.), Anom Morović (instr.). – Ana Morovića ili Morovićeva nikada se u Ninu ne bi moglo čuti. Sve to vrijedi i za prezimena, koja ne svršavaju na *-ić:* Marceli *Màgaš* (dat.), Lucu *Sipina* (akuz.), Ružon *Šalov* (instr.).

U novije se doba počinje nekim prezimenima na *-ić* dodavati nastavak *-ka* za ženske osobe: *Morovićka, Stulićka, Diklićka* i dr., ali samo onda, kada se ne govori i ime. Ne kaže se: Mara Diklićka, nego Mara Diklić, ali: »To mi je sašila Diklićka« (t. j. Mara Diklić).

Genitiv

Mjesto objektivnog genitiva radije se upotrebljava posvojni pridjev ili prijedlog s padežem. Na pr. Što se ti u to prtiš, to je obrana *naša obiteljska* (mj. naše obitelji). – Prid stráon *od ćaće* popija je likariju.

Genitiv se posesivni bez prijedloga *od* rijetko čuje (o tome vidi na str. 125). On je običniji, kad ima uza se kakav atribut. Na pr. To je puška moga ćaće.

Genitiv prezimena na *-ić* u službi atributnog genitiva vrlo je običan, pa se čuje mj. Diklićeva ògrada – *ògrada Diklića.* Mjesto »kod kuće Pròrokovića« kaže se samo *kod Pròrokovića,* a mj. »u kući Prorokovića« govori se samo u *Pròrokovića.* Na pr. Lovili (i *lóvali*) smo (zecove) kod Pròrokovića (t. j. oko Prorokovićeve kuće i dvora). – Ručali smo u *Pròrokovića* (t. j. u Prorokovićevoj smo kući bili gosti na ručku).

Genitiv materije nije nikada sam, nego uvijek s prijedlogom *od*: Na junáku odílo *od* sáme svile i od suvoga zlata. Kâpa mu je žicon *od* srebra izvezèna. (Iz pripovijedanja.)

Genitiv roda (originis) običniji je s prijedlogom *od*: Nisan ja *od* vaše bâgre. – Ona je *od* roda Ljūbičićā. – Ali se čuje i: Pŏstā je veliki čovik, a *našeg* je *seljačkog porikla* (gen. bez *od).*

Kod genitiva partitivnoga uz zamjenice, *kòji, svȁki, nĕki* i dr. ne čuje se genitiv bez prijedloga, nego svagda s prijedlogom *od*: Svaki *od nas* zna što mŏrā (mj. môrā) činiti. – Koja *od vas* níje (mj. nìje) kádra zà mnon?

Nije rijedak slučaj, da uz zanijekane pasivne glagolske oblike stoji genitiv mj. nominativa. Na pr. Ne ídē se (jede se, ne čuje se nikada

ìdē se) tamo ni *mesa* ni ribe. – Vrag zna, što je, ne radi se ni *vrtla* ni *polja*. (Još običnije bi se reklo: ... ne radi se ni u vrtlu ni u polju.)

Mjesto genitiva obilja (copiae) uz prelazne glagole, složene sa prefiksom *na-*, stoji češće instrumental. Na pr. *Nȁlī kȁbā vòdōn!* – Ja *na*punija torbu *grozjon*, pa biž. – Govori se: *Na*sitija me *mêson* i *na*pòija vínon, i: Nasitija me *mêsa* (i mésa) i napòija *vína*.

Uz pridjev *sît* čuje se genitiv sam ili s prijedlogom *od: Sita* san ja od tvojih riči. – Sit *kruva*.

Nije običan genitiv sjećanja (memoriae), mjesto kojega često stoji akuzativ s prijedlogom *na*. Na pr. Kad se sîtīn *na mòje dîtinstvo* (mj. svoga djetinstva), dȍđē mi plȁkat (prema talijanskome »mi viene ...«). – Spomente se i *na nas sirotinju* (mj. nas sirotinje). Ali: Sićan (sjećam) se ja dobro tvoga ćaće.

Separativni genitiv (vidi na str. 125) rijetko se čuje, jer je običan sa prijedlogom *od*. Na pr. Čuvaj se, moj sinko, od te napasti. – Umra, pa se oslobodija *od sviju muka*. – Prȍst san *od soldȁčije*. – Sad smo zimi, dok bura puše, slobodni od posla u trsju i u vrtlu. – Ali: Ríšilo ga na kotaru sviju dužnosti (mj. dužnosti) i otiralo kući. – Oslobodi nas, Bože, kuge, glada i rata! (Tu je već utjecaj crkve, pa se i izvan nje to govori bez prijedloga *od*.)

O genitivu straha i stida (timoris ac pudoris) bilo je već govora na str. 125.

Uz glagol *ìgrati se* ne stoji nikada genitiv igre (ludi), nego (prema talijanskome »giocare a ...«) dolazi uvijek prijedlog *na* s akuzativom. Na pr. Igraju se *na boče* (mj. boča). – Vrazi se igrali cili boži dan *na karte* uz vrčić (vina).

Nisam našao potvrde, da bi genitiv komparativni stajao bez prijedloga *od* ili bez *nego*. Kaže se: Gori *od svakoga skota*. – Marko je trizniji *nego Ive* (ili od *Ive*).

Uz priloge *ëvo, ëno, ëto* stoji većinom nominativ mj. genitiva. Na pr. Eto *Luca* ìz grada! – Ëvot (evo-t', evo ti) *pûnpa* (pumpa za štrcanje vinograda)! – *Eno jato* pataka pod ševaron. – Rjeđe s genitivom: Evo nan i *našeg učitelja!*

Prijedlog *spram*, odnosno *spran*, ukoliko se čuje stoji i s genitivom i s dativom. Na pr. Što bi kukavice *spran namin junacin*. – Spram njega (običnije »prama njemu«) on ne vidi šuplja boba.

Dativ

Vrlo je običan posesivni dativ: Ime *joj* je Stána. – On *mi* je brat.

Enklitički oblik *si* može se čuti samo katkada u nekim uskličnim rečenicama: Jao *si* ga tebi! – Teško *si* ga namin! (ali i bez *si*).

Mjesto dativa svrhe sa *čemu* govori se *zȁšto*. Na pr. *Zašto* se ženiš (mj. čemu se ženiš)?

Akuzativ

Točno se razlikuje značenje glagola *slúžiti kòmu* od *slúžiti kòga.* *Služiti komu* ima gramatički intrazitivno značenje, pa se upotrebljava samo u značenju »dòbro dôći« (mj. dóći). Subjekt rečenice, u kojoj je taj glagol predikatom, svagda označuje sredstvo ili oruđe. U svim drugim slučajevima govori se *slúžiti kòga.* Na pr. Taj će *mi* kamen *slúšti* (služiti) za sïđu (sjedalo) ispred kuće. – Ovi će *nan* momak *slúžit* za pudara u trsju. – Uzmi važ, pa će *ti slušti* (i služit) misto pälja. – Inače se govori: slúžiti cȁra, gospodára, držávu, dòmovinu i t. d.

Više se čuje akuzativ vremena nego genitiv vremena (temporis): *Svaku godinu, svaku noć, svaki dan* i t. d.

Sudeći po pozdravu »*dobrà nōć!*« i »*dobrà večē!*« mislim, da je i »dobrò jutro« nominativ, a ne akuzativ s atributom. Ti su pozdravi u ninskom govoru subjekti eliptičnih rečenica (Dobra noć nek ti bude! i t. d.), a ne objekti (»Laku noć« ti želim).

Prijedlog *po* s akuzativom, da pokaže svrhu glagolskoj radnji, ne upotrebljava se, nego se zamjenjuje glagolom *uze(s)ti* ili prijedlogom *rad(i)* (vidi na str. 126). Na pr. Ôšla je *ùzēsti* vòde (mj. po vodu). – Vratija se *uzeti* pušku i pasa (mj. po pušku i psa).

Prijedlog *po* s akuzativom ne upotrebljava se ni kada pokazuje, na čiju je što štetu ili korist, nego se zamjenjuje prijedlogom *za* s akuzativom. Kaže se: Potraje l' ova bura, biće (bit će) slabo *zà nas* (mj. po nas).

Vokativ

Mjesto vokativa katkada se upotrebljava nominativ kod imenica a-deklinacije: Gòspoja, pôjte nà 'nu stranu! Bũdala jèdna, nĕ bōj se! Oblik vokativa običniji je i u tim primjerima. Slično je i na Rabu (Kušar, R. d., str. 47) i u Božavi (Cronia, c. d., str. 109).

Lokativ

Prijedlog *prama* (mj. prema) s lokativom uz imenicu *ôsićaj, ljúbav* i sl. (ljubav prema kome) svagda se zamjenjuje prijedlogom *za* s instrumentalom. Na pr. Osićaj za *materon* (mj. osjećaj prema materi), ljubav *za kućon* (mj. prema kući). – I glagol *osíćati* (òsjećati) ima uza se *za* s instrumentalom mj. *prama* s lokativom: Ona puno osića *zà njin.* – Čovik, koji ne osića *za siròtinjōn,* níje (mj. nìje) čovik (mj. prema sirotinji).

Mjesto instrumentala prostora upotrebljava se samo *po* s lokativom. Na pr. Navìgā ôn *po móru* (mj. morem). – Putuju *po svitu* (mj. svijetom).

U ovome primjeru prijedlog *u stoji* samo s lokativom pl., a nikada s genitivom pl.: Naš svit danas ne iđe više u *òpancin*, nego samo u *postòlin*.

Kad se u Ninu kaže »*u proliće*« (*u* s akuz.), znači »u početku proljeća«. – »*U proliću*« (u s lok.) znači »tijekom proljeća«.

Instrumental

Nisam našao primjera, da bi mjesto nominativa ili akuzativa sa veznikom *kao*, stajao instrumental bez *kao*. – Kaže se: Umra je *ka* (kao) siromak (mj. siromahom).

O instrumentalu prostora već je rečeno kod lokativa. Gdjekada se instrumental prostora čuje s prijedlogom *s*, na pr. Odi *s* ònin púton.

Kada se govori instrumental oruđa ili sredstva sam, a kada sa prijedlogom *s*, ne dade se odrediti, jer se čuju isti primjeri i sa *s* i bez *s*. Više se čuje instrumental s prijedlogom *s* nego bez njega (vidi str. 126). Na pr. *S nóžon* je ràzrizā tĩkvu. – Poslužili me *vinon*. – *S karon* (kolima) se doveza kući. – Ne mljašči *s ustin!* – Pribáci me *brodon*. – *Sikiron* (s sikiron?) je sika panje. – S njin (mj. njime) je udrija u (mj. *o*) zĕmlju (mj. ũ zemlju). – Slično je i u Božavi (Cronia, c. d., str. 110).

Instrumental vremena nema nikada prijedloga *s*. Kaže se: *Krajen ovoga lita* (ili »prid kraj«) poći ću u vojsku. – *Nòćōn* ležen, a *zòrōn* se dižen.

Prijedlogom *za* s instrumentalom kazuje se i vrijeme na pitanje *kada* mjesto prijedlogom *pod*. Na pr. *Za ručkon* (mj. pod ručkom) su se dogovorili, da će sutra zoron u šumu.

Mjesto smrdi po gnoju ili gnojem čuje se katkad i: smrdi *od* gnjoja. (Isto u Božavi, Cronia, c. d., str. 110 i na Rabu, Kušar, R. d., str. 48.)

6. *Sintaksa glagolskih oblika*

Prezent

U živu pripovijedanju mnogo se upotrebljava prezent perfektivnih i imperfektivnih glagola umjesto prošlih vremena (aorista, imperfekta i perfekta). Na pr. (iz mojih bilježaka iz g. 1908/9):

Dođen ja pridveče u cimàtorije (grobište) i gledan, ne virujen svojin očiman. Iz grobića izlaze dica, sva u bilin košuljan, opasana s modron kùrdelon (vrpcom), u rùkican in cvíće. Dižu se, izlaze, nikad in kraja, sva su blida i lipo počešljana. Što je ovo, Bože mili? – pitan ja san sebe i vas dršćen òd strā. Ogledan se, brte moj, ne bi l' koga čovika vidija.

Dica su dica, al' ī (ih) ima puno, a puno čela i konja ubiju. Vrag ne spava, Bože mi ga prosti! – Dice sve više, ima i ka mravi, pa se sve pomalo vrstaju u glídu i pivaju kaj anđèlčići.

– Sûdnjī dan! – mislin ja i uzmičen pran vratin cimatorija, noge me nàtren ostave, i ja sîdēn. Oću vikat, nè morēn, oću se dići, nè morēn, sìdīn ka prikovan i mũtav (nijem). Vidin, eto kaj i vas ode: sva su dica u glidi, dvoje po dvoje, livon se drže za rukice, a u desnoj in cviće i svićice užgane. – Najednon trumbeta zatrubi. Dica stanu. Iz crkvice izlazi čovik s brȁdicon i brcīn, u dugoj je i biloj košulji, ima crljeni pâs, gologlav je, duge kose, prid sobon nosi veliki križ, raspelo. Prođe me stra. Kleknen i sklopin ruke. Mislin sve u sebi: Još ću ja s ovin u raj, a što će moja Šânta bez mene siromaka! – Onaj s križon iđe, iđe, pa stane na čelo glide, digne križ uvis, a u taj tren svi zapivaju »Ìsuse blâgi«. – Pivan i ja, piva i on, pivaju i dica i idu ka procesija oko cimatorija. Ja sklopija ruke pa za njiman i pivan. Lipo li je to bílo víti (vidjeti)! Nad svakin grobon svitlucaju zvizdice. Ôdāmo mi tako cilu noć. Prid zoru, još u sumraku, opazin, da dice ima sve manje i manje. Nestaje ī' ka dima. – Di su, kud su? Ne znan i ne vidin. – Zvizda Danica na nebu, a dice nestalo. Onaj s križon ide san u crkvicu i ne piva više, ja za njin. On me čuje i pita: »Štôš (što hoćeš) ti?«

– Nisan te do ove noći nikada prije vidija, pa ne znan, ko si, sveti čoviče s tin križon, – govorin mu ja, a u grlu me stislo.

– Imaš srīću, moj Jâko, jerbo govoriš sa Isukrston (fála mu budi i slâva!), sînon Bõžīn. Dogodine u ovi dan doći ću jopet, pa ćeš me jopet víti, samo ako ti cimatorije bude u redu, kako triba (mj. treba).

– Ìsuse môj! – zavapin i kleknen, a njega nestane. (Iz pripovijedanja staroga grobara Jake Kuzmare, rečenog Totlje.)

Futurski prezent nije rijedak.[98] Mjesto futura ne upotrebljava se prezent s veznikom *da*. Govori se: Ne ću ti kazati (mj. ne ću da ti kažem). – Zašto ćeš putovati (da putuješ)?

Prezentom perfektivnih glagola često se zamjenjuje futur II. u nekim zavisno-složenim rečenicama (realnim, vremenskim, odnosnim i dr.), a nisam čuo, da bi se mjesto njega upotrebio futur I., koji se govori u Rabu (vidi Kušar, R. d., CCXLII) u gradskom govoru.

Mjesto futura II. od glagola *moći* često se čuje prezent s prijedlogom *uz* (»uzmoći«). Na pr. Ako *ùzmognēn*, doći ću vas digniti (t. j. doći ću po vas). – Isto je, na pr., i s glagolom *víkati*, koji, kada dobije prefiks *uz-*, postaje refleksivan *uzvíkati se:* Pȁste (pazite), ako se ja *ùzvičēn*, jao si ga vamin!

Imperativni prezent ima uza se veznik *nek(a)*, a rjeđe i veznik *da*. Na pr. *Nek ide*, kad oće, što ću mu ja! Ako se utopin, pa *neka se utopin*. – *Nek živi* jadna lepùrica (leptir), pùšti je (vidi str. 115). – *Da mu* odma to *vrátīš* (odmah mu vrati!), jesi čuja?!

Imperfekt

U običnu se govoru imperfekt vrlo rijetko upotrbeljava, a zamjenjuje ga perfekt. U nar. pripovijedanju čuje se više i u pjevanju crkvenih i nar. pjesama. Imperfekt pom. glagola *biti* u 2. i 3. l. sg. i pl. govori se često. Evo primjera: Jóso *kòpāše* i u sebi *mĩšljāše* svoje, doklen se svi drugi *šâlau* (od šaliti se) na njegov račun. – Dica izlaze iz crkve s maslinom u ruci i pivaju: »Dica žudinska ... *vàpijāu* govoreći »Ozana« ...« – *Bijaše* to jednoga dana ... (započinje katkada pripovijedanje). – Pored *bijaše* čuje se i *bĩše* mj. bješe, napose, kada se taj oblik upotrebi s infinitivom samostalnoga glagola. Na pr. *Bĩjāše* ráditi (t. j. trebalo je da radiš), pa bi sad ìmā. – *Bĩjāste dóći*, pa bi bíli vĩdli.. – *Bĩše i ôn tr̃gati* (t. j. trebalo je da i on obavi berbu grožđa), pa mu krúpa ne bi bíla dãnas svẽ òtukla. – *Bĩjāše* mi (ili *bĩše* mi) reći nävrime (t. j. morao si mi reći navrijeme).

Imperfekt u 1. licu sg. i pl. obično se ne čuje.

Aorist

Mjesto aorista u običnom se govoru radije upotrebljava perfekt. Ukoliko se aorist čuje, to je u 1. i 3. l. sg. i pl. Ipak u živu pripovijedanju (pripovijedaka, priča, zagonetki i šala) dosta se upotrebljava aorist i miješa s prezentom za prošlost. Na pr.: A štôš i štôš (što ćeš), *prĩvari* me na prâvdi Boga! – Ja mu *rèko* (i rèkā): »Ama, čoviče, zašto me *prĩvari?*« A on mi odgovori: »Ne prĩvari ja tebe, nego ti prĩvari sam sebe«. – Ja mu na to: »Ma kako da ja prĩvari sam sebe, kad ti prímija, a ja plátija.«

Nije u ninskome govoru nepoznat t. zv. futurski aorist. Na pr.: Drž' ga, *pȁde* (past će). – *Ne ȕčini* (ne će učiniti) smáman (lud), što *ȕčini* (će učiniti) gladan. (Nar. posl. u Ninu.)

Jednom sam čuo i ovaj primjer 3. l. pl. aorista mj. imperfekta: Dobro mu njegovi u kući *govòriše* (mj. govorahu).

Perfekt

Perfekt se od svih oblika za prošlost najviše upotrebljava, jer zamjenjuje sva prošla vremena.[99]

Vrlo je običan imperativni perfekt: *Da mi nisi zȁspā*, doklen ja ne dođen (t. j. Nemoj zaspati, dok...). – *Da si* mu ȍdmâ to vratija!

Pluskvamperfekt

Samo sam par puta uspio čuti pluskvamperfekt, i to od starih ljudi[100] Navodim ih, kako sam ih zapisao: Imaja je stari Joso puno dice, ali *su* mu se *bila* niko vrime sva raštrkala od kuće, a kašnje se poženila i poudala. – Doša ja ûzoru na jârugu, a kad tamo, patke već *bile odletile.* – Pas šûnjā po ševáru i stane ka drven, požurin bliže i víknēn »tuš!« – on se zaleti, a dvi velike patke, što bîjāu zaostale, izlete. Opalîn »dopjet« (dvostruki hitac), três (= tresne, pade(jedna, três druga, i ja ôdēn s ručkon kući (t. j. odem kućî s ubijenim patkama, da ih spreme za ručak).

Bîjāše jednom *dòšā*... (početak pripovijedanja u 3. l. sg.)

Futur I. i II.

Pravilno se tvore i upotrebljavaju oba futura.[101] Kojim se oblicima zamjenjuju futuri, već je navedeno kod *Prezenta* i *Aorista* (v. str. 132 i 133).

Mjesto *valjda* (valjada), *možda* ili *po svoj prilici* čuje se vrlo često *bîće* (bit će). Na pr. Nije doša na posa, *biće* (valjda je) bolestan. – *Biće* da su ga pokrali (možda ili po svoj prilici), pa je òšā (otišao, v. str. 114) k đendarin (oružnicima).

Kondicional

U kondicionalu je pomoćni oblik *bi* za sva lica: [102] ja *bi* radîja..., mi *bi* radili, vi *bi* radili...

Upotreba kondicionala je pravilna.

Imperativ

U živu pripovijedanju rado se upotrebljava historički imperativ. Evo primjera: Oturnemo se od kraja, na provi zapalimo svíću, pa sve polako *vôzi, vôzi* ûz kraj. Na ostîn smo dva. Túčemo. Riba se svitli, ima je ka blata, ali sve mali komadi. Okrenemo pod Pûntu (Vrški rt, punta), a luben ka gûde prèvrne se i *bîž*, a mi *ûdri* zà njin i ûvatimo ga.

O imperativnom perfektu vidi na str. 133., a o imperativnom prezentu na str. 132.

Mjesto imperativa *dóći* čuje se i ublaženije:*Nemoj da nè dođēš.*

O imperativima sa uzvicima vidi na str. 127.

Infinitiv

Infinitiv se čuje vrlo često, štoviše i ondje, gdje se ne bi smio upotrebiti, kao na pr. *za* i inf.: za *pȉti*, za *kúpitī* i t. d., ili *bez* s inf.: bez *pítati*, bez *mȉsliti* i t. d. (o tome vidi na str. 126).

Stalna je upotreba finalnog infinitiva: Doša san te *pozdraviti*. – Pošla dica leći.

Infinitiv se katkada čuje u namjernim rečenicama i kad nije isti subjekt u glavnoj i zavisnoj rečenici. Na pr.: Poslala san nèvistu *nàbrati* trávē za gûde (mj da nabere trave). O tome vidi na str. 119.

Glagolski prilozi

O glagolskim prilozima vidi na str. 110, a o njihovoj upotrebi na str. 119.

Zabilježio sam i ovaj primjer, gdje glagolski prilog zamjenjuje realnu rečenicu: *Uzevši* onako sve zajedno, i nisi skûpo platija.

Neobičan je ovaj primjer: *Sȉčūći* (sijekući) draču ìskoči prȉd njin zêc.

Glagolski pridjevi

(Vidi str. 110.)

Iz svega dosada iznesenog gradiva vidi se, da je upotreba glagolskih pridjeva (participa pret. akt. i pas.) pravilna. – Osobitosti nema.

Neki su glagolski pridjevi s vremenom dobili značenje pravih pridjeva. Osim glag. pridjeva, koji su postali pravi pridjevi, a poznati su u štokavskom narječju, u Ninu se govore još i ovi: *smȓšali* pȁs, *òdebljalo* blȁšče, *smȓzlo* díte, s *nàdulin* òbrazon, *polȉpšalog* líca. Svi su ti pridjevi u obliku određenih pridjeva.

Pasivni se glag. pridjevi vrlo često upotrebljavaju u službi atributnoga pridjeva: u *ȉskopanoj* jami, *ràsparānu* košulju, od *pòkvarēnōga* vina i t. d.

Pasiv

Ninski govor izbjegava rečenice u pasivu. – Seljak iz Nina ne će reći »Bili su ubijeni i bačeni u jamu«, nego: Ûbilo ī (ih) i bácilo ū jamu«, ili u pluralu: »Ubili su ī i bácili u jamu«, ako je subjekt poznat. – Od neseljaka čuju se i pasivne rečenice pod utjecajem talijanskoga jezika: Domaćica obično kaže gostima: »Būdite pòsluženi!« – ili: Slúžite se!«

BILJEŠKE

[1] *Jelić Luka*, Dvorska kapela sv. Križa u Ninu, str. 1. – Izd. Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1911.

[2] P. Zoranić u »Planinama« ,kap. IX. spominje, da je Nin većim dijelom rasut »krozi devet požegov«. Dakle Nin je do g. 1536, kad je pisac dovršio svoje djelo, više puta stradao od ratnih požara, a ipak najveća stradanja zadesila su grad kasnije.

[3] Listine X, str. 14–15.

[4] Mon spect. hist. VIII., 253. (Itinerario Giov. B. Giustiniani.)

[5] L. Jelić, c. d., str. 7.

[6] Drž. arhiv u Zadru, Catastri, Sig. 36. Zan Giacomo Zane (1608–1612), Term. od 29. IV. 1609. – Pietro Civrano (1673–1675), Terminazione od 17. VI. 1675. – Girolamo Corner (1686–1689) Term. od 8. XII. 1686, knjiga jed.

[7] »Rad« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 231, str. 196–198., Zagreb 1925.

[1] Kod P. Zoranića (»Planine«): manom 23, 27, 50, 60 i mnom, 7, 8, 26, 41.

[2] Glas *o* iz riječi romanskoga porijekla često postaje *u*, na pr. tim*un* (timone), bò*tun* (bottone), mũja (molo), skũla (schola) i dr. Kod nekih starijih pozajmljenica romanski *on* prelazi u vokal *u:* grûg (grongo, vrsta ugora).

[3] Kod Zoranića: *greb* 5, 12, 89 90; grob 77, 90, 93.

[4] Kod Zoranića: *gdi* 10, 26, 44; *gori* 47, 70; *doli* 26, 85, 91; *vani* 7.

[5] Glas *e* u romanskom prefiksu re mijenja se u *i* (ri-): *r*ivolúcija, *r*ivõlver (i livõrver), riserva i t. d.

Iz nekih tal. riječi *e* postaje *i: pîz* (peso), *midelja* (medaglia), *sîka* (secca), *milun* (mellone), *frîšak* (fresco), *spîza* (speza) i dr.

[6] Kod Zoranića: jazik, 4, 21 87, 88 i dr. i rjeđe jezik, 55, 67, 87.

[7] Kod Zoranića: dumboko, 6, 16, 51, dumboke, 62 i najdubljega 15.

[8] Kod Zoranića: drivo, 6, drivje, 62.

[9] Zoranić: prvi (najprvi 11, 49).

[10] Zoranić: *kot* 58, mj. kao.

[11] Zoranić: u ve planine 73, *u voj* 22.

[12] Zoranić: tad 13 i tada 3, sad 12 i sada 4, kad 13 i kada 6, 12, 28, kud 5, 88, odkud 17, i odkude 4, svud 85, sfud i svude 15, tud 84 tuda 42, 79, i tude 48, ovud 71, onuda 40.

[13] Zoranić: *dvanadeste* 71, 93; *trinadestom* 29 *i trideset* 71; *šestdeset* 93 ...

[14] Zoranić: *jionako* 6: *jinake pisni* 95; *jime* 17, 68; *jimena* 23, 46; *jistina* 53; *jigre* 27; *jimiti* 11, 66 ali i *imiti* 29, 30; *jima* 6, 37 i *ima* 63; *jiskati* 40; *jiščući* 53, 80; *ujisto* 24, 94; *jih* 29, 43 i *ih* 14, 71; *jinoga* 39, 88 i t. d.

[15] Zoranić: *gospoja*, 77, 80; *gospojaše*, 49; *vijaše*, 6, 12; *sijaše* (siđaše), 10, 51; *slijah* (sliđah), 78; *mlajahan*, 24, 90; *prohaja*, 5, 87; *narejeno*, 52, 53; *poj*, 21, 53; *rojen*, 28, 52; *usajen*, 7, 93; *ugojaj*, 12, 20; *meju*, 14, 50 i *mej*, 13, 17, 57, ali i *med*, 60 (samo jedamput!); *anjeli* (anđeli), 70 i t. d.

[16] Zoranić: grozdjem, 56 (zdj : žd).

[17] Zoranić: *bašćina* 4, 71, 89; *jošće* 30, 76; *dopušćenja* 54; *plandišće* 17, 27, 37; *šćap* 82, 90; *godišće* 71; *podobšćina* 84, 87; *slobošćina* 34, 36; *tašće* 9, 59 i dr. (šć mj. št); [čtiti 3, počtenje 92 i dr. (čt mj. št)].

[18] Kod Zoranića toga većinom nema, nego ostaje *m:* trudom, cvitom 47, živućim ognjem, znam i t. d. ali molim te 34. Na Rabu (Kušar, c. d., str. 5–6), u Lumbardi (Kušar c. d., str. 5) i u Božavi (Cronia ,c. d., str. 81) također *n* mj. *m* na kraju i u sredini riječi, ako iza njega slijedi konsonant.

[19] Zoranić: *gnizdo* 61, u Božavi (Cronia, c. d., str. 78): *gnjazdo*.

[20] Zoranić: *črčki* 17, 69;*črčanje* 69; *kraljestva* 15, *oskrńene* 44, (ali i oskvrniti 66, oskvrńenje 30 *spraļaše* 93, i *spraļļaše* 23, *semogući* i dr. 65.

[21] Zoranić: *gdi* 10, 34, 46.

[22] Zoranić: *duglje*.

[23] Zoranić: *Hrvatin* 4, *Hrvàtom* 4, *Hrvatica* 86, *hrvackih* 75, 87.

[24] Zoranić: ufanje 9, uhfati 42, ufavajuć 4, 8. U Božavi (Cronia) c. d. str. 85): falâ, fâlît, Fâr (f mj. hv).

[25] Zoranić: *srdačce* 6, 9, 12; *vimenačca* 55; *ličce* 17, 43 i t. d.

[26] Zoranić: *kripostju* 44; *častju* 13; *milostju* 4, 12; *zavidošćom* 43 (zavidošća) i *zavidostin* 47; *pušćena* 13; *čašćen* 44.

[27] Zoranić: *ptica* 39; *ptic* 55; *ptičice* 7, 22; *pčela* 29; *pšenic* 91.

[28] Zoranić: *prez*, 7, 13, 29 i *pres* 16, 91; *prezkorisno* i *prezprudno* 3; *prezraz-borno* 14.

[29] Zoranić: *kći* 14, 46, 88; *ćer* 55; *ćeri* 71; *ćeram* 54; *ćere* (ak. pl.) 16.

[30] Zoranić: *podne* 17, 37 i *poldne* 88; *jedna* 7, 14 i *padni* 21 (imperat.)

[31] Zoranić: *doba* f. i n. 94, 77 i *dobo* (akuz. sg.) 7, 28; *prsi* pl. f. 33, 77 i *prsom* (dat. pl.) 45; *pogubu* f. (akuz. sg.) 45 i *pogub* m. (akuz. sg.) 70; *stril* f. i m. 6, 76. 10, 32; *pleći* f. 43 i *pleća* n. 45. – U Božavi (Cronia, c. d. str. 105): *glâd* m. i f.

[32] Zoranić: *bedri* (lok. sg.) 59 i *bedrih* (lok. pl.) 43.

[33] Zoranić: Slavfko 5, Zvonko 5, Rajko 5, Plinko 5, Srićko 5, Sipko 5, Dvorko 5. Dražko 5, i dr.. Vlade 5, Jove 74, Herkule 82 i dr.

[34] Zoranić: Mare (nom. sing.), 43, 46; Stane 53; Jele 89; i Jela 43, 45.

[35] Zoranić: *plačem* 5; *nožem* 14; *misecem* 95; *ognjem* 16; *licem* 83; *suncem* 11; *cvitjem* 37; *listjem* 85; *zmajem* 95 i t. d.

[36] Zoranić stalno upotrebaljava nastavak *-ju: častju* 13; *smrtju* 42, 76; *misalju* 3, 34; *radostju* 59; *noću* 69; *pomoću* 69 .i t. d. – U Božavi (Cronia, c. d. str. 97): *soli* i *soljô*.

[37] Zoranić: *voli* 77; *puti* 73; *stvori* 20; *vitri* 14 i dr. uvijek bez umetka *-ov/-ev*. U Božavi (Cronia. c. d., str. 92): *zĕcovi*.

[38] Zoranić: *potoci* 72; *luzi* 42; *oblaci* 47, 54; *peharnici* 74; *zraci, uzroci* 31. 62; *uzdasi* 29 i dr. U Božavi (Cronia ,c. d., str. 92): *rãki i răci, rõgi* i *rõzi* (prvi su oblici »starinski« i danas rjeđi).

[39] Zoranić: *zubi* 15, *udi* 45. *konji* 74.

[40] Zoranić: *prsi* 83, *očiju* 10, 15, 20, 61. *kosti* 36, 82.

[41] Zoranić: *ruk* 30, 78; *nog* 83; *slug* 53 (bez nastavka u gen. pl.).

[42] Zoranić: Za m. i n. nastavak je u dat. pl *-om:* bogom 14, sinom 71, pismom 28. i dr. U lok. nastavak *-ih:* pastirih 3, luzih 18, mistih 85; u inst. *-i: cviti* 16, 60, dubi 16, vuci 49 i dr. Za f. u dat. pl. *-am:* dušam 16, suzam 7 i dr.; u lok. *-ah:* gorah 12, dubravah 18 i dr.; u inst. *-ami:* vilami 43, 44, suzami 11, 41, cicami 86, rukami 44. i dr.

[43] Zoranić: gen. sg. *dne* 5, dat. sg. *dnevu* 39.

[44] Zoranić: nom. sg. *hći* 14, 88; g. *hćere* 52; ak. *ćer 55;* gen. pl. *ćeri* 71; ak. pl. *ćere* 16; dat. *ćeram* 54. – Cronia (c. d., str. 97.) Za Božavu navodi: hćî., hćĕre, hćĕri, hćĕr, vok. hćêrce, inst. hćerô. Pl. hćĕre, hćerî, hćerâh i hćerãmin, lok. hćerâh, inst. hćerãmin. Slično Kušar za Rab (R. d. str. 31).

[45] Zoranić: *očima* 7. 23. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 95): očîjamin, ušîjamin.

[46] Zoranić: *srdac* 44.

[47] Zoranić: *dafnjega* 28, *staroga* 28, *ľubkoga* 24 (akuz. sg.).

[48] Zoranić: *moga* 5, 7, *tvoga* 40, 75, *sfoga* 8, 17, 51, i dr., a rjeđe: *mojega* 10, 78. *tvojega* 33, *sfojega* 10.

[49] Zoranić: *-omu (-emu): svitlomu* 53; *slafnomu* 55 i t. d., *tvojemu* 12; *mojemu* 36.

[50] Zoranić: za instr. pl. nastavak *-imi :tvrdimi* 6; *kriposnimi* 4; *strašnimi* 6; *vašimi* 4 i dr.

[51] Zoranić: tvrje 84.

[52] Zoranić: *gorčiju* 78. *najgorčiji* 15.

[53] Zoranić: *lagli* 6; *lipla* 18 *najlipli* 34. U Božavi (Cronia, c. d., str. 99).

[54] Zoranić: *mańše* 6 i *manje* 11, 68, *najmańši* 87; *vekši* 71 i *veći* 3.

[55] Zoranić: iza dativ ima *nam* i *vam* 19, a za instr. pl. *nami* i *vami*. – U Božavi (Cronia c. d., str. 99): *nãn, vãn*, instr. pl. *nãmin* i *nãman, vãmin* i *vãman*.

[56] Zoranić: nom. sg. *ńegof* 28, 51, g. *ńegova* 12, 54, dat. sg. t. *ńegovi* 54, lok. sg. m. *ńihovu* 49. Mjesto *njezin* upotrebljava gen. sg. lič. zamj. f.: *ńe* (od ona), na pr. *ńe srdačec* 6, *ńe pogled* 21. *ńe glas* 15, i t. d. I mj. *njegov* katkada ima gen. sg. m. *ńega* (od on): *ńega zakon* 65, *nega glas* 75, i dr., mj. njihov nađe se i gen. pl. *ńih: ńih glava* 65, *ńih žitak* 47, *ľubaf ńih* 47, *dila ńih* i dr. 38. U Božavi (Cronia, c. d. 99): njegõvoga, njegõvomu, njêzinoga, njîhovomu i t. d.

[57] Zoranić: *gdo* 4, 27 i *tko* (upit.) 58, 60, *ki* m. sg. i pl. 3, 6, 7, 16, *ko* n. 7, 13, 27, *ka* f. 3, 4, 10, gen. *ke* 3, 11, 21, dat. *koj* 15, ak. *ku* 17 – pored *koji* 16, 88, *koja* 11, 47, *koje* 45, 61, gen. i ak. *koga* 3, 14, 16, dat. *komu* 33, lok. *kom* 3, 22, instr. *kim* 4, 21 (pl. *kimi* 8, 15). U Božavi (Cronia, c. d., str. 100): *kî* (ko), *čă*, *kî* (koji), *čigôv* (čigôvoga) i t. d.

[58] Zoranić: *dvi* f. 16, *dvih* 38, 42 i *dviju* 44, *obih* 42 i *obiju* 40 (gen. i lok. za sva tri roda), *dvim* i *dvima* 87, *obidvim* 12, *obim* 21, i *obima* 44 (dat.), *dvimi* 38 i *obimi* 7, 55 (instr.). – *Tri* 27, 76, *četiri* 13, 28, gen. i lok. *trih* 52, 55, *četirimi* (instr.) 59. – U Božavi (Cronia, c. d. str. 101): gen. *dvîh*, *trîh*, *četîrih* (nom. četîre), dat. *dvîn*, *trîn*, *četîrin*, instr. *dvîmin*, *dvămin*, *trîmin* i *četrîmin*.

[59] Zoranić: *dvoje*, 13, 60, gen. *dvojega* 6, 86, nom. n. *dvoja* 76; *troj* 65, *četvera* 85, *sedmera* (nom. m.) 88.

[60] Zoranić: *treti* 5, *treta* 13, 82, lok. sg. n. *tretom* 33. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 101): *pârvi*, *drŭgi*, *trĕti*, *četvârti*, *dvanâjsti* ... *dvâjseti* i t. d.

[61] Zoranić: također katkad ispušta krajnje *-i* u infinitivu: vidit 15, pomislit 29, podnit (i podniti), umrit 11, zauhitit 94, slišat (i slišati), ugasit 42, priznat 67 i t. d. Češće ga zadržava. — U božavskom narječju (Cronia, c. d. str. 102) krajnje *i* obično otpada: *kazăt*, *kopăt*, *peć*.

[62] Zoranić: *hoću* 25, 28, i *oću* 94 i *mogu* (1. l. sg.), *moreš* 7, 29, *more* 7, 8, 13, *moļu* 72, 95, *velju* 84, *viju* 51, (vidim), *činu* 94 i dr.

[63] Zoranić: često upotrebljava imperfekt, a tvori ga nastavcima: *-ah*, *-aše*, *-aše*, *-ahomo*, *-*, *-ahu* ili sa: *-ih*, *-iše*, *-iše*, *-ihamo*, *-*, *-ihu: žeļah* 6, 58; *davaše* 14; *slišaše* 69; *žeļahomo* 12, *vojahu* 17, *davahu* 91 i dr.; *gredih* 7, 89; *grediše* 37; *vuciše* 93; *bihamo* 52; *tecihu* 15; *imihu* 42 i *imahu* 44.

[64] Zoranić: *idoh* 12, 71, *idoše* (impf. gl.) 8; *rekoh* 13 i *rih* 77; *izčeze* 13, i *izčeznu* 3, 17.

[65] Zoranić: *odkri* 31; *napi se!* 40. – U Božavi isto (Cronia, c. d., 102): *pî*, *pîmo*, *pîte*.

[66] Zoranić često ispušta krajnje *i iz nastavka -ći: sjajuć* 90, *goreć* 5, *leteć* 20 i *letuć* 73 pored *sideći* 34 i *sidući* 61, *pojući* 12, *živući* 6, 35 i t. d. Kod njega nije neobično sklanjanje tog participa: lisicu kraduću, srce pogibuće, srića bižeća i t. d.

[67] Zoranić: daf (mj. davši) 12, 17, slišaf 54, složif 19, vidif 43, dvignuf 14, došad 35, 50, pošad 50, vazam (uzevši) 26, 62, rekši 3, 40, padši 14, počamši 57, zamrfši 12, 41 i t. d.

[68] Zoranićevi participi pret. akt. pretežno svršavaju s nastavkom *-l* za m. r., ali ih ima i sa *-o* i sa *-a: mogal* 6, 7, 36; *jimal* 23 i *imio* 29; *hotil* i *htil* 45; *učinil* 5; *vidil* 16, 59; *služia* 8; *bil* 11, 20 i *bio* 13 i *bia* 8; *slišio* 11, 14; *pohvalio* 13; *želia* 8 i t. d.

[69] Zoranić: *sašiven* 82, *ušiven* 82; *povit* 43; *ubjen* 9 i *skrit* 58 i *skriven* 3 i t. d.

[70] Diobe glagola na vrste držao sam se po T. Maretiću (Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb 1899.)

[71] Zoranić: *reci* 19 i *reku* 34, *teku* 35.

[72] Zoranić: *mogaše* 6, 11, *mogahomo* 12, *mogahu* 17.

[73] Zoranić: *mrem* 32, *mru* 8, *umŭra* (3 l. sg. prez.) 26, 62, *umiraju* 71, *zamrfši* 12, 41, *umrl* (umrlom) 15.

[74] Zoranić: *prostrt* 85, *nastrt* (nastrte) 84.

[75] Zoranić: *razdrli* (od razdriti:) razdrl 71.

[76] Zoranić: *samliti* 93, impf. *samilaše* 93, *samilahu* 93, *meļiše* 93, *sameļiše* 93.

[77] Zoranić: *stojim* (prez.) 21, 35, *stani* (impt.) 31, *stah* 11, 16, 94 i *stanih* 6 (imperf.), *stoje* 60, *stojeći* (adv. traj.) 12 i t. d.

[78] Zoranić: *smim* 9, 18, 63.

[79] Zoranić: za imperfekt *bjah* i *bih* 18, *bihamo* 52, 55, *biše* 3, 7, 13, *bihu* 3, 17, 27, kondicional *bih* mogah 6, *bismo* pobigli 71, *bi* zučale 23; 2. l. sg. imperativa *bud* 75, 2. l. pl. *bute*.

[80] Zoranić: aor. *idoh* 12, 71, *ide* 13, 40, *najde* 51, *projde* 49, idosmo 69, 89, najdosmo 16, dojdoh 28, dojdosmo 15, idoše 8, dojdoše 17 ,otidoše 20; prez. *ide* 28, *idemo* 31, *najdeš* 12, inf. najti 13, dojti 12, 50, projti 13, part. pret. akt. *došal* 28, *prošal* 13, adv. prošli *došad* 35, *prošad* 70, 75, *našad* 43, i t. d.

[81] Zoranić ima isto: *protegnutim* 29, *prignutom* 52 i dr. Od usnuti impf. *usnih* 6, aor. *usnuh* 30, *poginu* 11, *pomrknu* 11.

[82] Zoranić: *vidim* 8, 21 i *viju* (1. l. sg.) 51; adv. traj. *videći* 13, 18, part. pret. akt. *vîdîl* 16, 30, impf. *vijah* 29, *vijaše* 6, 13, 84.

[83] Zoranić: *hoću* 11, 22 i *oću* 94, *hote* (3. l. pl.) 4, 24; impt. *hti* 26, 68 i *hoti* 51, 81 sinf.: *hti nastojat* 26, *hoti providiti* 81 i dr.; adv. traj. *hoteć* 12, 44, *hteći* (hteć) 29, 45 i *hotijući* 39. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 104): *otît*, prez. oću (ću) ... ŏćeju (ćeju).

[84] Zoranić: *jimîti* 11, 66, *imiti* 29, 44, prez. *jiman* 22, *jimaš* 17, i *imaš* 18, part. pret. akt. *jimal* 23. – U Božavi (Cronia, c. d., str. 105): *jimât*, *jimît*, part. pret. *jimî*, *jimîla*.

[85] Zoranić: *prorene* 75, 92, *odrene* 54, ali i: *odagnat* 39, (inf.). – U Božavi (Cronia, c. d., str. 105): *dognât*, prezent *dognân* i *dorênin*.

[86] Zoranić: *poznaju* 8, (saznaju i saznajuje).

[87] Zoranić: za 3. l. prez. pl. *prikažuju*, za 1. l. sg. *iskažujem* 34. U Božavi (Cronia, c. d., str. 105) tvore glagoli VI. vr. prezent sa: *-ivan -evan:* ponizîvan ..., dešturbîvan ... i dr.

[88] Zoranić vorlo često upotrebljava glagolske priloge za skraćivanje učenica, na pr.: To *razgledavše ... moje tuge ponoviv, plačući* stah 11 i t. d.

[89] Zoranić: To Neptunu, velikomu bogu morskomu, ... (proza) 47.

[90] Zoranić: *ča brže* 37.

[91] Zoranić: *nič malo* 86.

[92] Zoranić: *vanka* rigaše 7, *vani* 7, *van* 12, 13, 17 izašavši.

[93] Zoranić: *jur* 6, 7, 11, *jure* 6, 7, 17, i *već; pren* 10 i *prem* 5, 8, 42 u istom značenju (tek) ... Na Rabu (isp. Kušar, R. d., str. 3): *pren* (ovčas).

[94] Zoranić: *prez* jazika, *prez* razbora 49; *prez* hvale 3; *prez* pomoći 95; *prezobraznom* voljom, *prezrazborno* 14.

U Božavi (Cronia, c. d., str. 107): *prez* ili *brez*.

[95] Zoranić: *za bolje reći* 29, *za iziti* 45, *za ne ležati* 17, i t. d.

[96] Zoranić: *jer* 7, 12, 17, *jere* 12, 22, 23.

[97] Zoranić: *ajme!* 45, 41, 50, 51; *hajme!* 29.

[98] Zoranić ga također upotrebljava, ali rijetko, od perf. glagola: ... na desnu poj i skoro vilenicu *najdeš* i *ozdraviš*.

[99] Zoranić: *slišao sam* 14, 48; *došal si, vidili su; slišil jesam, pel jesam* 86 i dr.

[100] Zoranić ga više puta upotrebljava: *izreslo biše* 48; *prošla biše* 6; *užgala biše* 25; *služia biše* 11; *21; stali bihomo* 52 i t. d.

[101] Zoranić pored enkl. oblika (ću, ćeš ...) upotrebljava i *hoću s inf.* i *budem s inf.: biti ću* 4, 13; *vidit ću* 71, i t. d. *ugodit ćemo* 72; *biti hoću* 17, *hote donit* 73 i t. d. *budu uhodit* 65; *bude slavit* 22 i dr.

[102] Zoranić: *bih* mogal 6, ja *bih* se gizdal 61, (ti) *bi* mogal 14, mi *bismo* pobigli 71 i t. d.

RÉSUMÉ

LE PARLER DE NIN

Dans l'introduction de son étude »Ninski govor« (Le parler de Nin), l'auteur énonce l'histoire de la ville de Nin et définit ses alentours et son territoire. Au Moyen Age et jusqu'à la moitié du XVIe siècle – dit l'auteur – on parlait à Nin le dialecte čakavien si bien que Petar Zoranić, poète croate de Nin (XVIe siècle), écrivait ses »Planine« dans ce dialecte en y introduisant quelques éléments štokaviens, car à cette époque le štokavien de Bukovica et Ravni Kotari commence déjà à pénétrer dans la région de Nin. A cause des attaques fréquentes des Turcs, Nin a beaucoup souffert et des Turcs et des Vénitiens et il a été deux fois complètement démoli et brûlé, en 1646 notamment. La population de Nin fuit dans la montagne de Velebit ou dans les îles et ceux qui étaient plus riches se réfugient à Zadar, ville mieux fortifiée. Ainsi depuis le XVe siècle jusqu'au XVIIIe, Nin a plusieurs fois été dépeuplé et repeuplé par de nouveaux habitants, ce qui a assurément influé sur la formation du nouveau parler à Nin où finalement le štokavien a pris le dessus: quelques vieilles familles de Nin seulement ont longtemps gardé le čakavien dont il ne reste aujourd'hui que des traces d'ordre phonétique et morphologique, tandis que le vieil accent čakavien a cédé devant le štokavien des immigrés.

Cette étude est divisée en quatre parties: Les Sons, La Morphologie, La Quantité, L'Accent et La Sintaxe.

L'auteur y parle de l'identité et des différences entre les parlers de Nin (P. Zoranić: Planine), de Rab, de Lumbarda et de Božava. Il y a recueilli et expliqué un grand nombre d'exemples pour chaque manifestation dialectologique.